

DANSK SPROGHISTORISK LÆSEBOG

AF

HENRIK BERTELSEN

DR. PHIL.

FØRSTE DEL

OLDTID OG MIDDLEALDER

(400—1500)

II

KOMMENTAR OG ORDLISTE

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

NORDISK FORLAG

KØBENHAVN

1905

KRISTIANIA

FORKLARING AF DE ANVENDTE FORKORTELSER OG LYDTEGN.

FORKORTELSER.

Aarh.: Aarhundrede. *alm.*: almindelig. *Bio.*: Biord (Adverbium). *Bydef.*: Bydeform (Imperativ). *da.*: dansk. *e.* *Kr.*: efter Kristi Fødsel. *Ef.*: Ejeform (Genitiv). *egl.*: egentlig. *el.*: eller. *eng.*: engelsk. *Et.*: Ental (Singularis). *F.*: Form. *Fk.*: Fælleskøn. *Fo.*: Forholdsord (Præposition). *forest.*: forestillende (Form: Konjunktiv). *Fort.*: Fortid (Præteritum). *frems.*: fremsættende (Form: Indikativ). *Ft.*: Flertal (Pluralis). *Gf.*: Genstandsform (Akkusativ). *gl.*: gammel. *Hak.*: Hankøn (Maskulinum). *Hf.*: Hensynsform (Dativ). *Huk.*: Hunkøn (Femininum). *Ik.*: Intetkøn (Neutrum). *isl.*: islandsk. *jvf.*: jævnfør. *jy.*: jydsk. *Kl.*: Klasse. *Ko.*: Kendeord (Artikel). *Kons.*: Konsonant. *L.*: Linie. *lat.*: latinsk. *Navnef.*: Navneform (Infinitiv). *Nf.*: Nævneform (Nominativ). *nl.*: nemlig. *No.*: Navneord (Substantiv). *no.*: norsk. *nord.*: nordisk. *nty.*: nedertysk. *Nut.*: Nutid (Præsens). *o. a.*: og andet. *oldn.*: oldnordisk (d. v. s. fællesnordisk fra Tiden nærmest før Sprogspaltningen, 800—1050). *opr.*: oprindelig. *P.*: Person. *rglm.*: regelmæssig. *S.*: Side. *sj.*: sjællandsk. *sk.*: skaansk. *St.*: Stamme. *st.*: stærk. *Sto.*: Stedord (Pronomen). *sv.*: svag. *sv.*: svensk. *Tillægsf.*: Tillægsform (Participium). *To.*: Tillægsord (Adjektiv). *Tot.*: Total (Dualis). *ty.*: tysk. *udt.*: udtalt. *Uo.*: Udsagnsord (Verbum). *vestnord.*: vestnordisk (d. v. s. norsk-islandske i Tiden nærmest efter Sprogspaltningen, 1050—1300). *a.*: ældre. *østnord.*: østnordisk (d. v. s. dansk-svensk i Tiden nærmest efter Sprogspaltningen, 1050—1300). *>*: udvikles til. *<*: udvikles af.

LYDTEGN.

[] om eet eller flere Bogstaver betegner den lydrette (fonetiske) Skrivemaade i Modsætning til den almindelige. Bogstaverne i Lydskriften har deres «sædvanlige» Lydværdi, f. Eks. [m] = *m* i *man*, [i] = *i* i *spilde* (men f. Eks. [e] = *i* i *spille*). — Særlig mærkes følgende: [p] var i ældre Tid en ustemt, [b] en stemt Lukkelyd; nu er begge ustemte, og Forskellen ligger i, at [p] har sterkere Udaanding end [b]. — [b] betegner en aaben, stemt *b*-Lyd, ved hvis Udtale Læberne stilles fladt mod hinanden; Lyden findes nu ikke i Rigssproget. — [w] er den med Runding af Læberne udtalte (bilabiale) *w*-Lyd, som endnu findes i Jydsk, f. Eks. i den jydske Udtale af *Ost*; eng. *world*. — [v] udtales med Underlæbe mod Overtænder: *Vand*. — [t] forholder sig til [d] som [p] til [b] (se ovenfor); [d] betegner altid den lukkede Lyd: *dansk*. — [ð] betegner den aabne, stemte *d*-Lyd: *glad*; [þ] betegner den tilsvarende ustemte Lyd, som nu ikke findes regelmæssig i Rigssproget: eng. *thing* — [s] betegner den ustemte, almindelige *s*-Lyd: *se*, *vis*; [z] betegner den stemte *s*-Lyd, der kun undtagelsesvis forekommer i Rigssproget: eng. *his*, nordty. *sie*. — [r] var i ældre Tid en snurrende Tungespidslyd, men er nu en Tungerodlyd. — [g] betegner den lukkede *g*-Lyd: *gaa*, [g] den aabne, stemte *g*-Lyd: *og*, [χ] en tilsvarende ustemt Lyd, der kan forekomme i Rigssprogets Udtale af: *ægte*, *vogte*. — [ŋ] er *ng* i *Sang*, *n* i *Tanke*. — [å] er *aa* i *gaa*: [ø] er uasaleret *a*, d. v. s. et *a*, som udtales med Luftudstrømning gennem Næsen (snøvlende). — [ø] er *e* i *komme*, *give*. — over et Bogstav betegner Længde, — Korthed.

INDHOLD.

	Side
Kommentar.....	1
Ordliste	141

Kommentar.

Side 25.

Guldhornsindskriften.

ek er den urnordiske Form, som i Oldnordisk spaltes, idet Ødansk-Svensk ved Brydning (S. 33) faar *jak*, mens den ubrudte Form bevares i vestnordisk (norsk-islandske) *ek* og jydske *æk, ak*.

hlewagastir, Mandsnavn: „Lægæst“, af *hlewa* + *gastir*. *hlewa*, Ik. *a*-St., bliver senere, idet Stammeudlyden [a] og det foregaaende [w] bortkastes (S. 34), og idet [h] bortkastes foran [l] (S. 35), til da. *Læ. ga-stiR*, Hak. *i*-St., er den urnordiske Grundform for oldnordisk *gæstr*, der fremkommer ved, at [g] > [g] i Forlyd (S. 34), *i*-Omlyd indtræder (S. 32), Stammeudlyden [i] bortfalder (S. 34), [r] > [r] (S. 35); nu *Gæst*.

holtiṇar, Hak. *a*-St.: „Holtes Søn“ eller „Manden fra Holt“ (*holt* = Skov). Ordet findes ikke i senere Nordisk; i Tysk findes endnu *Holzinger* som Egennavn.

horna, Ik. *a*-St., oldnord. *horn* med Stammeudlyden [a] bortkastet. Efterhængt Kendeord (*Horn-et*) bruges endnu ikke.

tawiðō: forarbejdede, istandbragte; fremsættende Fortid af et svagt Udsagnsord, der senere er tabt i Nordisk, men findes i gotisk *taujan*; til *tawiðō* vilde i senere Nordisk svare *tāða* med [ö] > [å] i trykløs Stavelse (S. 34).

Side 30.

Snoldelevstenen.

Gunnwaldr, Mandsnavn, af *gunnr*, Huk.: Kamp, + *waldr*, Hak.: Herre; [g] i *Gunnwalds* betegnes med *k*-Runen, hvilket viser, at [g] i Forlyd nu er blevet [g] (S. 34).

stæinn, Hak. *a* St. (S. 37): Sten; < urnord. *stainar* (jvf. Guldhornsindskr. *holtiŋar*), idet [ai] > [æi] (S. 32), Stammeudlyden [a] er bortfalden (S. 34) og [nr] > [nn] (S. 35).

sunar, Ef. Et. af *sunr*, Hak. *u*-St. (S. 37): Søn.

Hrōaldr, Hak. *a*-St., Mandsnavn; Stammeudlyden [a] bortfalden.

þular Ef. Et. af *þulr*, Hak. *i*-St. (S. 37): Taler, Vismand, maaske Præst; *þular* kan høre enten til *Gunnwalds* eller til *Hrōalds*, snarest det første.

ꝑ: paa, i; af ældre *an*; da [n] bortfaldt (S. 35), nasaleredes den foregaaende Vokal.

Salhåugum, Hf. af *SalhåugaR*, Hak. *a*-St. Ft., Egennavn, Landsbyen Salløv paa Sjælland; af *salr*, Hak. *i*-St.: Sal, + *håugR*, Hak. *a*-St.: Høj.

Flemløestenen.

æft: efter; opr. brugtes *æft* som Forholdsord, *æftir* som Biord, senere bruges altid *æftir*.

Rōulvr, Hak., Mandsnavn, Rolv, opr. *Hrōð-wulafar*: «den berømte Ulv» (jvf. ty. Rudolf). Bortkastelsen af [h] foran [l, n, r] (S. 35) er en af de ældste særlig østnordiske Lydudviklinger (vestnord. *Hrōlf*); paa den samtidige Snoldelevsten staar *Hrōalds* med [h] bevaret. [w] er bortfaldet foran [u] (S. 34), og Stammeudlyden [a] er tabt (S. 34).

stændr, frems. Nut. Et. af *standa*: staa; *i*-Omlyd er indtraadt (S. 32), men [i], som virkede Omlyd, er tabt (S. 34).

sāsi, Nf. Hak. Et.: denne; af *sā*: den, + *si*: se der! (S. 40).

es, senere *er*: som; *es* viser tilbage paa *Rōulv*.

was, senere *war*: var.

Nora, Ef. Et. af et Stednavn eller Ef. Ft. af et Personnavn. *Nora goði*: Gode i Nore eller Norernes Gode.

goði, Hak. *an*-St. (S. 38): Gode; mens Goderne paa Island havde den øverste gejstlige og verdslige Myndighed hver i sit Distrikt, var de i Danmark vistnok kun Tempelpræster.

sattu: satte; Fort. Ft. af *sælja* — *satta* — *sattr*, 2. sv. Kl. (S. 42).

synir, Nf. Ft. af *sunr*; *i*-Omlyd indtraadt (jvf. ovenfor *stændr*).

æftir, Biord: efter, til Minde (jvf. ovenfor *æft*); opr. *æftir*; *r* og *R* begynder at sammenblandes, hvilket viser, at de to [r]-Lyd er i Færd med at falde sammen.

Glavendrupstenen.

Ragnhildr, Huk., Kvindenavn; opr. *RagnhildR* (jvf. Flemløestenen *æftir*).

satti, Fort. Et. (jvf. Flemløestenen *sattu*).

stæin, Gf. Hak. Et. (jvf. Snoldelevstenen *stæinn*).

þansi, Gf. Hak. Et. af *sāsi* (se Flemløestenen); nasaleret [a] paa Grund af det følgende [nn].

öft = *æft* (Flemløestenen).

Alla, Gf. af *Aili*, Hak. *an*-St., Mandsnavn.

Sålwa, Ef. Et. af et Stednavn eller Ef. Ft. af et Personnavn; *Sålwa goða*: Gode i Sølve eller Sølvernes Gode (jvf. Flemløestenen *Nora goði*).

- goða*, Gf. Et. af *goði* (Flemløsestenen).
- wēa*, Ef. Ft. af *wē*, Ik. *a-St.*: Helligdom (jvf. *Viborg*, *Øðins wē > Odense*).
- hæiðwerðan*, Gf. Hak. Et. (S. 39) af *hæiðwerðr*: ærværdig (*hæiðr*, Hak.: Ære, + *werðr*: værd).
- þegn*, Hak. *a-St.*: fribaaren Mand, som tjener en anden, Vogter; *wēa þegn*: Tempelpræst.
- Alla*, Ef. af *Alli* (se ovenfor).
- gærðu*: gjorde; Fort. Ft. af *gærwa* el. *gørwa*, 1. sv. (S. 42), udviklet af Grundformen *garwjan* henholdsvis ved *i*-Omlyd og ved *i* + *u*-Omlyd.
- kumbl*, Ik. Ft. med Entalsbetydning: Gravminde; ved *kumbl* forstaas ikke alene selve Runestenen, men ogsaa den Høj, som den stod paa, og den skibsformede Stensætning ved Højens Fod.
- þáusi*, Gf. Ik. Ft. af *sāsi* (se Flemløsestenen).
- faður*, Ef. af *faðir*, Hak. *r-St.* (S. 38).
- sinn*, Gf. Hak. af *sinn* (S. 40).
- åuk*, senere *ok*: og.
- hāns*, Ef. af *hann* (S. 40); [ã] paa Grund af det følgende [n].
- kona*, Huk. *ōn-St.* (S. 38): Kvinde, Hustru.
- wer*, Gf. af *werr*, Hak.: Mand, Ægtemand.
- en*: men.
- Söti*, Hak. *an-St.*, Mandsnavn.
- ræist*: ristede, Fort. Et. af *rista*, 1. st. Kl. (S. 42).
- rūnaR*, Gf. Ft. af *rūn*, Huk. *ō-St.*; *rūnaR < rūnōR*, idet [ō] i trykløs Stavelse > [ã] (S. 34).
- þassi*, assimileret af *þārsi*, Gf. Ft. Huk. af *sāsi*.
- dröttin*, Gf. af *dröttinn*, Hak. *a-St.*: Herre; Formen *Drot* er opstaet ved, at *Drotten* opfattedes som bestemt Form. [d] i *dröttin* er betegnet med *t*-Runen, hvilket viser, at [ð] i Forlyd nu er gaaet over til [d] (jvf. Snoldelevstenen *Gunnwalds*).
- þorr*, Hak. *a-St.*, Gudenavnet Tor.

- wigi*, forest. Nut. Et. af *wigja*, 1. sv. (S. 42): vie, hellige, beskytte.
- rætta*, 1. sv. (S. 42): gøre lige, rette, raade Bod, udsone.
- sā*: han, den (S. 40).
- werði*, forest. Nut. Et. af *werða*, 3. st. (S. 42): vorde, blive nødt til.
- at — werði*: den skal blive nødt til at sone sin Brøde.
- es* viser tilbage til *sā*.
- stœin þanni* er Genstandsled for *ælti*.
- þanni*, men ovenfor *þanni*.
- ælti*, forest. Nut. Et. af *ælta*, 1. sv.: drive, jage, øve Vold imod.
- eda*: eller.
- annan*, Gf. Hak. Et. af *annarr*: anden.
- dragi*, forest. Nut. Et. af *draga*, 6. st.: drage; [d] i *dragi* er betegnet med *t*-Runen, hvilket viser, at Overgangen [ð] > [d] i Forlyd er indtraadt (jvf. ovenfor *dröttin*).
- oft — dragi*: drager den (bort og rejser den) efter en anden.
- Store Rygbjærg-Stenen.
- Tövi*, Hak. *an-St.*, Mandsnavn.
- bryti*, Hak. *an-St.*: Bryde, d. v. s. Gaard- eller Godsbestyrer.
- rësþi*, frems. Fort. Et. af *rësa*, opr. *ræisa*, 1. sv.: at rejse. Tvelyden er i *rësa* blevet Enkeltlyd (S. 35); nyda. *rejse* er optaget fra Tysk.
- stén*, opr. *stæin*.
- lēka*, Ik. *an-St.*, opr. *læika*: 'Lege', Legesøster, elskede.
- brytja*, Ef. af *bryti*, styret af *lēka*: Brydens Lege, d. v. s. sin elskede.

þōrgunni, Gf. af *þorgunnR*, Huk., Kvindenavn: Torgun(ne).

þēr, opr. *þæir*, Nf. Hak. Ft. af *sā* (S. 40).
stavar, Nf. Ft. af *stavr*, Hak. *a*-St.: Stav, Runestav, Rune.

munu, frems. Nut. Ft. af *munu*: at monne, ville.
mjok, Biord: meget.

længi, Biord; længe.
liva, 3. sv.: leve.

De to sidste Linier rimer sammen med Rimkonsonanten [m] i *munu* og *mjok*.

Den lille Jellingesten.

GormR, Hak. *a*-St.: den danske Konge Gorm den Gamle.

konungR, Hak. *a*-St.: Konge.
gærði, frems. Fort. Et. (jvf. Glavendrupstenen *gærðu*).
kumbl; her tænkes paa Runestenen og Højten, som den oprindelig stod paa (jvf. Glavendrupstenen).

þōsi, opr. *þōusi* (se Glavendrupstenen).

þyrwi, Kvindenavn: Tyra, her Gf.

konu, Gf. af *kona* (se Glavendrupstenen).

sina, Gf. Huk. Et. af *sinn*.

Danmarkar, Ef. af *Danmårk*, Huk.

bōt, Huk. Kons.-St. (S. 38): Bod.

Danmarkar bōt: den, som boder paa Danmark; saaledes kaldtes Tyra som den, der fornyede Danevirke.

Den lille Jellingestens Beretning, at Gorm rejste Gravminde efter Tyra, viser, at Tyra maa være død før Gorm; Saxo og andre senere Kilder fortæller, at Gorm døde først.

Side 31.

Den store Jellingesten.

Haraldr, opr. *Haraldr*: den danske Konge Harald Blaatand.

bað, frems. Fort. Et. af *biðja*, 5. st. (S. 42): bede, byde.

gørwa, se Glavendrupstenen *gærðu*.

ok, ældre *ðuk* (Glavendrupstenen).

mōður, Gf. af *mōðir*, Huk. *r*-St. (S. 38).

sær, Hf. af *sik* (S. 39): sig.

wann, frems. Fort. Et. af *winna*, 3. st.: vinde.

Danmårk med *u*-Omlyd indtraadt (S. 33).

alla, Gf. Huk. Et. af *allr* (S. 39): al, hel.

Harald Blaatand nævner som en af sine Bedrifter, at han vandt hele Danmark (*Danmårk alla*). Ganske vist havde Danmark været et samlet Rige før hans Tid; men til Tider satte fremmede Fyrster sig fast i Dele af Riget. De sønderjydske Vedelspangstene viser saaledes, at en svensk Høvdingeslægt i Begyndelsen af det 10. Aarh. satte sig fast i Hedeby, men Harald Blaatand tilbageerobrede den fraskilte Del af Riget. Til disse og maaske andre lignende Begivenheder sigter Jellingestenens Ord.

NorwegR, Hak.: Norge.

Danir, Hak. Ft. *i*-St.: Daner; *Dani* er Genstandsled for *gærði*.

kristna, Gf. Ft. Hak. af *kristinn*: kristen; *kristna* hører til *Dani*.

At Harald Blaatand erobrede Norge og kristnede Danerne, er velkendt fra andre Kilder.

Sammen med de to Kongehøje danner Jellingestenene Danmarks smukkeste Oldtidsminde. Stenene

staar nu begge ved Siden af Kirken mellem de to Høje, men oprindelig har den ældre, mindre Sten haft Plads paa Toppen af den øndre, Tyras Høj, hvorimod den yngre, store Sten altid har haft den Plads, den nu har, midt imellem den nordre, Gorms, og den øndre, Tyras, Høj.

Hedebystenen.

pōrlv, Hak. a-St., Mandsnavn: Torolv, Tolv, sammentrukket af *pōrulvR*.

rēspi se store Rybjærg-Stenen.

hēmþegi af *hēmR*, ældre *hēimR*, Hak. a-St.: Hjem, + *þegi*, Hak. an-St.: den som modtager: Hjemfælle, Hirdmand; *hēmþegi* slutter sig til *pōrlv*.

Swēns, Ef. af *Swēnn*, opr. *Swēinn*: Svend.

øftir, her Forholdsord (jvf. Flemløestenen).

ĒrikR, opr. *Æirikr*, af *æi*: altid, + *rikR*: mægtig.

fēлага, Gf. af *fēlagi*, Hak. an-St., af *fē*, Ik.: Fæ, Gods, + *lagi*: den som lægger: den som lægger sit Gods sammen med en andens, d. v. s. Fælle.

warð, frems. Fort. Et. af *werða* (se Glavendrupstenen).

dōðr, opr. *dåuðR*: død.

warð dōðr: døde.

pā: da; opr. Biord, her Bindeord.

drængjaR, Nf. Ft. af *drængR*, Hak.: Mand, tapper Mand.

sātu, Fort. Ft. af *sitja*, 5. st.: sidde. *sātu um*: sad om, belejrede.

HēðabŷR, opr. *HæiðabŷR*, Hak.: Hedeby, senere kaldet Slesvig.

stýrimandr, Hak. Kons.-St.: Styresmand, Skibsfører; *mandr* er den østnordiske Udvikling af *mannR*, som i Vestnordisk bliver *maðr* (S. 35—36).

harða: i høj Grad.

gōðr: god.

Danevirkestenen.

øftir, Sideform til *æftir*.

Skarða, Gf. af *Skarði*, Hak. an-St., Mandsnavn. *farinn*, Fort. Tillægsf. af *fara*, 6. st.: fare, drage. *westr*: vestpaa.

was farinn westr: var draget vestpaa, d. v. s. havde været paa Togt til England.
at: ved.

Den Svend, som omtales paa Hedebystenen og Danevirkestenen, er Svend Tveskæg, og den Begivenhed, som de to Indskrifter sigter til, er Svends Belejring og Tilbageero bring af Hedeby, som den svenske Konge Erik Sejrsæl havde sat sig fast i, mens Svend hærjede paa England (kort før Aar 1000).

Aarhusstenen.

GunnulvR, Hak. a-St., Mandsnavn, egl. «Kampulv» (jvf. Snoldelevstenen *Gunnwalds*).

Øgōtr, Mandsnavn.

RōlvR sammentrukket af *RōlvR* (se Flemløestenen).

rēspu Fort. Ft.

FullR, Hak., Mandsnavn.

sinn viser her tilbage til et Grundled i Ft.: deres.

er, opr. *es* (Flemløestenen).

ōstr, opr. *āustr*: øst, øster.

ūti: ude, d. v. s. paa Havet.

konungar, Nf. Ft. af *konungR*.

barðusk, refleksiv Fort. Ft. af *bærja*, 2. sv.: slaas; *bærjask* med gensidigvirkende Betydning: slaas, kæmpe; *-sk* er egentlig Stedordet *sik*: sig (S. 43).

Den Kamp «øster ude» imellem Kongerne, som der sigtes til paa Aarhusstenen, er formodentlig Svolder-

slaget (c. 1000), hvor den svenske Konge Erik Sejrsæl og den danske Konge Svend Tveskæg kæmpede imod den norske Konge Olav Tryggvesøn.

Aalumstenen.

Wēgōtr, Hak., Mandsnavn.

Æsgí, Mandsnavn: *Esgé*.

hjalpi, forest. Nut. Et. af *hjalpa*, 3. st.: hjælpe; *hjalpa* er opstaaet af *helpa* ved Brydning (S. 33).
sēlu, Hf. af *sēla*, Huk. *ōn-St.*: Sjæl.

wæl: vel.

hjalpi wæl: være naadig.

Side 49.

1. *barn*: et Barn; Brugen af Talordet *en* som «ubestemt Kendeord» er endnu ikke udviklet.

1. *um*: om, hvis, Forholdsord og (her) Bindeord.

1. *føt*, Fort. Tillægsf. Ik. af *føþa*, 1. sv. (S. 95): opføde, ernære, (her) føde til Verden.

1. *uarþær* [warðær], frems. Nut. Et. af *uarþæ*: vorde, blive; oldn. *werða*, *werðr*; i ældre Skaansk bliver [e] ofte [a] mellem [w] og [r] (S. 85); mellem udlydende [r] og foregaaende Konsonant udvikles [ə], oftest skrevet œ (S. 87).

1. *Barn um føt uarþær*: Ordstillingen er forskellig fra vor, dels ved at Grundledet staar foran Bindeordet, dels ved at *føt* staar foran *uarþær*; i Bisætninger sættes i æ. Da. ofte en Tillægsform eller Navneform, som hører til Udsagnsleddet, foran dette.

1. *þa* [ða]: da; *þ* betegner i Forlyd i Regelen [þ], i Stedord og stedordsagtige Biord dog [ð] (S. 48).

1. *þæt* og *þæn* [ðæt, ðæn] (S. 93) er Sideformer til oldn. *þat*, *þann* (S. 40).

1. *haua* [hava]: have.

1. *guðfaþur* [guðfaður], Gf. af *guðfaþir*: Gudfader.
2. *at*: ved, (her) i.
2. *kirkia*, Huk. *ōn-St.*: Kirke; græsk Laaneord: *kyriakon*: det til Herren (*kyrios*) hørende.

2. *fa*: faa.

2. *fa sin kristindom*: døbes.

2. *preste*, Hf. af *prest*, Hak. *a-St.*; Hf. bevares regelmæssig i æ. Sk.; fra græsk *presbyteros*: «ældste», Menighedsforstander.

3. *æn*: men; oldn. *en*; [e] regelmæssig > [æ] i ældre Dansk (S. 85).

3. *sua* [swā]: saa.

3. *siukær*: syg.

3. *ma*, frems. Nut. Et. af *mughæ*: kunne.

3. *æi*: ej, ikke.

3. *kirkiu*, Ef. styret af *til*.

4. *kume*: komme; de fulde Vokaler [a, i (e), u (o)] bevares ofte i æ. Sk. i tryklos Stavelse; undertiden findes dog [ø], skrevet œ eller sjældnere (som her) e (S. 87).

4. *ok*: (her) men.

4. *far*, oldn. *fær*, frems. Nut. Et. af *fa*; *i*-Omlyden er i æ. Sk. regelmæssig bortfalden i de stærke Udsagnsords frems. Nut. Et. (S. 86).

4. *þo*: dog.

4. *andrum*, Hf. Et. Hak. af *annar*: anden; Udviklingen af [d] mellem [nn] og [r] findes allerede i Olddansk (S. 35).

4. *manne*, Hf. Et. af *man*: Mand.

4. *ællær*: ellers, eller; i Betydningen 'eller' har Oldn. *eða*, som ikke findes i sk. Lov, men i sj. og jy. Lov.

5. *kuna*: en Kvinde.

5. *standær*, oldn. *staendr* (se Flemløsestenen S. 30); *i*-Omlyd i de stærke Udsagnsords frems. Nut. Et. bort-

falder (jvf. L. 4 *far*), og [ə] udvikles mellem uddydende [r] og en foregaaende Konsonant (jvf. L. 1 *uarfær*); L. 6 findes den kortere Form *star*, fra hvilken nyda. *staar* udgaar.

5. *arf* [arv], Hak. a-St.: Arv.
5. *standæ arf*: være arveberettiget.
5. *sua sum*: lige saa godt som.
5. *uaræ*, oldn. *wāri*, forest. Fort. Et. af *uæræ* el. *uaræ*, 5. st. (S. 95), oldn. *wera*; *i*-Omlyden i forest. Fort. er tabt i æ. Da (S. 86), og [i] i Endelsen > [ə] (S. 87).
6. *kristnæt*: døbt; oldn. *kristnat*; [a] i trykløs Endestavelse > [ə] (S. 87).
6. *star*, se L. 5 *standær*.
7. *foræ*: for.
7. *þy*, Hf. Et. af *þæt* (S. 93); oldn. *þwī* > *þy*, idet Læberunding fra [w] overføres til [i], som derved bliver [y].
7. *foræ þy at*: for det at, fordi.
7. *høghæ*, Ef. Ft. af *høgh*, Hak. a-St.: Høj, < oldn. *håugr*.
7. *man*: [r] i Nf. Et. Hak. er i æ. Da. regelmæssig bortfaldet; kun sk. Lov bevarer nogle Eksempler paa [r]: *þuſær*, *kostær*, *rætær*.
7. *høghæ man*: Mand, som er begravet i en Høj, Højmand, Hedning.
7. *ærue*, nu *arve* ved Sidevirkning fra *Arv*.

Side 50.

1. *usæl*: ussel.
1. *fatækær*: fattig, egl.: den som har lidet (*fat*. jvf. da. *faa*) at tage (*takær*); Nævneforms -r, som i Navneordene bortkastes, bevares regelmæssig i Tillægsordene i æ. Sk.

2. *sialfær* [sjalvær]: selv.
2. *hialpæ*, se Aalumstenen (S. 31).
2. *sæ*, oldn. *sār*, Hf. af *sik*: sig (S. 39); i Ordbojningen bortkastes i æ. Da. ofte [r] i Endelsen; i æ. Sj. og Jy. er i dette som i de fleste andre Ord Hf. tabt (S. 92).
2. *ælli*: Ælle, Alderdom.
2. *gar* (og i æ. Jy. *gær*) findes i æ. Da. som frems. Nut. Et. af *gangæ* ved Siden af *gangær*; oldn. *gængr* med *i*-Omlyd (jvf. S. 49, 5 *standær* og *star*).
2. *þem*, Hf. Ft. af *þæn* (S. 93): dem.
2. *a*, se Snoldelevstenen (S. 30).
3. *hændær*, Gf. Ft. af *hand*, Huk. Kons.-St. (S. 90): Haand; oldn. *hånd*, Ft. *hændr*; *u*-Omlyden er her tabt (S. 86).
- 2—3. *gar a hændær*: rammer.
3. *biuþæ*, forest. Nut. Et. af *biuþæ*, 2. st. (S. 94): byde, tilbyde.
3. *næstum*, Hf. Ft. af *næstær*: næst, nærmest.
3. *arfum* [arvum], Hf. Ft. af *arfī* (*arfæ*), Hak. a-St.: Arving; *arfum* er Hensynsled til *biuþæ*.
3. *þe* [ðe]: de; af oldn. *þeir* > *þer* (S. 35, 40) > *þe* (S. 93) ved den almindelige Bortkastelse af [r] i Bojningsendelse.
3. *tækœ*, forest. Nut. Ft. af *tækœ* — *tækær* — *tækæn*, som findes ved Siden af *takœ* — *takær* — *takæn*; *i*-Omlyden hører oprindelig kun hjemme i frems. Nut. Et.; i æ. Sk. er den her regelmæssig tabt (jvf. S. 49, 4 *far*), men i *tækœ* er Omlydsvokalen fra frems. Nut. Et. trængt ind i Navneform og Tillægsform og har derved holdt sig; derfor Dobbeltformerne; endnu *blæse*, *græde*, oldn. *blåsa*, *grāta*, frems. Nut. Et. *blæss*, *grætr*; regelmæssigt vilde være *blaase*, *graade* (S. 86).
4. *uipær* [wiðær] og *uip*: imod, ved.
4. *hanum*, Hf. af *han*.

4. *uil*, frems. Nut. af *uil(i)æ*: ville.
4. *pæn*: den (S. 49, 1); som «Tillægsordets bestemte Kendeord» trænger i æ. Da. *pæn* ind ved Siden af det ældre *hin* (S. 94); i L. 5 *hin uanføræ*.
4. *uanfør*: vanfør, svagelig, hjælpeløs; af *uan*, der betegner Mangel, Vanskelighed, + *før*: i Stand til at bevæge sig (*fare*).
4. *sua*: saaledes.
4. *arfæ* [arvə] er Nf. Ft. af *arfī* (*arfæ*); opr. *arfār*; [r] i Bøjningssendelse her som i Regelen bortfalden (S. 90); det efterhængte Kendeord bruges endnu ikke: Arvingerne.
4. *uiltæ sua arfæ*; i æ. Da. kan der i Modsætning til nyere Da. i Sætninger med omvendt Ordstilling (d. v. s. med Udsagnsled foran Grundled) indskydes Ord mellem Udsagnslede og Grundlede (S. 99).
5. *skiftæ*; forest. Nut. Ft. af *skiftæ*, 1. sv.: skifte, dele; Grundlede, Arvingerne, er underforstaet, hvilket er meget almindeligt i æ. Da. (S. 99).
5. *eghn*, Huk.: Ejendom.
5. *eghn hans*: Udvidelser til Navneord, især Ejestedord og Ejeformer, stilles i æ. Da. ofte efter Navnedet (S. 100).
5. *sin*, Ef. af *sik* (S. 92), styret af *i mællin*.
5. *i mællin* findes ved Siden af *i mællum* og *i mællæ*; opr. *i millum* og *i milli*, et Forholdsord med Navneord i Hf.: i Midten, senere opfattet som eet Ord: *imellem*; styrer Ef.
5. *hin*, jvf. L. 4 *pæn*.
5. *fara*, forest. Nut. Et. af *faræ*; man venter *faræ* (*fare*, *fari*), men forest. Form og Navneform sammenblandes.
5. *aldræ*, Ef. Ft. af *aldrær*: al; oldn. *allr*, Ef. Ft. *allra*; i æ. Da., især æ. Sk., udvikles [d] mellem opindeligt [l] og [r] (S. 87; jvf. S. 49, + *andrum*).

6. *þeræ*: Ef. Ft. af *þæn*; oldn. *þæira*.
- 5—6. *fara . . . mællin*: skal rejse rundt imellem dem alle.
6. *liusæ*, 1. sv.: lyse, tillyse, bekendtgøre; her forest. Nut. Ft.
6. *þingi*, Hf. Et. af *þing*, lk. *a-St.*: Ting. Dette Ting er Herredstinget, som bestod af de i Herredet bosatte fribaarne Mænd. Tingmændene dømte, afgav Kendelser og Tingsvidne, d. v. s. Vidnesbyrd om, hvad der foregik paa Tinget.
7. *aldræ*, L. 5 *aldræ*.
8. *skiftæ*, L. 5 *skifti*; Grundlede er ‚den vanføre‘.
8. *sinæ*, Gf. Huk. Et., *sinne* Ef. Ft. af *sin*.
8. *allæ*, Gf. Huk. Et., hører til *eghn*: al, d. v. s. helt.
9. *hofoploter*, Gf. Ft. af *hofoplot*, Hak. *i-St.*: Hovedlod, d. v. s. den Lod, som tilfalder hver Deltager i et lige Skifte; der skiftedes saaledes, at Broder fik dobbelt saa meget som Søster, og Moder, hvis Søn fandtes, dobbelt saa meget som Datter. Ved Hovedlod kan ogsaa forstaas hele en Mands personlige Ejendom (saaledes S. 83, 18). *lot* er oldn. *hlotr*, Gf. Ft. *hloti* (S. 37); [h] bortfalder tidlig foran [l] (S. 35), og i æ. Da. bruges Nf. og Gf. Ft. *lotær*, *lotæ* (opr. *hlotir*, *hloti*) i Flæng (S. 89).
9. *ok — ok*: og — ogsaa.
9. *sialfum*, Hf. Et. Hak.
9. *sæ*, se L. 2.
9. *uaræ*, forest. Nut. Et. af *uaræ* el. *uæræ* (jvf. S. 49, 5).
9. *siþæn* [siðən]: siden, derefter.
10. *huar*: hvor.
10. *mæþ*: med, styrer Hf.
10. *þæs*, Ef. af *þæn* (S. 93).
10. *uanføræ*, svag Ef. (S. 91).
11. *bætre*, højere Grad af *goþer*: bedre, mere værd.

11. *þre*: tre.

11. *mark*, oldn. *márk*, Huk. Kons.-St.; *u*-Omlyden her som i Regelen, hvor omlydte Former i Ordbøjningen vekslede med ikke omlydte, tabt i æ. Da. (S. 86): Mark. opr. en Vægtenhed, c. $\frac{1}{2}$ ȝ, dernæst en Møntenhed, saa mange Sølvpenge, som der møntedes af en Mark Vægt; efterhaanden som der sloges slet Mønt, blev der dog betydelig Forskel paa en Mark Vægt og en Mark Penge; som Regel var Forholdet vistnok det, at der gik 3 Mark Penge paa en Mark Vægt. En Mark deltes i 8 Øre à 3 Ørtug à 10 Penninge; Mark i Lovene betyder Mark Penge. Ved dette og andre Ord, der betegner Maal og Vægt, bruges i æ. Da. som nu Ental kollektivt for Flertal.

11. *døþæn*, Gf. Hak. Et. af *døþær*: død.

11. *aftir han døþæn*: efter ham død, d. v. s. efter hans Død.

11. *skiftis*: forest. Nut. Et. Lideart, oldn. *skiftisk* (S. 43); i æ. Da. er [sk] i Refleksivformen blevet [s], og Betydningen er fra tilbagevirkende (refleksiv) og gendigvirkende (reciprok) blevet lidende (passivisk) (S. 96).

12. *þæt*, man venter *þæn*, nl. Hovedlod.

12. *ær*, Grundledet (den, Hovedladden) underforstaaet, eller Udtrykket upersonligt: er der.

12. *mæræ* og *meræ*: større, mere.

13. *hafti*, forest. Nut. Et.; Grundledet er *hin*, Genstandsledet *þæt*.

13. *hinær uar mæþ*: den som han var hos.

13. *arfoþæ* [arvoðə] og *ærfoþæ*, Ik.: Arbejde, Ulejlighed; Arbejde er det samme Ord som *arfoþæ*, men i nedertysk Form, optaget senere i Dansk.

14. *uile*; i sk. Lov er *uile* den almindelige Form (f. Eks. L. 4 og L. 16); i jy. Lov og ofte i de sjællandske Love findes *wilæ* med Bortkastelse af [j] efter Konsonanten i tryklos Endestavelse (S. 88).

14. *þæn uanföræ*; *uþær* styrer Hf. (L. 16 *uþær hanum*); som Hf. af *þæn* bruges i sk. L. den opr. Form *hem* kun, naar der ikke kommer Navne- eller Tillægsord efter (se L. 22 *hem*).

15. *þings*; *til* styrer opr. Ef.

15. *þingmannum*, Hf. Ft. af *þingman*: Tingmand.
16. *tæke*, jvf. L. 3 *tækæ*.

16. *uþær hanum tæke*: Udvidelser til et Udsagnsord i Navneform stilles i æ. Da. ofte foran, nu efter Udsagnsordet (S. 100).

16. *læggæ*, forest. Nut. Ft. af *læggiæ*, 2. sv.

17. *laghdagh*, Hak. a-St.: lovlig fastsat Dag.

17. *flatføræs* og *flætføræs*: fledføres, d. v. s. flytte ind i en andens Hus paa den ovenfor omtalte Maade, med Opgivelse af sin egen Ejendom og Selvstændighed. *flat*, *flæt*: Husstand, Bo, egl. Gulv (jvf. *flad* og eng. *flat*: Lejlighed).

17. *ær flatføræs uil*; i Bisætninger kan i æ. Da. en Navne- eller Tillægsform, som hører til Udsagnsledet, sættes foran dette (S. 99).

19. *aghe* og *eghe*, forest. Nut. af *eghæ*, oldn. *æiga*: eje, have; *aghe* er dannet under Indflydelse af frems. Nut. Et. a.

19. *uald*, Ik. a-St.: Magt, Ret, Lov, Tilladelse.

19. *þæs*, Ef. af *þæn*.

19. *manz* [mans] eller *[mands]*, Ef. af *man*.

20. *allu*, Hf. Ik. Et. af *aldær*.

20. *þy*, se S. 49, 7.

20. *ær*: som.

20. a: ejer (se L. 19 *aghe*).

20. *allum*, Hf. Ft.

20. se, gl. forest. Nut. af *uæræ*, *uaræ*; i æ. Da. er se ved at fortrænges af *uæræ*, *uaræ* (se L. 9). se er her upersonligt.

20. *før*, Biord: før, i Forvejen.

21. *laghbujit*, Fort. Tillægsf. af *laghbuiþœ*, 2. st. (S. 94): tilbyde paa lovlig Maade.

20—21. *þo . . . laghbujit*: dog saaledes at (d. v. s. kun hvis) der i Forvejen er gjort alle (Arvinger) lovligt Tilbud (om at tage ham).

22. *uþær tækær = tækær uþær*.

22. *þem*, Hf. Et. Hak., se L. 14 *þæn uanførœ*.

23. *uarþœ*, forest. Nut. af *uarþœ*: bevogte, være ansvarlig for; styrer Hf.

23. *huat sum*: hvad — end.

24. *œmuæl — sum*: lige saa vel — som.

24. *rætæ*, Hf. Et. af *ræt(er)*, Hak.: Ret; *rætæ* slutter sig til *uarþœ*.

24. *ærkæbiskop*, græsk Laaneord: *arki — episkopos*: den øverste Tilsynsmand.

24. *andru*, Hf. Et. Ik. af *annar*.

24. *œmuæl . . . andru*: lige saa vel overfor Kongens og Erkebispegs Ret (til Bøder) som overfor andet.

25. *dræpæ*: dræbe, nu svagt, opr. 5. st. (L. 27 *dræpin*).

25. *bøtæ*: bøde, her forest. Nut. Et.

25. *uþær . . . tækít*; Grundledet (*ær*: som) udeladt (S. 99).

26. *þriþung*, Hak.: Tredjedel.

26. *manbotum*, Hf. Ft. af *manbot*, Huk. Kons.-St. (S. 90): Mandebøde, Drabsbøde.

26. *af allum manbotum*: af alle Mandebøder, d. v. s. af hele Mandeboden.

26. *frændæ*: Frænde, Slægtning; opr. Nut. Tillægsf. af et Udsagnsord, der betyder 'at elske' (jvf. ty. *Freund* og eng. *friend*: Ven).

26. *tua*, Gf. af *tue*: to (S. 41 og 94).

26. *ok . . . lotær*: og (den fledførtes) Frænder (skal bøde) to (Tredje)delse. Ved Betaling af Bøder udredede den skyldige $\frac{1}{3}$, hans Frænder paa fædrene

Side $\frac{1}{3}$ og hans mødrene Frænder $\frac{1}{3}$; da den fledførte var juridisk uansvarlig, maatte den, han boede hos, udrede den Tredjedel, som det egentlig tilkom den fledførte at yde. Svarende dertil modtog Formynderen $\frac{1}{3}$ af Bøderne, hvis den fledførte blev dræbt.

27. det første *han* er den fledførte, det andet *han* Formynderen.

27. *mykit* og *mikit*, Ik. af *mykil*, *mikil*: stor, megen; *megen* er Gf. Hak. Et., opr. *mikinn*; Former med [l] findes i Stednavne, sammensatte med *Magle*, *Møgel*, *Mejl*-, og i det forældede *møgle* (det mögle Guld).

27. *sua mykit*: lige saa meget, nl. $\frac{1}{3}$.

28. *bot*, Huk. Kons.-St.: Bod, Bøde.

28. *uþær*: sammen med, i Forhold til.

29. *kæræ*: klage.

29. *flatföring*, *flætföring*: Fledföring, en som er fledfört.

29. *hauær*: har det.

30. *iatta*, 4. sv.: sige ja til, love, indrømme (jvf. S. 66, $\text{\textcircled{21}}$ *iathæ*).

30. *uar iattat*: upersonligt.

30. *uiti*, forest. Nut. af *uitæ*, 1. sv.: beskylde, (her) bevise, sværge; Ordet har langt [i] og er forskelligt fra *uitæ* [wɪtæ]: at vide.

30. *bondæ*: Bonde, egl. Nut. Tillægsf. af *bo*: boende; *bondæn*, d. v. s. Formynderen, Værtens.

30. *tuiggia*, Ef. af *tue* (jvf. L. 26).

31. *manna*, Ef. Ft. af *man*.

31. *uitni*, Ik.: Vidnesbyrd.

31. *tyltær*, Ef. af *tylt*, Huk., i-St.: Tylvt, Antal af tolv.

31. *eþe*, Hf. af *eþ*, Hak.: Ed.

31. *tyltær eþ*: Tylvtered, Ed af 12 Mænd. Som Bevismiddel for Retten brugtes i den ældste Tid Tvekamp og Jærnbyrd, senere Vidnesbyrd og Ed. Tylvtered

aflagdes af Mededsmænd, som svor paa, at de ansaa den af Parten svorne Ed for at være aflagt efter bedste Overbevisning; til selve den foreliggende Sag behøvede Mededsmændene ikke at have noget Kendskab; deres Ed støttede kun Hovedpartens Ed. — Vidnesbyrdet derimod drejede sig direkte om det omstridte Forhold, og ligesaa Nævningers Kendelse (S. 52, 2).

31. *han*: den fledførte.
31. *hafir*, L. 29 *hauær*; Udtalen har været [havør].
32. *han*: Formynderen.
32. *uisæ til*: anvise, udpege.
32. *dughæ*: at due; Nut. Tillægsf. *dughande*: hæderlig, brav, troværdig.
33. *latæ*: lade.
33. *uite*, se L. 30 *uiti*.
33. *at latæ uite* slutter sig til *uisæ til*.

Side 51.

1. *litæ at*: lide paa, stole paa, (her) nøjes med.
1. *logh*: Lov, Bevislighed, (her) Ed; Ft. af *lagh*, Ik.: hvad der er lagt, bestemt; i sk. Lov opfattes *logh* endnu som Ik. Ft., Ef. *laghæ*, og er ved Siden af *barn*, Ft. *børn*, det eneste Ord, i hvis Bøjning Veksel mellem omlydte og ikke omlydte Former bevares; i de andre Love opfattes *logh* som Huk. Et. (S. 61, 1). Et. *lagh* bevaret i *Lag* og *Lav*.
1. *se*: se, modtagte.
1. *goþræ*, den gl. Ef. Ft. (S. 39).
2. *asyn*, Huk.: Eftersyn, Undersøgelse.
2. *uipæruaræ*: være til Stede, forblive (der), slaa sig til Ro.
2. *kænna*, 1. sv.: kende, tilkende, tilskrive.
- 2—3. *kænni sialfum sæ*: tilskrive sig selv (det), selv tage Skylden.

3. *fa*, forest. Nut. Et.: faa.
3. *œngin*: ingen (S. 94).
3. *pænning*, Hak.: Penning (jvf. S. 50, 11 *mark*).
3. *œngin pænning*: «ikke en Øre».
3. *gaf*, frems. Fort. Et. af *gifæ* [givæ], 5. st.; oldn. *geva*; [e] > [i] efter [g] (S. 85).
3. *utæn*: uden, med mindre, men.
4. *uli*, forest. Nut. Et.
4. *atær*: atter.
4. *til fare*: drage hen (nl. til den Mand, hos hvem han boede).
4. *sliku*, Hf. Et. Ik. af *slikær*: slig, saadan.
4. *sum* staar paa Overgangen mellem Bindeord og henførende Stedord.
4. *sliku sum*: det som.
4. *haffæ*; Grundledet (Fleddføringen) udeladt.
4. *føræ = fær* (S. 50, 20).
6. *annær* (opr. Nf.) og *annæn* (opr. Gf.): anden, nogen, den sidste Betydning ved Sammenblanding med *ennær*, *ænnæn*, opr. *œinnhverr*: en eller anden.
6. *fæ*, Ik.: (her) Kreatur, Gods, Ejendom; *fæ* er samme Ord som lat. *pecu*: Kvæg, hvorfaf *pecunia*: Penge.
6. *stolæt*, Fort. Tillægsf. af *stialæ*, 4. st.; jy. Lov har *stælæ* uden Brydning; opr. Fort. *stal* — *stolæn*, nu *stjal* — *stjaale* med [j] overført fra Nut.
6. *kostær*, Hak.: Ejendel, «Kost» (jvf. Tyvekoster); dette og et Par andre Tilfælde i sk. Lov (*þiufær*, *rætær*) er de eneste Eksempler i æ. Da. paa, at No. Hak. har bevaret [r] i Nf.
6. *œllær kostær hans*: er der to eller flere Grundled i en Sætning, sættes i æ. Da. ofte kun det første foran Udsagnsledet (S. 99).
7. *far*, frems. Nut. Et. med *i*-Omlyden tabt (oldn. *færr*) af *faræ*: fare, drage; stærke og 2. Kl. svage Udsagnsord, hvis Stamme ender paa enkelt [l, r, s],

mangler i æ. Da. Endelse i frems. Nut. Et.: *far* (ikke *far-ær*), men f. Eks. *uarfær* (S. 95).

7. *þæghær, þaghær*: straks; bevaret som Bindewoord i det forældede (bibelske): *der* han hørte det.

7. *far æftir*: drager efter, d. v. s. drager ud for at søger efter det stjaalne.

7. *far* frems. Nut. Et. af *fa:* faar; oldn. *fær* med *i*-Omlyd.

7. *takæ*, 6. st.: tage.

7. *mæþ*, her Biord: dermed.

7—8. *hinær stal*: den der stjal, Tyven.

8. *sæte*, forest. Nut. Et. af *sætice*, 2. sv.: sætte.

8. *a*, her Biord: paa (ham).

8. *band*, Ik.: Baand.

8. *sæte a band*: da skal han sætte Baand paa (ham).

8. *bindi*, forest. Nut. Et. af *bindæ*, 3. st.: binde.

8. *føræ*, 1. sv.: føre.

8. *sætæ, bindi, føræ*, med *e, i, æ*; Udtalen har været [ə].

8. *han*; den gamle Gf. bevaret (S. 40, 92).

9. *af*: (her) med.

9. *ær*: som.

9. *dømæ til*: bestemme ved Dom.

10. *kostæ sinum*; Hf. bevaret.

11. *kaennæ*: (her) genkende.

11. *hæfþum*, Hf. Ft. af *hæfþ*, Huk.: Hævd, Besiddelse.

12. *tækæ*: grib.

12. *num*: undtagen, men.

12. *takføræ*: sætte i Borgen, Sikkerhed, Forvaring (*tak*, Ik.). Naar man genfandt en Ting, som man havde mistet, i en andens Besiddelse, skulde man sætte den i Forvaring hos en tredje Mand, indtil Dommen var falden (jvf. S. 55, 12—13).

12. *faræ æftir*: forholde sig, gaa til Værks.

13. *æræ* viser, at *logh* opfattes som Ft.

13. *sum logh æræ*: efter Loven.

14. *kaennæ*: (her) finder.

14. *huergħan*: intetsteds.

14. *utæn*: (her) men (jvf. L. 3).

15. *andrum*, Hf. Et. Hak.: (her) en eller anden (jvf. L. 6 *annær*).

15. *þiufsak*, Huk.: Tyvssag.

14—15. *gifæ þiufsak um*: give Tyvssag for; anklage for at have stjaalet.

15. *ær stolen ær*: som er stjaalet; i Bisætninger staar i æ. Da. Udvidelser til Udsagnsledet ofte foran dette (S. 99).

16. *a*: (her) til.

16. *hæræzþing*, Ik.: Herredsting (se S. 50, *þingi*).

16. *sighi*, forest. Nut. Et. af *sighiæ*: sige; oldn. *sægja*; [æ] > [i] foran [gj] (S. 85).

17. *þiufær*, Hak.: Tyv; [r] i Nf. bevaret (jvf. L. 6 *kostær*).

17. *hin — hans*: det er ham, som har bestjaalet ham.

17. *bifia*, 5. st.: bede, byde.

17. *stæfnæ*: stævne.

18. *annær*: (her) næste; Tillægsordet efter Navneordet (S. 100).

18. *kumbær*, frems. Nut. Et. med *i*-Omlyd tabt af *kumæ*; mellem [m] og [r] og mellem [m] og [l] udvikles i æ. Da., især i æ. Sk., ofte et [b] (S. 87).

18. *han*: den sigtede.

19. *mælæ i gæn*: tage til Genmæle, forsvare sig.

19. *næfni*: forest. Nut. Ft. af *næfnæ*, 1. sv.: nævne, bestemme.

19. *þriþiæ*: tredje.

21. *dømæ ut*: tildømme.

21. *bondænum*, bestemt Hf.: Bonden, d. v. s. den bestjaalne.

21. *uirþning* og *uirning* (L. 24), Huk.: Vurdering, Værdi.

21. *sinæ uirþning*: Værdien af det, der er stjaalet fra ham.

22. *sin ræt*, nl. den ham tilkommende Bøde.

22. *matban*, Ik.: Madban, Forbud mod at modtage Mad, en mildere Grad af Fredløshed, ved hvilken den dømte var udelukket fra Samkvem med andre i Herredet, uden at det dog som ved egentlig Fredløshed var tilladt at dræbe ham.

22. *hæræþ*, Ik.: Herred.

22. *síþen*: efter at.

23. *fangit*, Fort. Tillægsf. af *fa*: faa, skaffe.

24. *sot*, Fort. Tillægsf. af *sokiæ* — *sottæ* — *sotær*, nu: *søge* — *søgte* — *søgt* ved Sidevirkning fra Nut.

23—24. *ok . . . uirning*: og (har) inddrevet den Kongen tilkommende Bøde og Værdien af sit Gods.

25. *lanzþing*: Landsting. Paa Landstinget behandles større Sager end paa Herredstinget; senere blev Landstinget en højere Instans (Overret). Der var eet Landsting for hvert «Land» (Landsdel, modsat «Rige»), nemlig i Viborg, Ringsted og Lund; senere blev der flere Landsting for mindre Distrikter.

25. *hæræþings uitni*, Ik.: Herredstings Vidnesbyrd, d. v. s. Mænd, som kan vidne om, hvad der er foregaaet paa Herredstinget.

26. *mal*, Ik.: Sag.

26. *haftr sua farit*: har baaret sig saadan ad.

26. *œn þa*: endnu paa det Tidspunkt.

26—27. *gen mælæ*: indvende.

27. *ofna*: paa, sammentrukket af *ofan a*.

27. *sotær*: sagsøgt (jvf. L. 24 *sot*); [r] i Nf. Hak. bevaret i Tillægsord modsat Navneord.

27. *œnge leþ*: paa ingen Maade, slet ikke; *leþ*, Huk., oldn. *læið*: Vej, Maade; her Gf. for at betegne Udstrækning, Omfang.

28. *skære*: rense (*skær*: ren); *skære sik*: bevise sin Uskyld.

28. *skuziarn*, Ik.: Skudsjærn, en Art Jærnbyrd, hvorved den anklagede bar et glødende Jærn 9 Skridt og derefter kastede det (*skiutæ*: skyde, kaste). Kastede han Jæret for tidligt, eller brændte han sig paa det, var han fældet.

28. *brændær*, frems. Nut. Et. af *brænnæ*, 3. st.: brænde (uvirkende), brænde sig, nu svagt bøjed ved Sammenfald med det virkende *brænde*; oldn. *brenna*, frems. Nut. Et. *brennr*; [e] > [æ] (S. 85), [nnr] > [ndør] (S. 87).

29. *til* er her Biord og hører noje sammen med *brændær*: tilbrænder, d. v. s. skaffer, derved at han brænder sig.

29. *sinæ* viser hen til Hensynsledet *bondænum*; nu viser *sin* i Regelen hen til Grundledet.

29. *sinæ uirþning*, Gf., Genstandsled for *brændær til*.

29. *þa . . . uirþning*: da tilbrænder han Bonden hans Vurdering, d. v. s., da maa han erstatte ham Værdien af det bortstjaalne.

30. *a*, her Biord: desuden.

30. *tuægildi*, Ik.: Betaling af en Tings dobbelte Værdi; her biordsagtig Ef.: det dobbelte.

30. *skær*: ren, uskyldig.

30—31. *uarþær . . . iarnæ*: bliver han uskyldig ved Jæret, d. v. s.: viser Jærnbyrden, at han er uskyldig.

31. *take up*: optage.

31. *af ny*: paa ny.
32. *far*: skaffer; man kunde vente forest. Form: *fa*.
32. *friþlosa*, Huk. *ón-St.*: Fredløshed.
33. *uapnætak*, Ik.: «Vaabentag», det at tage Vaaben. Ved at gibe deres Vaaben og klinne med dem tilkendegav Tingmændene deres Tilslutning til en fældet Dom eller vedtaget Beslutning.
33. *bak*, Ik.: Ryg.
33. *ofna bak*: paa hans Ryg; i hans Fraværelse.
33. *ok forræ ma*: men før kan.

Side 52.

1. *sækte*, bestemt Fort. Tillægsf. af *sæktæ*, 1. sv.: tiltale, sigte. Den opr. Bøjning var *sæktæ* — *sæktæ* — *sæktær*; nu efter 4. sv.: *sigte* — *sigtede* — *siget*; den yngre Bøjning kan allerede findes i æ. Da. (L. 31); saaledes mange Udsagnsord, især saadanne, hvis Stamme ender paa to Konsonanter.

1. *ofna*: frem paa.

2. *biuþær*, oldn. *býðr* med *i*-Omlyd (jvf. S. 50,3).

2. *næfnd*, Huk.: Nævn, Nævninger. I Modsaetning til Tylteredsmændene (S. 50,31) udnævntes Nævningerne ikke af den Part, om hvis Sag de skulde sværge, men af Modparten, Sagsøgeren. Nævnets Kendelse drejede sig om Sagens Realitet, ikke som Tyltereden om Partens Troværdighed.

2. *biuþær* . . . *sik*: tilbyder at underkaste sig Nævningers Kendelse.

2—3. *hin* . . . *sökær*: Sagsøgeren.

3. *slika* . . . *uil*: efter frit Valg.

4. *kallæ*, 4. sv., nu 1. sv.

4. *nokær*, opr. Nf., nu *nogen* ved Sidevirkning fra *mangen*, *anden* o. a.; *nokær* er opr. *ne væit ek hwærr*: ikke ved jeg hvem.

4. *uuin* [uvin]: Uven; opr. *i-St.*, her bøjet som *a-St.*
4. *kallær* . . . *sinæ*: paastaar den sigtede, at nogle (af Nævningerne) er hans Uvenner.
5. *undæn*: bort; *undæn takæ*: udskyde.
5. *ok æi*: men ikke.
5. *siþæn*: saa.
6. *staþ*, Hak. *i-St.*: Sted.
6. *þæm* er opr. Hf. Ft. (S. 40), men har i sk. Lov fortrængt Gf., naar Ordet staar navneagtigt (S. 93).
7. *sueriæ*, 6. st.: sværge.
7. *andru* er overflødig, da der staar *næstæ*.
8. *suer*, frems. Nut. Et. uden Endelse, da Stammen ender paa [r] (S. 95).
8. *sakløs*: sagesløs, uden videre Tiltale.
8. *bort*, opr. *i brott*, Gf.: paa Vej; *brott*, vest-nord. *braut*: Vej, beslægtet med *bryde* (jvf. fransk *route* < lat. (*via*) *rupta*); *brott* > *bort* ved Omstilling af Lyd (Metatesis); *borte* (*borto*) er egl. Hf. af samme Ord (L. 16).
9. *bristæ*, 3. st.: briste, svigte.
9. *bæræ*, 4. st.: bære.
10. *uetæ*, oldn. *wæita*, 1. sv.: yde, præstere.
10. *asøræs ef* el. *asuærø ef*: Sigtelsesed; ved en saadan maatte Anklageren i visse Tilfælde bekræfte sin Overbevisning om den anklagedes Skyld, før denne underkastede sig Jærnbyrd.
11. *uiþær næfnd takæ*: underkaste sig Nævningers Kendelse.
12. *borto*, se L. 8 *bort*.
13. *næfndæn* er Hf., styret af *af*; den fulde Form er *næfndænnæ*, men Navneordenes Bøjning i bestemt Form svækkes tidlig (S. 94).
13. *þa*, opr. Biord, her Bindeord, opr. *pa ær*.

13. *þa suerice skal*, upersonl.: naar man skal sværge; naar der skal sværges.
13. *fullæ*: bevise; her forest. Nut. upersonl.: skal man bevise.
13. *huers þera*: hver enkelts.
13. *forfal*, lk.: Forfal.
14. *sialf* bliver tidlig ubøjet efter et Navneord.
16. *þri*, Nf. Hak., oldn. *þrir*, fortrænges tidlig af *þre*, Gf. Hak., oldn. *þræ*.
16. *þa . . . næfndæn*: da glipper Nævningebeviset for ham.
17. *trøstæ*, 1. sv., oldn. *trøysta*: have Tillid, fortrøste (sig til).
18. *sighiæ atær*: tilbagekalde, afsige.
19. *tuæm*, Hf. Ft., oldn. *tuæim* (S. 41).
19. *nat*, Huk. Kons.-St.: Nat, Døgn, (her) Dag.
19. *fore þy at*: thi.
20. *kummær* ved Siden af den i sk. Lov almindelige Form *kumbær*.
20. *kummær . . . uipær*: kommer da til at bære Jærn.
21. *saksøkiaræ = hin ær sak sokær*.
21. *lund*, Huk.: Maade; *andræ lund* er Gf.: paa anden Maade (jvf. nogenlunde); Gf. til at betegne Vejen og Maaden er nu afløst af Forholdsord.
22. *æn nu ær mælt*, upersonl.: end det nu er sagt.
22. *utcæn*: uden at, med mindre.
22. *haetæ*: risikere, sætte paa Spil.
22. *haetæ . . . ræte*: udsætter sig for Bøder til Kongen.
23. *bæræ*; Grundledet (som) underforstaaet (S. 99).
24. *suærice*, forest. Nut. Ft., opr. *suæri*; men forest. Nut. og Navnef. sammenblandes tidlig.
24. *hantæk, handtak*, lk.: Haandtag, det at tage hinanden i Haanden.

24. *bok*, Huk. Kons.-St.: Bog; *at bok*: ved at lægge Haanden paa (den hellige) Bog.
26. *þær til — at*: paa det, at.
27. *hitti*, frems. Fort. Et. af *hittæ*, 1. sv., nu 4. sv.: hitte, finde; Grundledet udeladt: at han har fundet (altsaa ikke stjalet) det (samme), som.
27. *liustæ*: fremlyste.
28. *gatustæfna*, Huk.: Gadestævne, Møde af Bymændene paa Gaden.
28. *kirkiu stæfna*: Kirkestævne, Møde af Sogneboerne ved Kirken.
- 28—29. *for mæþ*: bar sig ad dermed.
- 28—29. *allæ lundæ*, Gf. Ft.: paa alle Maader (jvf. L. 21 *andræ lund*).
29. *bondæn*: den skadelidte.
29. *takæ ut*: tage tilbage.
30. *ok a tyltær eþ*: og desuden (skal han skaffe) Tylttered paa.
30. *mær = mæræ*: mere (end han havde mistet).
30. *ryfæ*, 2. st.: rive Hul paa, røbe; oldn. *riūva*; [jū] > [y] i æ. Da. efter [r] (S. 85).
- 30—31. *ryfir . . . sæ*: bekender han selv Sagen.
31. *at kirkiu*: ved Kirken, ved Kirkestævne.
31. *sæktæþær*, yngre Fort. Tillægsf. Hak. Et. af *sæktæ*, ældre *sæktær* (jvf. L. 1).
32. *latæ ut*: udlevere.
33. *ok uaræ*: og han skal da være.
33. *bæþe*, lk. af *baþe*: begge (S. 44); *bæþe fore . . . ok fore*: begge Dele: for . . . og for, d. v. s. baade for . . . og for.
35. *þæn*, opr. Gf., har fortrængt Nf. *sa* (S. 40, 93).

Side 53.

- sæ* er styret af *hialpæ*.
- sua — at*: saa sandt som.

1. *sandær*: sand, skyldig, oldn. *sannr*; [d] udviklet mellem [nn] og [r].

1. *føre*: (her) i.

1. *þe*, her Hf. Et.; Gf. og Hf. Huk. af *sā* falder i sk. Lov sammen i Formen *þe*.

1—2. *ær . . . hanum*: som han (Anklageren) anlægger mod ham.

2. *afund* [avund]: Avind, Misundelse, Fjendskab.

3. *illæn uilicē*, Gf. Hak. Et.: ond Vilje.

3. *utæn*: men.

3. *þæs*, Ef. af *þæt*.

3. *føre þæs sakē*, Gf. Ft.: for den Tings Skyld, af den Grund.

3. *han . . . sannæn*: han ved ham skyldig.

6. *ofna hændær* styrer *hanum*: paa Hænder, d. v. s. imod ham.

7. *æftir faræ*, se S. 51,12.

7. *at*, her Biord: imod.

7—8. *at mælæ*: tiltale, anlægge Sag.

27. *thwa* [pwa]: at to, vadske.

28. *ækki*, den gl. Ik. til *ængin*: intet; nu kun som Biord: ikke.

28. *wætta*, L. 29 *wætte*, Ef. Ft. af et Navneord, oldn. *wættr*: Væsen, Ting; *ækki wætta*: intet af Ting, intet som helst; samme Ord findes i nyda. *Vætte* og i ty. *nicht* og eng. *aught* (noget) *naught* (intet), *whit* (*not a whit*: ikke en Smule).

28. *halnæ*, ældre *han(d)læ* (Metatesis): tage i Haanden, berøre.

28. *mæth* utdtalt [mæð].

28. *hænnæ*, nl. Haanden; *han* og *hun* brugtes i æ. Da. mere end i nyda. Rigssprog om andet end Personer.

28. *har*, Ik.: Haar.

29. *sin clæthæ*, Ik. Ft.: sine Klæder.

30. *lyftæ*: at løfte.

31. *bær*, frems. Nut. Et. uden Endelse (S. 95).

31. *scutziarn*: «Skudsjærn» (*skiutæ*: skyde, kaste).

31. *stigha*, 1. st.: skride, gaa.

31. *fiata*, Ef. Ft., styret af *ni*, af *fiat*, Ik.: *Fjed*, Skridt; opr. *fet* uden Brydning; beslægtet med *Fod* og lat. *ped-em*.

33. *fælder*, Fort. Tillægsf. Hak. af *fællæ*: fælde.

33. *summj*: somme.

34. *witnæ*: vidne.

34. *tve* < *twoæir*; [æi] > [e], og [r] bortfaldet.

35. *fulz*, Ef. Ik. Et. af *fuldær*: fuld.

35. *fal*, Ik.: Falde.

35. *til . . . fals*: til fulde (d. v. s. fyldestgørende) og ikke til Falde.

36. *thrugsiarn*: «Trugsjærn»; *th* betegner her ikke [p], men er kun fejlagtig Skrivemaade for [t]; samme Linie staar rigtigt *trugh*.

36. *trugh*, Ik.: Trug.

36. *fiat*, her ubøjet, L. 31 *fiata*.

Side 54.

1. *fran* og *fra*: fra.

1. *stauum* [stavum], Hf. Ft. af *staf*, Hak.: Stav; Jæernet lagdes paa Stave før Benyttelsen.

2. *falder*, frems. Nut. Et. af *fallæ*; oldn. *fællr*; i-Omlyd tabt og [d] udviklet mellem [l] og [r] (S. 87).

2. *vтан*: udenfor.

3. *scal*, upersonl.: skal man.

4. *thaghar*, her Bindeord: saa snart som.

4. *wanti*, Hak. *an-St.*: Vante.

4—5. *scal . . . late*: skal man anbringe.

5. *incighlj*, *insighle*, Ik.: Segl; lat. *sigillum*.

5. *fore*, her Biord.

5. *sæthia; th* = [t].
 5. *løghordagh* [løgørðag], oldn. *låugardagr*: Bade-dag, Vadskedag (*låug*, Huk.: Bad).
 6. *scal*, upersonl.: skal man.
 6. *cumber wither*: kommer til Stede.
 7. *hans*, Ef. styret af *bitha*.
 7. *bitha*: bie, vente paa.
 8. *urthinga*, ubøjel. To.: ude af Tinget; saa vidt fremskreden, at Tingtiden er forbi.
 8. *timæ*, Hak.: Tid; *thæn timæ*: til den Tid.
 9. *æra* uregelm. for *æro* el. *æræ*.
 9. *wither æra*: som er til Stede.
 10. *hælder*: hellere, snarere.
 9—10. *hwat hælder — æller*: om — eller.
 10. *scylders*: skyldig; *vscylders* [uskyldør]: uskyldig.
 11. *sin* viser hen paa *præste*.
 11—12. *præste . . . uppehalde*: yde Præsten, hvad der tilkommer ham.
 12. *warther*, Grundledet (han) underforstaaet.
 12. *uscær*: uren, skyldig.
 15. *fastu*, Ef. af *fasta* Huk.: Faste.
 15. *hælgh*, Huk.: Helg, hellig, fredlyst Tid. Som Regel holdtes der ikke Ting i de fredlyste Tider.
 15. *annur*, Huk. af *annar*.
 15. *dugha*: hjælpe.
 17. *man*; fra ubestemt Brug af Navneordet udvikler sig Stedordet *man*.
 17. *lösæ*: indløse, tage tilbage.
 17. *sit eghit*: sit eget, sin Ejendom.
 18. *þær*: naar.
 18. *kænnir fore*: genkender som.
 18. *rantakit*: rantaget, røvet.
 19. *annær hælæghær dagh*: nogen Helligdag.
 19. *þa skal*, nl. paa den Dag.
 20. *ok øi*: og heller ikke.

20. *hænde*. Hf. Et.
 22. *hangi*, Hak. *an-St.*: Hængning, at hænges.
 23. *half mark* ubøjet; man kunde vente Ef.
 23. *mun*, Hak.: Ting, Ejendel, Værdi. *half mark mun*: (Tyveri af) en Ting til $\frac{1}{2}$ Marks Værdi.
 23. *stial*, frems. Nut. Et. uden Endelse (S. 95): stjæler.
 23. *minnæ*: mindre.
 24. *mughu*, frems. Nut. Ft. af *mughæ*: kunne.
 24. *hūþ*, Huk.: Hud.
 24. *annær*, Nf., brugt som Gf.
 25. *lim*, Hak.: Lem; nu Ik.
 24—25. *dømæ . . . lim*: dømme Huden af ham (d. v. s. dømme ham til Hudstrygning) eller (til at miste) hvilket Lem de vil.
 25. *uarþæ*, forest. Nut. Et.: skal blive.
 26. *fræl*, Hak.: Træl.
 26. *garþ*, Hak.: Gaard.
 25—26. *i kunungs garþe*: i en Kongsgaard.
 26. *ægho*, frems. Nut. Ft. af *æghæ*, *eghæ*, oldn. *æiga*: ejer, have.
 26. *uald*, Ik.: Vold, Magt.
 27—28. *foræ half mark*: for Tyveri af $\frac{1}{2}$ Marks Værdi.
 28. *ma man*, men L. 29 *ma* uden Grundled.
 30. *mæþ*, nl. ham.
 31. *ok*: ogsaa.
 32. *kirkiu brytaræ*: Kirkebryder, en som gør Ind-brud i en Kirke.
 32. *morfare*, Hak.: Morder.
 33. *a hiul*, d. v. s. til at radbrækkes.
 34. *mughu*, her Navneform.

Side 55.

1. *dømæ af*: dømme til at miste.
1. *øræ*, Ik. *an-St.*: Øre.
1. *limmir*, Nf. Ft. brugt som Gf.
1. *utæn*: med mindre.
2. *umbuzman*: Ombudsmand, Kongens Repræsentant i Herredet, som førte Tilsyn med Retsplejen og efterhaanden selv fik den dømmende Magt.
2. *sat*, Ik. af *sandær*: sand.
3. *þiuf uald*: Magt over Tyven.
6. *befæs*, 1. sv.: udbede sig, kræve Tilladelse til.
6. *rantzak*, Ik.: Ransagning, Husundersøgelse efter bortkommet Gods; af opr. *rann*, Ik.: Hus, beslægtet med *Ronne*.
6. *hemæ < hœima*: hjemme.
6. *at annærs manz*, nl. *husi*: i en anden Mands Hus; hos en anden Mand.
7. *utæn*: men.
8. *kalla til*: tilkalde.
8. *granni*, Hak. *an-St.*: Nabo, Beboer af samme By, Bymand; af *rann* (jvf. L. 6 *rantzak*).
9. *margha*, Gf. Ft. Hak. af *marghær*: mangen.
9. *uipær uaræ*: være til Stede.
10. Det første *pær* er trykstærkt Stedsbiord, det andet *pær* trykløst, et Slags ubestemt Grundled.
10. *rantzakæ*: ransage.
11. *ok æi*: heller ikke.
11. *bort føræ*, nl. hende.
11. *huærghæn*: hverken; egl.: ingen af to Dele (S. 56, 30: *huærtæghæn*).
12. *lösæ* og *bundnæ*, Gf. Huk. Et. af *lös* og *bundæn*; slutter sig til det underforstaaede «hende», Genstandsled for *bort føræ*.

12. *ær*: eller, opr. *eðr*; det almindelige Ord i sk. Lov er *ællær*.
13. *kænnær sæ*: vedkender sig som sin.
13. *gangæ i tak fore*: skal gaa i Borgen derfor (jvf. S. 51, 12 *takføræ*).
14. *hem*, opr. *hæim*: hjem.
14. *uæri*, forest. Nut. Et. af *uæriæ*, 2. sv.: værge, forsvare.
14. *þa . . . æræ*: da skal han (hos hvem Tingten er funden) forsvere (sin Besiddelse af den), som Loven er, d. v. s. med de Midler, som Loven anviser, ad lovlig Vej.
14. *hin*: Sagsøgeren.
15. *lösæ*: skal tage (Tingen) tilbage.
17. *bonde*, Ef.; man venter *bonda* el. *bondæ*.
17. *fæ*, kollektivt: Kvæg.
18. *sua got sum*: til en Værdi af.
18. *tiughu*: 20.
- 18—19. *latæ . . . eþ*: saa skal Bonden (Trællens Ejer) udrede (i Erstatning) saa meget, som han finder passende, og desuden (skal han skaffe) Tylttered (paa, at Erstatningen er stor nok i Forhold til Skaden).
- 19—20. *pær . . . huf*: endvidere (skal han udlevere) Trællens Hud, d. v. s. udlevere Trællen til Hudstrygning.
20. *øræ*, Hak.: en Øre(= 1/8 Mark), oldn. *øyrir*, forskelligt fra *øyra*, Ik.: et Øre.
20. *huat . . . a*: hvad Trællens Ejer foretrækker.
21. *ryftæ = ryfæ* (S. 52, 30).
21. *sagha*, Huk. *on-St.*: Beretning, Fortælling.
21. *Ryftær . . . þrælle*: Giver Ejeren selv Meddelelse om sin Træl.
22. *a*, frems. Nut. Et. af *eghær*: (her) behøve.
22. *lösæ þræls huf*: frikøbe Trællen for at blive budstrøget.
22. *huztrykær*: hudstryge, piske.

23. *dyliae*, 2. sv.: nægte, dølge.
 23. *æi*: den dobbelte Nægtelse kan nu ikke bruges.
 24. *ær hæn sækter*: som sigter ham.
 27—28. *kænnis hanum*: tilkendes der ham; beskyldes han for.
 28. *þiufnæþ*, Hak.: Tyveri.
 29. *þriþia manz eþ*: tredje Mands Ed, d. v. s. Ed af sig selv og to Mededsmænd.
 29. *gar uipær*: vedgaard.
 29. *nokæt*: noget.
 30. *ok . . . eþ*: og desuden tredje Mands Ed (paa, at det er tilstrækkeligt).
 31. *mæþ*: dermed.
 32. *ær takit haftr*: som har grebet ham.
 32. *han*, nl. Trællen, Genstandsled for *føræ*.
 32. *fa*, forest. Nut. Et.
 32. *pighat*, did.
 33. *buþ*, Ik.: Bud; æ. Jy. og Vestnord. har i dette som i mange lignende Tilfælde [o]: *boð* (S. 85).
 32—33. *ok . . . buþ*: og skal sende hans Husband Bud (at han skal komme) did (til Tinget).
 33. *gen kumma*: give Møde.
 34. *gialdæ*, 3. st.: betale; her forest. Nut. Et.
 34. *a tyltær eþ*, nl. paa at han ikke var pligtig at bøde mere.

Side 56.

1. *til þæs*: paa det.
 1. *han*: Trællen.
 1. *løpstigh*: Sti, ad hvilken man løber; *a løpstighi*: paa Flugt; løbet hjemme fra.
 2. *ok huþ af þræli*, stærkt sammentrængt Udtryk: og (da dømmes) Huden af Trællen.
 2. *øllær . . . a*: eller Trællens Ejer kan for en Øre indløse (Huden), d. v. s. befri ham for Hudstrygning.

- 3—4. *þa . . . takit*: da skal han, som har grebet ham, skaffe.
 7. *bryti*: (her) Kongsbryde, Bestyrer af en Kongsgaard; Kongsbryderne fik ofte Myndighed som kongelige Ombudsmænd.
 7. *æi skal uphængiæ*: som man ikke skal hænge.
 8. *þa . . . hanum*: da skal Tingmændene dømme, at han skal løses.
 13. *hogg(i)æ* (S. 57, 14): hugge; Grundformen er urnord. *haggwan*; frems. Nut. Et. urnord. *haggwir* > oldn. *høgr* (i- og u-Omlyd; [wi] bortkastes) > æ. Da. *høggær* (L. 15) eller *hoggær* uden i-Omlyd (L. 13); frems. Fort. Et. *hio(g)* (L. 15), nu svagt: *huggedede*.
 13. *fløghæ las*: Brændelæs; nu *Læs* ved Sidevirkning fra *læsse*.
 13. *hægnæþæ*, opr. *hægnaðar*, Ef. Et. af *hægnæþ*, Hak. *i-St.*: Indhegning.
 13. *hægnæþæ skogh*, Hak.: Indhegningsskov, indhegnet Skov, privat Skov (ikke fælles for alle Bymændene).
 15. *sæliæ*, 2. sv.: overdrage, give, yde; her forest. Nut. Et.
 15. *fore*: for (sin Nægtelse).
 17. *gøre*, forest. Nut. Et.
 17. *uipkast*, Hak.: Brændedyng; *uip*, Hak.: Ved.
 17. *øllær*, nl. hvis han ikke har gjort det.
 20. *stufn*, Hak.: Træstub.
 20. *netæ*, 1. sv., oldn. *næita*: nægte.
 20. *ma æi netæ*: han ikke kan nægte (at han har hugget Træ).
 21. *siaghs*, æ. Jy. og Vestnord. *sex* uden Brydning.
 21. *þe*, Gf. Ft. Huk. af *pæn*.
 21. *fæstæ*, 1. sv., nu 4. sv.: fastsætte, love.
 21. *þær sum*: der hvor.

22. *at*: for at.
 23. *uæþ*, Ik.: Pant; her Ft., hvilket fremgaar af *slik*.
 25. *æi*, se S. 55, 23.
 26. *ær hittær*: som han træffer.
 27. *þa fare han*: da skal den paagrebne drage.
 28. *ok fa*: og skal skaffe.
 28. *ællær* — *ællær*: enten — eller.
 28. *uarþnaþ*, Hak.: Borgen, Sikkerhed, Kaution.
 29. *huærtéghæn* = *hucerghæn* (S. 55, 11): ingen af Delene.
 29. *skærskytae*: erklaere i Vidners Nærværelse.
 29. *han*: Skovens Ejer.
 30. *uar*, Et., skønt Grundledet *bæþe*: begge Dele, er Ik. Ft.
 30. *sund*: Fort. Tillægsf. af *synice*, 2. sv. (*sundæ* — *sundær*) og 4. sv. (*synicæþæ* — *synicæþær*).
 32. *ræne*, 1. sv.: fratauge med Magt, nu *rane* ved Sidevirkning fra *Ran*.
 34. *ællær tyltær eþ*: eller den anklagede skal med Tylvtered støtte sin Benægtelse (jvf. L. 31).

Side 57.

1. *brytæ*: bryde, sønderbryde, knække; oldn. *brjūta*; [jū] > [y] efter [r] (S. 85).
 1. *aghsul*, Hak.: Hjulaksel, Akse.
 2. *þære* = *þær*; Sidevirkning fra Biord som *innæ*, *utæ* osv.
 2. *ok*: men.
 5. *fla*: flaa, afbarke.
 6. *uare*, forest. Fort., oldn. *wæri*; i-Omlyden tabt i æ. Da. i forest. Fort.
 5—6. *sum hoggit uare*: som om der var hugget (i Skoven).
 6. *þe lund*: paa den Maade.

6. *skoghhog*, Ik.: Skovhugst.
 6. *huat hældær*: hvad enten.
 6—7. *þe*: Træerne.
 7. *mere*: større.
 8. *fore fæ*: for (at skaffe Plads til sine) Kreaturer.
 10. *skogha flot*: Skovflaaning, Afbarkning af Træerne i Skoven.
 12. *fylghiae*: følge; styrer Hf.
 13. *sighi til*: skal han meddele (det); *til* Biord.
 13. *halt*, Ik. af *halfær*: halv; L. 25 staar *halft*.
 14. *huer þera* (Ef. Ft.): hver af dem.
 15. *bi*, Ik., nu Fælleskøn: en Bi; her Ft.
 15. *kuær*: rolig.
 16. *þem*, Hf. her brugt som Gf. Ik. (opr. *þo*).
 16. *skafæ løst*, L. 30 i eet Ord: uden Skade.
 17. *lof*, Ik.: Tilladelse.
 18. *dyli*, nl. at han fældede Træet.
 19. *ate*, frems. Fort. af *eghæ*, *aeghæ*; frems. Nut. a; nu: *ejer*, ejede ved Sidevirkning fra Navnef.
 19. *sin bi*, regelmæssig Ik. Ft. uden Endelse.
 20. *þiufstolæn*: tyvstjaalen; her regelmæssig Ik. Ft., da det viser tilbage paa *sin bi*; derimod er *rantakit*, der staar paa samme Maade, Ik. Et.
 20—21. *lösæ* . . . *eþ*: atter tage dem i Besiddelse med sjette Mands Ed som stjaalne eller ranede fra ham.
 21. *hin*: Skovens Ejer.
 21. *uæri*, forest. Nut. af *uæriæ*: forsøre.
 21. *hemæ fodær*: hjemmefødt; her Ik. Et.; man venter Ik. Ft. *fod*.
 21. *hin* . . . *mæþ*: hin (Skovens Ejer) skal godt-gøre sin Paastand, at de er hjemmefødte, med.
 25. *førra*, ikke *først*, da der er Tale om to: først.
 25—26. *uæri fore hinum*: da skal han overfor den anden forsøre Besiddelsen af dem.

28. *iorþo*, Hf. af *iorþ*, Huk.: Jord.
 28—29. *sæli ængin logh*: han skal ingen Ed præstere.
 29. *þæræn = þapan*: derfra.
 32. *flyghæ*: flyve; oldn. *fljūga*; [jū] > [y] efter Konsonant + [l] (S. 85).
 31. *fylghir man*: følger Ejerens efter dem.
 33. *kallcer . . . a*: siger Husets Ejer, at de ikke er hans.

Side 58.

1. *uiti hin — ok*: skal han ogsaa bevise (sin Ejendomsret).
 2. *ok æi ællær*: men ikke ellers.
 3. *brytæ*: (her) stikke.
 3. *døfæ*, Ef. af *døþe*, oldn. *dåuði*, bevaret i: til, af *Døde*, *Dødedag*; *Død* er oldn. *dåuðr*.
 4. *agho*, opr. *ægho* (L. 5); [a] i *agho* fra Et. a.
 4. *ær bi agho* er Grundledet til *bæri sammen*: da skal Biernes Ejermænd bære dem sammen, d. v. s. forene dem til een Sværm.
 4. *þykkicæ*: tykkes, synes.
 5. *raf*, Ik.: Raad, raadeligt, godt.
 5. *ok uilia þe*: og de vil.
 5. *bæþe*, oldn. *bāðir*: begge (S. 41).
 6. *hin . . . gifin*: den hvem Sag var given, d. v. s. den anklagede.
 7. *fingu*, Fort. Ft. af *fa*.
 7. *bim*, sammentrukket af *biuム*, Hf. Ft.
 7—8. *sæli . . . bim*: saa skal han give ham saaledes Ed derfor, som Vurderingen var paa hans Bier, d. v. s.: saa skal han præstere ham Ed derfor med et Antal af Mededsmænd, som staar i Forhold til Vurderingen af hans Bier.

9. *summan skapæ hins*: en Del af den Skade, Anklageren har lidt.
 10. *hint*; ældre *hit*.
 10—11. *sæli . . . flik*: give Ed for det, som han nægter, med et Antal af Mededsmænd, som staar i Forhold til hans Vurdering, der led Skaden.
 13. *hök*, oldn. *håukr*, Hak.: Høg.
 14. *krake*, Hak.: Træstamme med afstumpede Grene ved Siderne, der brugtes som Stige, «(Krybe)krage».
 14. *krok*, Hak.: Krog.
 14. *num*: undtagen, men.
 15. *ællær*: ellers.
 16—17. *almænnings skogh*: Almindingsskov, Skov som tilhører alle Bymændene, modsat *hægnæþæ skogh*.
 17. *mærkice*: at mærke, sætte Mærke paa.
 17. *flake*, Hak.: Fuglerede.
 18. *gar han uifær*: og vedgaard han det.
 19. *hetæ*, oldn. *hæita*: hedde, kaldes.
 20. *annar*, Nf. brugt som Gf.
 21. *hittær . . . ok*: ligeledes hvis en Mand finder.
 21. *mærke*, Ik.: Mærke.
 22. *hæggæt*; omlydte og ikke omlydte Former veksler S. 56, 18.
 25. *ræuæ unge*, Hak.: Ræveunge, her Ft.
 25. *graaua*, 6. st.: grave.
 26. *mark*, Huk.: Mark. Grundbetydningen er Grænse (jf. *Markgreve* og lat. *margo*: Kant); dernæst, da Landegrænserne oftest dannedes af Skove: Grænseskov (heraf *Danmark*, opr. brugt om Skovene ved Ejderen), endelig: Skovstrækning, Landstrækning, Jordstykke.
 27. *ællær (sæli) siata manz eþ*: eller (han skal give) sjette Mands Ed (for, at han ikke har gjort det).
 28. *at*: efter.
 29. *celtæ*: drive (jf. S. 30 Glavendrupstenen).
 29. *graf*, Huk. ø-St.: Grav; oldn. *gråv* med *u*-Omlyd

i Nf. Et. (S. 37 *såk*), men *u*-Omlyden er her som i Regelen bortfalden.

29. *hund*, Hak.: Hund.
29. *huas* og *huæs*: hvis; Ef. af *hua* (S. 41).
- 29—30. *ofna . . .ær*: paa hvis Mark det end er.
31. *nytæ*, 1. sv.: benytte, nyttiggøre sig, drage
Nytte af.
31. *fullæ* = *fyllæ*: fyldte.
31. *hun*, nl. Graven.
31. *skaþæløs*: uden Fare.
32. *ællær andræ markæ*: eller ogsaa Markerne.
33. *uarþæ*: vogte paa, være ansvarlig for.
33. *dø*, 6. st., Fort. *do*; oldn. *døyja*.
33. *þe*, her Hf. Huk. Et.
34. *bondæ fæ*: en Bondes Kreatur.

Side 59.

1. *þær innæn*: deri.
2. *ær* er Grundled til *grof*, men Hensynsled til *gifs*.
2. *ok sak gifs*: og hvem Sag gives, d. v. s.: og som anklates.
2. *um*: derfor.
- 2—3. *at han grof æi* er Genstandsled for *dyl*.
- 3—4. *ær — til*: beløber sig til, gaar ud paa.
6. *haghi*, Hak.: Gærde, Hegn; indhegnet Plads, Have.
7. *bötæ atær* = *gialdæ atær*.
10. *snæru*, Gf. Ft. med bortfaldet [r] af *snæra*, Huk. *on*-St. (S. 38): Snare.
10. *gildri*, Ik.: Vildtfælde.
10. *at*: for (at fange).
10. *diur*, Ik.: Dyr; vestnord. *dyr* med *r*-Omlyd (S. 36).
11. *innæn*: i.

12. *handløs*: som ikke styres af Haanden.
13. *uaþi*, Hak.: Vaade, Uheld; «haandeløs Vaade», d. v. s. ulykkelig Hændelse, som ikke sker ved Menneskehaand.
14. *tua*, Gf. brugt som Nf.
14. *sæms*, frems. Nut. Et. af *sæmiæs*, kun lideformet og upersonligt: enes; *sæms þem æi*: bliver de ikke enige om.
15. *suin*, Ik.: Svin.
16. *intækæ*: tage ind, optage.
17. *innam*, Ik.: Optagelse af fremmede Kreaturer, som træffes paa ens Jord.
- 16—17. *þa . . . innam*: da gælder de samme Lovbestemmelser med Hensyn til denne Optagelse af Kreaturer.
17. *saghat*: sagt.
17. *far*: drager.
17. *uinæ uraþ*, Ik. [vrað]: Svineflok.
19. *fore*, forest. Fort. med *i*-Omlyd tabt.
20. *akær*, Hak.: Ager.
20. *sæþæ*, Ik. = *sæþ*, Huk.: Sæd.
21. *gønæm*: igennem.
22. *sankæ*: sanke; opr. *samkæ* (S. 6).
22. *nytær*, Ft. af *nut*, Huk. Kons.-St.; nu *Nød* med *i*-Omlyden fra Ft. trængt ind i Et.
22. *bitæ*, 1. st.: bide.
- 22—23. *sum . . . þær*: som han kan knække der.
23. *hat*, Hak. *u*-St., oldn. *håtr* med *u*-Omlyd.
23. *hanzka*, Gf. Ft. af *hanzki*, Hak.: Handske.
24. *barm*, Hak.: Barm, Brystfold i Klædningen.
24. *kulta*, Huk.: Kjortelskød.
25. *akarn*, Ik.: Agern.
26. *bok*, Huk.: Bøg, Bog (Bøgens Frugt), samme Ord som *Bog* (at læse i), opr. Bøgetræstavle til at skrive paa.

26. *akar*, frems. Nut. Et. uden *i*-Omlyd af *akæ*, 6. st.: age; oldn. *ækr*; det foran [r] udviklede [ə] betegnes oftest ved *æ*, her ved *a* under Indflydelse af *a* i Rodstavelsen.

26. *akar — til*: kommer kørende.
26. *brytær skogh*: brækker Træer i Skoven.
29. *skyr(i)æ*: gøre Indsnit.
30. *ænde*, Hak.: Ende.
30. *þa . . . hafa*: da har han at have; da beholder han sin Ejendomsret til.
31. *iamlangi*, Hak.: Tidsrum af et Aar.
31. *længær* i Regelen om Tid, *længræ* om Rum; saaledes endnu.
32. *fore*: før.
34. *timær*, Ik.: Tømmer; oldn. *timbr*; [mb] > [mm, m] i Da.: *lamb, kamb* > *Lam, Kam* (S. 160).
34. *huar sum*: hvor end.
35. *num*: undtagen.
35. *hete*, forest. Nut. Et.

Side 60.

1. *lighþu træ*: Træ, der er fældet af Stormen, Vindfælde.
2. *takar*, se S. 59, 26 *akar*.
6. *uatn*, Ik.: Vand.
6. *dam*, Hak.: Dæmning (saaledes *Blegdam*), det opdæmmede Vand, Dam.
6. *fæstæ*: fæste, inddæmme.
6. *þa ær*: da er det; det er.
6. *almænnung*: hvad der tilhører alle; bruges især om Skov og Hede, som var fælles for alle Bymændene (*Almindingen* paa Bornholm); Grunden var Kongens, Brugsretten Bøndernes (S. 66, 28); her Ef. brugt som Tillægsord: fælles, alles, «Almindingsvand».
7. *liggia*, 5. st.: ligge, være.

8. *at fiskum* (Hf. Ft. Hak.) *fara*: gaa efter Fisk, drive Fiskeri.
8. *myllu dam*: Mølledam.
9. *ma*, upersonligt: maa man.
10. *mylla*, Hak.: Mølle.
17. *garþ*, Hak.: Gærde, Gaard.
11. *frammær*: længere fremme; højere Grad af *fram*, nu frem ved Sidevirkning fra *fremre*, Sideform til *frammær*.
11. *gøræ framær*: føre længere ud.
11. *míðstrøm*, Hak.: Midten af Strømmen, her Ef. Ft.
12. *garþfæsta*, Hak.: Ret til at fæste Gærde.
12. *uagh, uægh*, Hak.: Vej, Side.
- 12—13. *anner . . . gen*: paa den anden Side lige overfor.
14. *maþ*: sid Jord, Eng; Ordet er nu tabt; beslægtet med eng. *meadow*, ty. *Matte*.
14. *æng*, Hak.: Eng.
14. *þaghar*: naar.
14. *flop*, Ik.: Flod, Oversvømmelse.
17. *annar*: nogen.
17. *ængia*, Gf. Ft. Hak., opr. *ængiar*.
18. *spillæ*: ødelægge.
18. *þem*, her brugt som Gf. Ft. Hak. (S. 93), opr. *þær* (S. 43).
18. *stiborþ*, Ik.: Stigbord.
19. *pingizdagħ*: Pinsedag; opr. græsk *pentekoste*: den halvtredsindstyvende (Dag efter Paaske); her Hf.; mån kunde vente Ef., styret af *aftæn*.
19. *nipær* > *ned* og (dialektisk) *ner*.
20. *mikialsmæssa*, Hak.: Mikkelsmesse, Mikkelsdag; den 29. Septbr.; her Ef.
20. *afne*, fuldere Form *aftne*, Hf. af *aftæn*, styret af *ofna*.

21. *hini*, Nf. Ft. Hak., oldn. *hinir*.
 21. *sighia til*: forebringe Sagen.
 22. *laghstæfna*, Huk.: lovbestemt Frist.
 22—23. *laeggia til*: forelægge.
 23—24. *laghstæfnu dagh*: den ved den lovbestemte Frist fastsatte Dag.
 24. *spial*, Ik.: Ødelæggelse, Skade.

Side 61.

1. *logh*, opr. Ik. Ft.; saaledes sk. Lov (S. 51, 1); i jy. Lov opfattet som Huk. Et., idet Huk. Et. og Ik. Ft. formelt faldt sammen; nu Et.: en *Lov*.

1. *bygiæ*: bebo, bygge, (her) ordne.

1. *hwær*, oldn. *hwerr*; [e] > [æ] regelmæssig i æ. Da.; sk. Lov oftest *huar* med [e] > [a] mellem [w] og [r] (S. 85).

2. *oruæs at*: nøjes med.

2. *mæn*: andre.

2. *nytæ*: nyde; oldn. *njūta*: nyde, sammenblandes tidlig med *nyta*: benytte (S. 58, 31).

2. *iafnæth* [javnøð], Hak.: Ligelighed, Retfærdighed.

2. *tha*, udtaalt [ða].

3. *thurfæ* [purvə] — *tharf* — *thurftæ*; oftest i Forbindelse med *with*: behøve; jvf. *Tarv*, *Nødtørft*.

3. *ækki*, Ik. af *ængi*, her Biord: ikke. Mens i sk. Lov *a*, *i* (*e*), *u* (*o*) vekler med *æ* i trykløse Endestavelser, har i jy. Lov *æ* [ø] sezret; af og til, især efter *g* og *k*, findes dog *i* bevaret.

3. *with*, sk. Lov *uipær*; her Biord.

3. *æmgoth*: lige saa god.

4. *fylghæ*, oldn. og sk. Lov *fylgja*; æ. Jy. bortkaster [j] efter Konsonant i trykløs Endestavelse (S. 88).

4. *sannænd*, Ik.: Sandhed; oldn. *sannindi*; i æ. Jy. bortkastes i Regelen trykløs Endevokal [ø] i Ord paa

tre eller flere Stavelser, undertiden ogsaa i Tostavelsesord (S. 87).

4. *hwaræ*: hvor; æ ved Sidevirkning fra *utæ*, *innæ* o. a.; *hwaræ sum*: overalt hvor.

4. *œuæ*: tvivle; æ. Sj. med Brydning: *jafuæ*.

5. *letæ*, oldn. *læita*: søger, udlede, udfinde, afgøre.

5. *hwilkt*, Ik. af *hwilk*; nu *hwilken*, dannet af *hwilk en* eller ved Tilføjelse af den i Stedord almindelige Endelse [ən].

5. *ræt*: rigtigt.

5. *waræ*, forest. Fort. uden *i*-Omlyd.

. *a*: i.

6. *landæ*; Hf. undtagelsesvis bevaret i jy. Lov.

6. *hafuæ* [havæ], forest. Fort., opr. *haftær*; ved Sammenstød mellem de toaabne Konsonanter kunde den ene bortfalde i æ. Da. og især i gl. Da. (S. 160); nu [haðə] med [v] tabt.

6. *thær*, egl. Stedsbiordet, her henførende Stedord: som, der; kan i æ. Da. ogsaa bruges udenfor Grundledsstilling (L. 11); sk. Lov har ikke *thær*, men *ær*, som jy. Lov mangler.

6. *mate*, frems. Fort. Et. af *mughæ*: kunne.

7. *gripæ*, 1. st.: grieve, tilegne sig.

7. (*foræ*) *thy* — *at*: derfor — at.

7. *æftær allæ mæn*: efter alles Tarv.

7. *ræt*: (her) retfærdig.

8. *spak*: klog, (her) fredelig; af flere Tillægsord til Navneord staar ofte kun eet foran.

8. *saklös*: uskyldig.

8. *nytæ*: nyde godt af; her forest. Nut. Ft.

8. *ræt*, Hak.: Retskaffenhed.

8. *spæcth* [spækð], Huk.: Fredsommelighed (af *spak*); *spæcthæ* er Ef., opr. *spækðar*, styret af *nytæ*; *njūta* (se L. 2) styrer opr. Ef.

9. *folæ*, Hak.: Tosse, ondskabsfuldt Menneske; her Ft.

9. *vræt* [uræt]: uretfærdig.

9. *ræthæs*: ræddes for, frygte; oldn. *hræðask*.

10. *scriuæ*: skrive, fra lat. *scribere*; *scriuæn*, skønt Grundledet *thet*, *thær* er Ik.; æ. Jy. er tilbøjeligt til at udviske Kønsbojningen (S. 92).

10. *thuræ*: turde.

10. *for thy*: af den Grund.

10. *fulcummæ*: fuldbyrde.

10. *unskop*, Hak.: Ondskab.

11. *hughæ*; Hf. med bevaret Endelse af *hugh*, Hak.:

Sind, Hu.

11. *wæl . . . ræt*: godt er det og rigtigt; eller: vel er det ogsaa rigtigt.

12. *ræsslæ*, *ræslæ*: Rædsel, Frygt.

12. *guss ræsslæ*: Guds frygt.

12. *rætæns ølskugh*: Kærlighed til Retten.

12. *ma æi*; nu skal i Bisætninger Nægtelsen staa foran Grundledet.

12. *lokkæ*: lokke, drage.

13. *goz*, Ef. Ik. af *goth*, styret af *til*: til det gode.

13. *høfthing*: Høvding, Fyrste.

13. *landæns*, oldn. *landsins* med baade Navneord og Kendeord bojet, nu *Landets*.

13. *withær logh*: Straffelov.

13—14. *for fangæ*: formene, forhindre; et af de nedertyske Laaneord, som i de ældre danske Lovhaandskrifter endnu er sjældne, men som i gammeldanske Haandskrifter (1350—1500) findes i stort Tal; jy Lov, især dens Fortale, har flere nty. Ord end de andre Love.

14. *them* optager Tanken fra *thæn* i L. 11; unøjagtigt er det ene Ord Et., det andet Ft.

14. *pinæ*: straffe, pine; lat. Laaneord (*poena*: Straf; *punire*: straffe), indkommet med Kristendommen.

14. *of, af, æf*: hvis; sk. L. har *um*.

16. *wæræ*; sk. L. oftest *uaræ*.

16. *ærlik*: ærlig, hæderlig, god; nty. Laaneord.

16. *thollic*: taalelig, billig.

16. *æftær*: i Overensstemmelse med.

17. *wanæ*: Sædvane, Retspraksis.

17. *quæmlik*: bekvem, passende.

17. *thyrftlik*: fornøden, hensigtsmæssig.

17. *opænbar*: klar, tydelig; nty. Laaneord.

18. *witæ*: vide.

18. *vndærstandæ*: forstaa.

18. *seghæ*, *sæghæ*, *sighæ*, oldn. *sægja*; [j] bortkastes i æ. Jy. efter Konsonant i tryklos Endestavelse (S. 88); sk. Lov og oftest sj. Lov har *sighiæ* med [æ] > [i] foran [gj]; jy. *seghæ* > [sæi]; *sighiæ* > Rigs-sprogets *sige* [sie].

19. *wæræ*, forest. Nut.; Grundledet er *loghæn*.

19. *gørh*; sk. Lov har *giort*.

19. *æth*, *æthæ*: eller; sk. Lov har *ællær*, som ogsaa findes i jy. Lov.

19. *ænnæn*: nogen; foran Navneord i Ef. kan Tillægsordet være ubøjjet i æ. Jy.

20. *wild*, Huk.: Gunst.

20. *num*: undtagen, men.

20. *allæ*, oldn. *allra*, Ef. Ft. (S. 39).

20. *mænsz*, det ældste Eksempel paa, at [s] som Ejeformsendelse er trængt fra Et. ind i Ft.; opr. *mannæ*.

20. *thyrf*: Tary.

21. *ængi*; sk. Lov har *ængin*.

21. *oc*: heller.

21. *gen*: imod.

21. *the* foran Navneord, ellers *thæn* (S. 62, 2—3).

Side 62.

1. *takær withær*: tager imod, vedtager.
2. *rætæ*: (her) styre.
3. *han*: Kongen.
3. *oc æi*: heller ikke.
- 3—4. *af takæ*: afskaffe, ophæve.
4. *skiftæ*: forandre.
5. *barlic*: klart, aabenbart.

4—5. *vtæn . . . guth*: med mindre han (Kongen) var aabenbart mod Gud, d. v. s.: thi derved vilde han handle aabenbart mod Gud.

6. *æmboth*, Ik.: Embede; en Sammenblanding af *umboth* (Ombud, jvf. *Ombudsmand*) og *æmbætæ*.

6—7. *i landæt ær*: som er i Landet.

7. *gømæ*: gemme, vogte paa, føre Tilsyn med.

7. *domæ*, Ft. af *dom*: Dommene, Retsplejen, Retten. Den dømmende Magt havde Folket, men kongelige Embedsmænd havde Tilsyn med Retsplejen.

8. *thwingæ*, 4. sv.: tvinge; et af de faa Udsagnsord, som fra svag er gaaet over til stærk Bøjning.

8. *siva sum ær*: for Eksempel.

8. *widdæwæ*: Enke, her Ft.; fra lat. *vidua*.

8. *wæriæløs*: uden Værges (Formynder).

9. *børn*, Ft. af *barn*; det eneste Ord, i hvilket Vekselen mellem omlydte og ikke omlydte Former er bevaret (S. 86); oldn. *bårn*; [å] > [ø] foran [rn] (S. 85).

9. *pilgrim*, Ft. uden Endelse; fra lat. *peregrinus*.

9. *utlandz*: Udlands, d. v. s. udenlandsk.

10. *gær*, frems. Nut. Et. af *gangæ*; *i*-Omlyden bevares her i æ. Jy. i flere Tilfælde, f. Eks. *fær*, *stær*, mens sk. Lov mangler den (jvf. S. 50, s *tækæ*); ved Siden af *gær* findes i jy. Lov *gar*, *gangær* og *gængær*.

10. *tithæst*: tiest, højeste Grad af *tit*.

10. *them . . . yuær*: dem overgaar der tiest Vold.

10. *ilwærkis mæn*: Ugerningsmænd.
11. *wilæ*; sk. Lov *ilia* (jvf. S. 61, 18 *segħæ*.)
11. *rætæ*: rette, forbedre.
11. *liuae*: leve.
12. *ældær*, opr. *ellær*; sammenblandet med *hældær*.
12. *vdæthæs mæn*: Udaadsmænd.
13. *thianest man*: Tjenestemand, Tjener.
13. *lox*, ny Ef. af *logh*; -s som Ef. endelse hører opr. hjemme i Hak. og Ik. Et., men trænger ind i Huk. og Ft. (jvf. S. 61, 20 *mænsz*); i sk. Lov bevares det opr. Forhold.
13. *gæszleman*: Vogter.
14. *hælægh*: hellig; *hælhæ* bestemt Form, skønt der intet Bestemmelsesord staar foran.
14. *kirki* med bortfalde Endevokal; sk. Lov *kirkia*.
14. *pauæ*: Pave; af middelalderligt lat. *papa*: Fader.
16. *rætær(æ)*: Dommer; har Ft. med tabt Endevokal; *mæth* styrer oprindelig Hf., men Hf. er i æ. Jy. regelmæssig fortrængt af den sammenfaldne Nf. + Gf.
16. *oc wæriæs* hører sammen med *styraes*.
16. *ær*, Et., skønt Grundledet *allæ* er Ft.
16. *skyldugh*: skyldig, pligtig; her Ft. med Endevokalen tabt.
17. *ham*, sammentrukket af *hanum*.
17. *hørsum*: hørig; nty. Laaneord.
17. *lythæn*: lydig.
18. *vndærðan*: underdanig; nty.; her staar Ft. endelsen -æ, ved de tre andre Tillægsord ikke.
18. *thianægh*: føjelig.
18. *for thy*: derfor, til Gengæld.
19. *at*: overfor.
19. *allæ*; *at* styrer oprindelig Hf., men Hf. er tabt i de fleste Ord i æ. Jy. (jvf. L. 16 *rætæræ*).
19. *frith*, Genstandsled for *ær skyldugh*; til Gengæld er han pligtig (at yde) dem alle Fred.

19. *wærldz*, ny Ef. af *wærld*, Huk., ældre *wæreld* (L. 21), oldn. *weråld*; nu *Verden* med [l] tabt og tilføjet [ən], opr. det bestemte Kendeord; i *verdslig* haves den ældre Form.
20. *høfthing*, Ft. uden -æ.
20. *wald*, opr. Ik.
20. *sælæ*, 2. sv.: overdrage; sk. L. *sælia* (S. 88).
21. *thæssæ*: den gamle Huk.form her bevaret.
21. *sald*, men L. 20 *saldæ*.
21. *sin*, Gf. Huk. Et. uden Endelse.
22. *all*; man venter *alt*.
22. *abethæs*: kræves, gøres Fordring paa.
22. *glømæn*: glemsom.
23. *wildigh*: partisk (jvf. S. 61, 20 *wild*; nyda. *uvildig*: upartisk).
23. *sam*, jy. Form; sk. Lov *sum*, oldn. *sem*.
24. *swaræ*: staa til Ansvar.
24. *kirkins*; -s trængt ind i Huk. og kun Kendeordet bøjet.
24. *fræls(æ)*: Frihed.
25. *minskæ*: formindske.
26. *thennæ*, Gf. Hak. brugt som Gf. Huk.; L. 21 den gl. Form *thessæ*.
26. *ser*, Et., skønt Grundledet er Ft.
- 26—27. I *waldemar* og *knut* er Ef. -s udeladt, da det følgende Ord begynder med s.
27. *waldemar sun, thær*: Søn af den Valdemar, som.
27. *sancte*, lat. *sanctus*: hellig.
28. *wintær*: Aar.
29. *threiugh(æ)*: 30, egl. 3 Tiere; saaledes ogsaa *fyrretystve* = 4 Tiere; 20 hed egl. *twa tiughæ*, senere alene *tiughæ* (> *tyve*), og ved at multiplicere *tyve* i denne Betydning dannedes *halvtredsindstyve* osv.
29. *war*: vor.
29. *warth*, frems. Fort. Et. af *warthæ*, 3. st.

29. *fød*, Fort. Tillægsf. af *føthæ*, 1. sv.; sk. Lov *fødær* med -ær i Nf. Hak. bevaret.
30. *tu*, Ik. af *twa*; bevaret i *itu*.
31. *flurtiugh(æ)*: 40.
31. *løt* findes ved Siden af *læt* som frems. Fort. til *latæ*; nu *lod* ved Sidevirkning fra *fare* o. a.
31. *i marz . . . han*: i Marts Maaned derefter lod (han); *han* er en Gentagelse af *waldemar konung annoen* og overflødig.
- 32—33 *warthing burgh*: Vordingborg.
33. *hæræ*: her; se S. 61, 4: *hwaræ*.
33. *stær*, frems. Nut. Et. af *standæ* med *i*-Omlyd bevaret (jvf. L. 10 *gær*); ved Siden af *stær* findes *standær* og *star*.
33. *danskæ*, Hf. Et. med Endelse bevaret.
33. *hans*; saaledes ofte i Jy. et personl. Stedord, visende hen til Grundledet, hvor Rigssproget nu har *sin* og *sig*.
34. *synær*, Ef. ubetegnet; opr. *suna*, senere *Sønners*.
34. *rath*, Ik.: Raad.
34. *with waræ*: var til Stede.
35. *vff*: Uffe. n.: Niels.

Side 63.

1. *j*: Iver. *p*.: Peter.
1. *arus*: Aarhus, oldn. *är*—*öss*: Aamunding.
2. *g*.: Gunner. *j*.: Jens. *g*.: Gunner.
3. *j*.: Jens.
3. *wændlæ*: Vendsyssel.
4. *riki*, Ik.: Rige; [i] bevaret efter [k] (jvf. S. 61, 3: *ækki*).
4. *war*, Et., skønt Grundledet er Ft.
6. *hwilt* = *hwilkt* (S. 61, 5).
7. *af*: hvis (S. 61, 14).

7. *worthær*; oldn. *werða* > *warthæ* (sk. Lov *uarþœ*) ved Overgang [e] > [a] mellem [w] og [r] (S. 85); *warthæ* er den alm. Form i æ. Da.; senere bliver *warthæ* alm.; idet [a] forlænges foran [rð] og > [å] (S. 158).

7. *stande arf*: være arveberettiget; forest. Nut. Et.
8. *eller*: ellers.

8. *skialnæt*, Huk.: Skilsmisse, Uenighed; vestnord. *skilnaðr* uden Brydning; ved Siden af *skialnæt* findes det regelmæssige *skialnæth*; t og th veksler ofte, hvor der i Udlyd opr. var [ð].

8. *a*: om.
8—9. *hwat—æthe*: om—ellers.
8. *lengær*: længst.
9. *se, gl.* forest. Nut. af *wæræ*.
9. *cristnæth*, L. 7 *cristnet*.

9. *e*: altid; oldn. *'æi*; bevaret i *Erik* (S. 31, Hedenbystenen), *ejegod* (opr. *egod*), *evig*: altid kraftig, *imedens*, *ihvo* osv.

10. *nærmær*, egl. *nær mere*; jvf. *fjerner*: fjernere, om den højre Hest (Kusken gik paa venstre Side af Vognen); den regelmæssige højere Grad *nærræ* findes ogsaa i æ. Da.

10. *witnæ*: bevidne, bevise.
10. *til* styrer opr. Ef.

9—10. *tha . . . fra*: da er det (Barnet) stadig nærmere til at bevises til Daab og Arv end fra.

11. *ær*: gælder.
11. *thær*: som (gælder).
12. *witæ*: bevise.

12. *kyn*, Ik.: Slægt, Køn, Art, Slags (*alskens*); beslægtet med lat. *genus*, ty. *Kind*.

12. *kyns næfnd*: Kønsnævn, Kønsnævninger, d. v. s. Nævnninger, beslægtede med den Part, hvis Ed de skulde bekræfte.

13. *thrithi(æ) byrth*: tredje Slægtled.

13. *sylæ, syslæ*, Huk.: Forretning, Forretningsraade, Syssel; i Betydn. 'Jurisdiktion' nu Ik. Sysselindelingen er fra en forholdsvis sen Tid og kun kendt i Danmark, hvorimod den ældgamle Herredsinddeling fandtes i hele Norden; Sysselindelingen var overordnet Herredsinddelingen, men det nærmere Forhold mellem dem kendes ikke.

13. *innen sylæ*: bosatte i Sysselet.
13—14. *then . . . sæcthær*: Sagsøgeren har Ret til at udnævne (dem).

15. *v win [uvin]*: Uven.
15. *af takæ*: forkaste, udskyde.
15—16. *han—thær . . . ør*: den sagsøgte.
16. *ethæ*, Hf. med Endelsen bevaret.
18. *mæn*, Ef. uden Endelse.
20. *wat = hwat*; netop Jydsk bevarer nu [h].
21. *saghæ = sagthæ*; nu [sā] med begge Konsonanter bortfaldne (jvf. S. 61, § *hafuæ*).
22—23. *fathærs, suns*, ny Ef.; opr. (*fathær* <) *faður* (S. 38), (*sunæ* <) *sunar* (S. 37).
23. *hin*, ubøjet foran Navneord.
23. *andæ*, Ef. af *and*, Huk.: Aand, oldn. *ānd* med *u*-Omlyd.
24. *æc*; sk. og og sj. Love *jak* med Brydning.
24. *døpæ*; frems. Nut. Et. 1. Pers. uden -r er her bevaret (S. 43 *dömi*); i sk. og sj. Love findes altid 1. Pers. = 2. og 3. Pers. (S. 96 *dømær*).
25. *hin hælægh and*, Ef. helt ubetegnet.
25. *en*: men.
26. *ær til*: kan faas.
26. *æi oc*: heller ikke.
29. *barn . . . øruæ*: hvis der lever Barn, skal det arve.
29. *ællær*: ellers.

30. *føthes af*: stammer fra.
 31. *aldefather, aldemother*: Bedstefader, Bedstemoder.
 32. *e methæn* (L. 9 e): imedens, saa længe som.
 34. *takæ*, nl. Arv.
 34. *sua . . . lifthe*: saaledes som deres Moder (vilde tage, hvis hun) levede.

Side 64.

1. *sua . . . ære*: hvor mange de end er.
 1. *wither*: til (at tage Arv).
 2. *fram at gange*: følge den nedadstigende Slægtslinie.
 2. *afkommend*: Afkom.
 2—3. *haver . . . mothær*; der underforstaas, at ogsaa Faderen er død.
 3. *syskæn*, Ik., nu mest i Ft.: Søskende.
 4. *syskæn . . . ant*: det ene Søskend arver det andet, d. v. s. Søskende arver hverandre.
 5. *lotæ*; i Ft. af Hak. *i-* og *u-St.* kæmper *-ær* og *-æ*; i jy. Lov findes oftest *-æ*; *-ær* (*-er*) sejrer i Reglen i Rigssproget: *Lodder*.
 5. *twa lotæ*: $\frac{2}{3}$.
 5. *thrithing*, Hak.: Tredjedel.
 6. *oc sva*: og ligeledes.
 7. *hvræ*, Gradsbord: hvor.
 8. *half(æ)*, opr. Hf. Ik. for at betegne Forskellen.
 8. *half mere æn*: dobbelt saa meget som.
 8. *allæ arf*, Ft.: alle Tilfælde af Arv.
 9. *hion*, Ik.: 1) Tyende, 2) i Ft. Ægtefolk.
 9. *cristensdoms logh*: den gejstlige Ret.
 10—11. *oc with svn*: ogsaa ved Søn, d. v. s.: ogsaa naar det er sammen med en Søn, at hun skal arve.
 11. *styvpsun* [stiupsun]: Stedsøn; Søn, som er be-

- røvet (*stiup-*) sine Slægtninge; Formen *Stedsøn* er dannet under Indflydelse af plattysk *stcp-* (= *stiup-*) og i Skriften forkert sat i Forbindelse med *Sted*.
 12. *iafn*: lige, lige stor.
 12. *er æi syskin til*: har den, som skal arve, ikke Søskende (og heller ikke Forældre eller Børn).
 14. *i mellæ* styrer opr. Ef. (S. 50, 5).
 14. *sva sam*: som om.
 15. *waræ*, forest. Fort. uden Omlyd.
 17. *synær*, Nf. brugt som Gf.
 17. *haldæ mæth*: forhindre fra at drage bort med.
 18. *møthærn(æ)*, Ik.: Mødreneslægt, Mødrenearv.
 19. *sitæ*, 5. st., opr. *sitja*; *sitæ mæth*: lever hos.
 20. *aldær*: Alder.
 20. *kvmæn*, Et. for Ft., eller <*kvmnæ*, Ft., idet Endevokalen bortfalder og [ə] udvikles mellem [m] og [n].
 20. *femtan*; [a] bevaret, da Endestavelsen opr. var lang og havde Tryk.
 24. *wæriæ*, Hak.: Værge.
 24. *kymær*; *i*-Omlyd bevaret i frems. Nut. Et. som oftere i æ. Jy; sk. Lov *kumær* og *kumbær*; Udviklingen af [b] mellem [m] og [r] er sjælden i æ. Jy. (S. 87).
 24. *men*, Ik.: Men, Skade, Ulykke.
 24. *vten . . . til*: med mindre der i Forvejen paa-kommer ham en eller anden Skade.
 24. *antigh*: enten; opr. *annat-tveggja*: et af to.
 25. *ællæ*, Huk.: Ælde, Alderdomssvaghed.
 25. *et = æth*: eller (jvf. S. 63, s *skialnæt*).
 25. *vwith*, Ik.: Afsindighed.
 25. *flætfør*; Udeladelsen af *-ær* i frems. Nut. Et. er i æ. Jy. mere udbredt end i æ. Sk. (S. 95).
 25. *thegær*: naar.
 27. *hucænnær sum*: hvornaar som, naar.
 27. *timæ*: ske, hændes.

28. *bigrth = byrth*: Byrd.
 29. *hærriær(æ)*: Forøder, Ødeland.
 29. *fathærn(æ)*, *fæthærn(æ)*, Ik.: Fædreneaarv, Fædreneslægt (jvf. L. 18 *møthærnæ*); her Ef. som Til-lægsord: fædrene, paa fædrene Side.
 31. *sløkæfrith barn*: Slegfredbarn. I Modsætning til «Adelkonen» var Slegfreden en Kvinde, man levede sammen med uden Trolovelse eller Bryllup; Slegfred-forholdet var altsaa en løsere Form for Ægteskab, der kunde opløses naar som helst; det modarbejdedes stærkt af Kirken.
 32. *livs(æ)*: lyse, tillyse.
 33. *skøtæ*, 1. sv., nu 4 sv.: tilskøde, opr. en sind-billedlig Handling, hvorved Overdrageren lagde en Del af det, som skulde tilskødes, i Modtagerens Kjortelskød.
 33. *thet*, Gf. som Hensynsled, opr. Hf. *thy*.
 34. *halder*: beholder.
 35. *livs*, frems. Nut. Et. uden Endelse.
 35. *koll*: Kuld.

Side 65.

1. *ækki*: intet.
 2. *adthælkunæ* [aðəlkunə]: Adelkone, Ægtehusfrau; i dette og andre Ord, f. Eks. *Adelvehj*, er *adel-* et nordisk Ord, der betyder: det ypperste, bedste; derimod er *Adel* nty.
 2—3. *tha . . . arf*: da tager Slegfredbarn (naar det er tinglyst) Arv efter Fader.
 4—5. *for mælt(æ) . . . swa at*: i Forvejen sagde (at han ikke skulde arve) paa Tinge, saaledes at; — eller: i Forvejen sagde paa Tinge saaledes, at.
 9. *smabørn*, Ef. ubetegnet.
 9. *fathær* (Ef.) *døthæ*: Faders Død (jvf. S. 58, 3).
 10. *ful waxæn*: fuldvoksen.

12. *engi theræ*: ingen af dem.
 12. *nestæ*, bestemt Form uden Bestemmelsesord foran: den nærmeste.
 12. *nivi*, Hak.: Slægtning; *i* undtagelsesvis bevaret.
 12. *wærri* = *wærice* (L. 9): Værges.
 14. *øemskyld*: lige nær beslægtet.
 17. *wær* = *wærice*: Værges.
 17. *the* som Hf.; alm. *them*.
 17. *rætæ wærice*, Ft.
 18. *hæriænd(æ)* = *hærricer(æ)*: Ødeland.
 20. *clostær man*: Klostermand, Munk; *clostær* fra lat. *claustrum*: Indelukke.
 20. *lærth*: lærd, gejstlig.
 21. *diakon*: Diakon, Degen; fra græsk *diakonos*: Tjener; *subdiacon*: Underdiakon.
 21. *lekman*: Lægmand; *lek-* fra græsk *laikos*: som hører til Folket.
 21—22. *a lekmannæ thing*: ved den verdslige Ret.
 22. *bryti* her om en almindelig Forvalter eller Forkarl, som stod i personligt Tjenesteforhold til sin Husbond og derfor ikke ansaas for at være juridisk fuldmyndig.
 22. *thær*: den, der.
 24. *eghæn*, Et. for Ft., eller Ft. *eghnæ* med tabt Endevokal og [ə] udviklet mellem de to Endekonsonanter.
 25. *hvr* = *huræ*: hvor.
 25. *goz*, Ik.: Gods, maaske opr. Ef. af *god*.
 25. *afhendæ*: afhænde.
 26. *swænbarn*: Drengebarn, Yngling.
 26. *sin*, Gf. Huk. ubetegnet.
 26. *iord*, Huk., opr. *jorð*; [ð] er ved at bortfalde efter [r]; derfor kan man finde Skrivemaaderne *iorth*, *iord*, *ior* (S. 88).
 26. *andærlundæ*: paa anden Maade.
 27. *attan*, jvf. S. 64, 20 *femtan*.

28. *møbarn*: Pigebarn.
 29. *sæl*, frems. Nut. Et. uden Endelse (S. 95).
 29. *føzæl*: Føde, Underhold.
 30. *frændær*, Ef. ubetegnet.
 30. *samaen*: paa een Gang.
 31. *silf*, Ik.: Sølv; opr. *silvr*, men [r] bortkastedes, idet det opfattedes som Nævneformsendelse.
 31. *ænki(æ)*: Enke; vestnord. *ekkja* (S. 36).
 32. *skiftæ*: dele, bortskifte.
 33. *øthæ*: øde, forøde; oldn. *øyða*.
 33. *then*, Huk. brugt som Huk.
 33. *fælægh*, Ik.: (Ejendoms)fællesskab, nl. med Hustruen.
 33—34. *gialdæ æftær*: erstatte.
 33. *husfrø*, oldn. *hūsfrøyja*; senere optages fra Nty. *Husfru* > *Hustru* (S. 5).

Side 66.

1. *vsæld*, Huk.: Usselhed, Fattigdom.
 1. *havæ hemmæ giald*: skal de have Betalingen hjemme, d. v. s. tage Skade for Hjemgæld.
 2. *bæggis*, ny Ef. Ft. paa -s; opr. *beoggja* (S. 41).
 1—2. *for thy . . . bæggis*: thi de er pligtige at leve af begges Ejendom.
 5. *hærætz*: det Herreds.
 5. *ior*, se S. 65, 26 *iord*.
 5—6. *sylæ thing*: Sysselting.
 6. *for kvnung*; opr. udøvede Kongen kun Tilsynsmyndighed overfor Domstolene; men allerede i det 13. Aarh. udviklede der sig en selvstændig kongelig Domstol, Kongens Ting eller Kongens Retterting. Efterhaanden blev Herredstinget første Instans, Landstinget anden, Kongens Retterting tredje, og dertil kom i det 14. Aarh. Danehoffet som en fjerde, øverste Instans.

- 6—7. *things witnæ*, se S. 51,²⁵ og S. 66,¹⁰.
 7. *starc* findes i æ. Da. ved Siden af Omlydsformen *stærç*.
 8. *logh*: (her) Ed.
 9. *hwilk*, skønt *things witnæ* er lk.
 11. *saghthæ*, ukorrekt Skrivemaade for *saghæ*, frems. Fort. Ft. af *se*; opr. Fort. Et. *sah* > *sā* > *så*, Fort. Ft. *sāgu* (Veksel mellem [h] og [g] ifølge Verners Lov, S. 21—22) > *saghæ*, som fortrænges af Et. *så*; i Svensk endnu Fort. Ft. *sågo*.
 12. *siv* [siu]: syv; [iu] > [yw], idet [u] runderede [i] til [y] og selv blev medlydende.
 13. *iord*, Ft. uden Endelse.
 14. *givæ* Ft., skønt *man* er Et
 14. *the* optager *thæ iord*.
 15. *fort thy* = *for thy*.
 15. *brøthær*, den gl. Ft. (S. 38 og 90).
 17. *bondæ*: (her) Husband; Genstandsled for *hævær*.
 17. *hævær* med Omlyd ved Siden af *havær*.
 18. *sial(æ)gift*, Huk.: Sjælegave; i en *Gift Hø* og *Medgift* haves endnu Betydn. *Gave*; i Betydn. *Edder* er *Gift* optaget fra Nty.
 18. *giuær ia with*: samtykker i.
 19. *kæræ*: Klage.
 19. *antugh* = *antigh*: enten.
 19. *klostær*, Ef. ubetegnet.
 19. *halvæ*, Huk.: Halvdel, Side.
 20. *andær* < *andrae* med Endevokalen tabt og [ə] udviklet mellem de to Endekonsonanter.
 20. *warthær with logh*: maa aflægge Ed paa.
 21. *iathæ*, frems. Fort. af *ia* = *iatta* (S. 50,³⁰): sige ja til.
 22. *halft*, Ik., skønt *howæth lot* er Hak.; *halft* staar biordsagtigt.

25. *ensz mansz, anæns manz*, men i L. 26 *en manz, annen manz; anæns, opr. annars.*
 26—27. *tha a hin*, nl. Ejendomsretten.
 27. *lim*, Huk.: Gren.
 27. *lvætæ*, opr. 2. st., nu 4. sv.: lude, hænge ned.
 27. *rot*, Huk. Kons. St. (S. 90): Rod.
 28. *rinnæ*, 3. st.: rinde, løbe ud, strække sig; her Et., skønt Grundledet er Ft.
 28. *alminning*, se S. 60,⁶.
 30. *nøthæ*, 1. sv.: nøde, tvinge; oldn. *nøyða*.
 33. *rætæ*, Hf. Ik. af Tillægsordet *ræt*.
 33. *fyrreæ*: fire; alm. i. æ. Da. er *fluræ*, idet [iu] > [y] regelmæssig kun findes efter [r] og efter Konsonant + [l] (S. 85).
 34. *areld*: gammel Tid. af oldn. *är*: tidlig + *alda*, Ef. Ft. af *åld*: Tid: tidligt i Tiderne; *Arilds Tid* er altsaa en Gentagelse.

Side 67.

1. *spillæ*: ødelægge.
1. *menæ*: hindre, spærre
2. *før*: 1) (her) farbar, 2) rask (S. 5).
3. *by mark*: det hele Landsbyen tilhørende Jord-tilliggende.
3. *øghær man*: Ejemand.
4. *hærstrætæ*, Ik.: Hærstræde, Alfarvej, Kongevej; optaget fra Nty.; *strætæ* er opr. lat. *strata (via)*: bro-lagt Vej.
4. *torfør*, maaske Tillægsord: vanskelig at befare, maaske Navneord: vanskelig farbart Sted.
5. *a*, Huk.: Aa.
5. *kyrkisokæn*, Ik.: Kirkesogn.
6. *tharf*, frems. Nut. Et af *thurfæ*; her upersonl.: det behøves.

8. *haldæ*: vedligeholde.
8. *sworæn wægh*: svoren Vej, d. v. s. en Vej, om hvilken det ved edelig Forklaring er oplyst, at den stammer fra ældgammel Tid.
9. *køping*, Hak.: Købstad; her uden Ef.endelse, men *things, strandæ* (opr. *strandar*, Ef. af *strand*, Huk.) med Ef.endelse, styret af *til*.
10. *adthelwægh*: Adelvej, Hovedvej (jvf. S. 65,² *adthelkvæc*).
10. *fvghærtan*: 14.
11. *alen*, Huk.: Alen.
11. *forte, fortæ*: Fortov; Betydningen er vist her: en aaben Plads mellem Husene i Landsbyen.
12. *eghær = eghæræ*, Ft.: Ejere.
14. *lething*, Hak.: Leding, den Udrustning af Skibe og Folk, som i Krigstilfælde paahvilede Almuen.
15. *thar*, sammentrukket af *thaghær*: naar.
15. *biuthæs*: udbydes.
- 15—16. *e swa manghæ . . . hwær theræ*: saa skal, (i)hvor mange der er . . ., hver af dem; d. v. s.: saa skal af alle dem, der er . . ., hver.
16. *hafnæ*: 'Havne', Havnelag, d. v. s.: 1) det Distrikt (Lægd), som skal stille en Ledingsbonde; 2) Ledingsbondens Plads paa Skibet.
16. *ar*, Ik.: Aar.
16. *næfnd*: Udnævnelse, Paabud.
17. *the*, Ft., viser hen til *man*, Et.
18. *at faræ* er overflødig, da *før* betyder: i Stand til at fare.
18. *quinnæ*, her Ft.; Sideform til *konæ*; allerede i Lovene er der Tilbøjelighed til særlig at bruge *konæ* om en gift Kvinde.
19. *for them*, jydsk = *for sik*.
19. *the thær*; man venter *them*, *thær*.

19. *styræs man, styræ man*: Styresmand, Skibsfører; han forestod Udskrivningen.

20. *ængi man*, Genstandsled for *nøthæ*.

21. *hafnæ lagh*: 1) = *hafnæ*, 2) Havnefællesskab.

22. det første *for*: drog; det andet *for*: i Stedet for.

23. *hafnæ brothær*: Medlem af samme Havnelag.

24. *for menæ*: formene, forbyde, forhindre.

24. *leghædreng*: Tjenestekarl (*leghæ*, Huk.: Leje).

26. *hafnæ*: (her) Ledingsbondens Plads paa Skibet (jvf. L. 16.).

28. *til sik*, ældre *til sin*.

29. *mælæ*: erklære.

29. *frels*: fri; opr. *frei-hals*: med Halsen fri; Ring om Halsen var Trællemærke.

30. *hæstæ leghæ*: ,Hesteleje', den Afgift, som Bønderne yder Styresmanden til Hjælp til at holde Hest i Ledingstiden.

30. *bryniðæ*, Huk.: Brynje.

31. *fangæ*: skaffe sig: sk. Lov har *fa*, der er det oprindelige; *fangæ* er dannet ved Sidevirkning fra Fort. Tillægsf. *fanginn*.

32. *skippæ*. Huk.: Skæppe; her Ft. uden -r (S. 38 og 90).

32. *rvgh*: Rug.

32. *mikial* uden Betegnelse af Ef.

33. *missæ*: Messe; fra de latinske Ord *ite, missa est contio*: ,gaa! Forsamlingen er hævet' (*missa*, egl. bortsendt), hvormed Diakonen opfordrede dem til at gaa, som ikke skulde deltage i Nadveren.

32—33. *sancate mikial missæ*: 29. Septbr.

33. *andre*; den opr. Ik Ft. *annur, annær* er ved at fortrænges af Formen for Hak. og Huk.

34. *vmboz*, sk. Lov *umbuz* med [u], hvor æ. y. har [o] som Rodvokal (S. 85).

Side 68.

1. *haldæ vp*: betale.

2. *mistæ*, opr. *missæ*, 1. sv.; [t] fra Fort.

2. *læn*, Ik.: Len; Kongens Ombudsmænd lønnedes i Regelen med Indtægten af kongelige Gaarde, som overdroges dem til Bestyrelse.

4. *full manz wapn*: fuld Mandvæbning, Udrustning.

5. *arnbyrst*: Stangbue; fra middelald. lat. *arcubalista*: ,Bue-Kastemaskine'; senere ved Folkeetymologi *Armbryst*.

5. *thry = thri*.

5. *pil* fra lat. *pilum*.

7. *hafnæ bondæ*: Ledingsbonde.

8. *folk wapen*: Kampvaaben.

8. *ketelhod*, nty.: Kedelhat, Jærnhat.

9. *til ræthæ*: udruste.

10. *rethæ*, Ik.: Udrustning.

11. *skipæn*: et ,Skiben', Distrikt, som skulde udruste og bemande et Skib; der hører flere *hafnæ* til et *skipæn*.

12. *skipær(æ)*, her Ft.: (Medlemmerne af) Skibsmandskabet.

13. *sat*: forligt, enig.

14. *bothæt*, Fort. Tillægsf. af *biuthæ*, 2. st.

15. *gøræ for køj*: gøre Forkob, d. v. s. over- eller (her) underbyde.

16. *gørth for gørt*.

17. *for lagh*: forelagt; opr. *laghth* (S. 160).

17—18. *vt at draghæ*: trække i Søen; nu udelades at efter *skulle*.

18. *thær hem kvmær*, upersonl.: naar man kommer hjem.

19. *kvmær til*: giver Møde.

19. *witæ*, Ik.: Bøde.

19—20. *withær læggæ*: lægge ved, fastsætte; man venter *laght*.

20. *wit*, Fort. Tillægsf. af *witæ*: beskylde, straffe, (her) idømme Bøde.

20—21. *swa . . . witæ*: saa længe kan han, der er idømt Bøder, tilbageholde de Bøder.

21. *delæ*, 1. sv.: dele, tage Del i, føre Proces. *delæ ut*: inddrive.

22. *mæth thre marc*: tillige med en Bøde paa tre Mark; i en tre Marks Sag.

22. *witæ*: (her) afgive Kendelse om.

22. *skvrthes mæn*: Voldgiftsmænd; Grundled til *skvætæ witæ*.

23. *skip's næfning*: Skibsnævning; her Ft.

23. *far wit næfning*: Skibsbotsnævning; her Ft.

24. *skipær*, Ef. ubetegnet.

26. *aughæ*, ældre *aghæ*; begyndende Overgang [g] > medlydende [u] (S. 88); *u* betegner Udtalen, *gh* den sædvanlige Skrivemaade (jvf. *Hauge* = [havə]).

27. *styræs hafn*, *styræ hafnæ*: Stillingen som Styresmand.

31. *tho at*: selv om.

Side 69.

1. *biskops dom*: Bispedømme.

1. *til liggæ*: høre til.

4. *sar*, Ik.: Saar.

4. *anlæt*, Ik.: Ansigt.

5. *allæ*, opr. *al*; Ik. Ft.

5. *hylæ*, oldn. *hylja*, 2. sv.: tilhylle.

7. *livtæ*, Ik.: Lyde, d. v. s. saadan Skade, som medfører varige Virkninger.

8. *wrang*: forkert, skæv.

9. *wirthæ*: vurdere; her upersonl.

9. *theær æftær*: i Forhold dertil (til Skaden).

10. *saræ*, Ef. Ft.

11. *ræt*: almindelig; her Ft. uden Endelse.

11. *thær*: naar der.

11. *benhoggæt*: ,benhugget', hugget saaledes, at Benet er beskadiget.

11. *gømæn* med Omstilling af [m] og [n], opr. *gænæm*, *gønæm*.

12. *stungæt*, Fort. Tillægsf. af *stingæ*, 3. st.; nu *stikke* ved Sidevirkning fra Fort. *stak*.

12. *tha bötæ* optager Tanken fra *ræt saræ bötær*; nøjagtigere vilde være *æræ*.

13. *holsar*: Hulsaar, Saar i Bryst- eller Bughulen.

13. *arr*: Ar.

14. *flytæ*, oldn. *fljūta*, 2. st. (S. 85): flyde.

15. *twimynt*: med to Aabninger (Munde).

15. *swa svæ*: som naar.

16. *lar*, Ik.: Laar.

17. *lith*, Huk.: Ledemod, Lem.

17. *sæx*; sk. Lov *siaghs* med Brydning.

18. *sannænd mæn*: ,Sandemænd', 8 Selvejere i hvert Herred, som udnævntes af Kongen paa Livstid til at være Nævninger i vigtigere Sager; de kendes kun i Jylland.

19. *swæræ*: tilsværge, sværge skyldig i, d. v. s. ved Ed faa dømt til at bøde for.

19. *en gærning*, trykstærkt: een.

20. *liusæ*: tillyse, bekendtgøre paa Tinge.

20. *fylghæ = fylghæ æftær* (L. 21): forfølge Sagen.

23—24. *witæs ham*: beskyldes der ham, beskyldes han for.

24. *dulæ = dylæ*: nægte.

24. *kyns eth*: Ed af Kønsnævninger.

25. *skal with gangæ*, nl. naar han ikke kan præstere Kønsnævn.

26. *böt* = *bötæ*, forest. Nut. Et.
 28. *bardagh(æ)*: Slag (jvf. L. 32 *thrælbARTH*).
 29. *stafs hog*: Hug med en Stav.
 30. *hargrip*: Rykken i Haaret.
 30. *iorth skyf*: Kasten til Jorden.
 31. *næfnd i kyn* = *kyns næfnd*.
 32. *thrælbARTH*: trælleslaaet, slaaet som man kun maa slaa en Træl; *barth* af *bær(i)æ*, 2. sv.
 33. *stat* = *stath*.
 33. *thæthæn*: derfra.
 34. *brot*, oldn. *brotit*, Fort. Tillægsf. af *brytæ*.
 34. *liggær af*: ligger til Sengs deraf.
 34. *vør*: ude af Stand til at bevæge sig.

Side 70.

- 1—2. *hald(æ) vp(pæ)*: yde.
 1. *kost*: Kost, Underhold.
 2. *læki gif*: Lægebetalning.
 2. *sin* = *sithæn*.
 3. *fær* med Omlyd, L. 4 *fangær*.
 4. *hors*, Ik.: Hest; opr. *hross*; Ombytningen af [r] og [o] (Metatesis) maa have fundet Sted, før [h] bortfaldt foran [r] (S. 35); Ordet *Ros* er nty
 5. *nøt*, Ik.: Nød, Stykke Hornkvæg.
 7. *theskyns*: den Slags (jvf. *alskens*).
 8. *høvghræ*, højere Grad af *høgh*: høj; begyndende Overgang [g] > [u] (jvf. S. 68,²⁶ *aughæ*).
 7—8. *warthær høvghræ*: bødes højere.
 9. *wærices*: skal han værge sig.
 10. *hoc* uden Endelse, L. 13 *hyggær* med Endelse og *i*- Omlyd.
 12. *hæstæ*, Hf. Et. med Endelse bevaret.
 14. *hivggæ*, forest. Fort. Et.
 15. *hæft*: Varetægt.

16. *censzcæ* [ænsæ], opr. *cem sem*: ligesom.
 17. *lict*: 'lydt', Fort. Tillægsf. af *liutæ*: beskadige, saa det faar varige Følger.
 18. *wird*, Fort. Tillægsf. af *wirthæ*: vurdere.
 23. *wræk*, Ik.: Vrag, hvad der driver i Land fra Søen; *wrækæ*, vestnord. *reka* (S. 36): drive; nu *vrage*.
 24. *thær* er Grundled til *kymær* og Genstandsled til *fylghær*.
 24. *landæ*, Hf.; *til* styrer opr. Ef.; Sidevirkning fra *i*, *af landæ* (jvf. *til Tinge* ved Sidevirkning fra *paa Tinge*, opr. *til Tings*).
 26. *for strand*: Forstrand.
 29. *styriæ*, Huk.: Stør.
 30. *kistæ*: Kiste; opr. lat. *cista*.
 32. *kæn(nær)*: kender.
 33. *oc a kvnung*: og Kongen ejer det; en Hovedsætning, som er forbunden med en Eftersætning, har nu altid ligefrem Ordstilling.
 33. Det første *en*: men, det andet *en*: een.
 34. *siall*: Sæl.

Side 71.

2. *lyft*: Løft, en Hvalart.
 5. *seghæ til*: give Melding.
 6. *ærueð* = sk. Lov *arfoþe*: Arbejde, Ulejlighed.
 6. *byrthæn*: en Byrde; *sin byrthæn*: saa meget som han kan bære.
 7. *wang lass* = *wagn lass*: Vognlæs.
 8. *farm*: Ladning.
 8. *meræ*: større.
 9. *sæxcering*: Seksaring, seksaaret Skib.
 9. *ar*, Huk.: Aare.
 9. *borth*: Kant, Ræling, Skibsside.
 10. *fyrst(æ)*: første.

11. *orlof*: Orlov, Tilladelse, nty.
 11. *ænnæn*: nogen.
 14. *for*, nl. at han intet havde taget.
 14. *hwilc...fangæ*: som han kan skaffe.
 15. *lagh fast*: lovfast, juridisk fuldberettiget, som
 kan aflægge Ed.
 16. *fær*: giver.
 17. *sin viser hen til kunung*.
 18. *skipbrot*: Skibbrud.
 19. *brytæ skip*: bryde Skib, lide Skibbrud.
 19. *ær Et.*, men *kummæ Ft.*
 20. *wald*: (her) Ret.
 20—21. *nokær* (ubøjjet) *theræ kostæ* (Ef.): nogen
 af deres Ejendele.
 21. *hwærki* ældre end *hwærkæn*.
 22. *fortithæ*: opgive.
 22. *biarghæ*: bjærge (deres Ejendele).
 23. *leghæ mæn*: lejede Folk.
 25. *menæ*: forhindre dem fra at faa.
 25. *at leghæ*: til Leje.
 26. *sant* yngre end *sat*, som findes i sk. Lov;
sannt > *satt* ([nt] > [t] S. 36) > *sant* ved Sidevirk-
 ning fra Hak. *san*; saaledes ogsaa *hit* — *hint*.
 27. *røvær at*: plyndrer for.
 28. *af giftæ*: give slip paa, opgive.
 28. *hicelpæ* < *hialpæ*; Overgangen [ja] > [jæ] be-
 gynder at vise sig i æ. Jy. og Sj. (S. 85).
 29. *thær* viser hen til *folk*.
 31. *han* Et., skønt *nokre andræ mæn* er Ft.

Side 72.

1. *byriæ*, 4 sv.: begynde.
 1. *skra*, Huk.: Skindstykke, Pergament, den paa
 Pergamentet opskrevne Vedtægt. ,Skraa'.

1. *bymens*, ny Ef.
 3. *fyrmer*: tidligere, første; dannet som *nærmær*
 (S. 63, 10).
 3. *frughæ* = *fru(æ)*: Frue; nty. (jvf. S. 65, ss).
 3. *a . . . aftæn*: paa den første vor Frue Aften,
 Aftenen før den første vor Frue Dag; denne Dag var
 Marie Himmelfartsdag, den 15. August; den senere Frue
 Dag var Marie Fødselsdag, den 8. Septbr.
 4. *aldærmen*: Oldermænd, nl. for Byens Gilder.
 4. *ollæ* = *allæ*.
 5. *thinnæ* = *thennæ*.
 5. *hærtugh woldemar*, nl. den 4de.
 6. *stathæst*, frems. Fort. uden Endelse.
 6. *wold* < *wald*: Magt.
 7. *stathæligh skra*: Skraa for Staden.
 8. *frælsæ*: Frihed.
 10. *woldigh*: mægtig.
 10. *ie, jy*. Form for *e*: altid.
 10. *ie . . . sak*: i for hvilken Sag, d. v. s. for hvil-
 ken Sag end.
 11. *ænict* < *ænkt(i)*, den jydske Ik. af *ængi*; opr.
ekki.
 11. *a göræs*: tilføjes.
 13. *orsak(æ)*: undskyldde, bevise Uskyldighed.
 14. *vtæn bywoll*: uden for Byvolden; i en anden
 Jurisdiktion.
 14. *tho at*: selv om.
 15. *hærscop, hærscap*: Herredømme, Herskab, Re-
 gering; nty.
 15. *wrethæ*: Vrede.
 16. *vræt*: uretfærdig.
 18. *fyrst(æ)*: Fyrste; nty.
 18. *oc . . . kærth*: uden i Forveien at have klaged.

Side 73.

3. *hærscups gatæ*: 'Herskabsgade', Hovedlandevej.
4. *mæth ollæ*, Hf. Ik.: aldeles.
5. *garth*: Gærde.
5. *bygæn*: det at bygge, Bygning.
5. *giald(ø)*: skal betale.
8. *sin hws*, maaske Ik. Ft.; snarere dog Fælles-kon Et.
9. *aeftret*. efter det.
10. *v illæth*: ubestridt.
- 10—11. *weri sik til*: forsvare sin Ejendomsret til.
11. *iorth* og *iorh*, udtalt [jor] (S. 88).
14. *epin*: Hunabe, Abe.
15. *thylik*: saadan, egl.: lig det.
16. *af*: hvis.
16. *bassi*: Vildsvin, Orne.
18. *læki giald*: Lægebetalung.
19. *leg(gæ) vt*: udlevere.
20. *a*: desuden.
21. *uplyftæ*: opføre.
21. *spar(ræ)*: Sparre.
21. *camber*: Kammer. (her) Gavltømmer; fra lat. *camera*.
22. *fellær*; i-Oml. bevaret.
- 24—25. *byggæ i*: bygge ind i.
28. *lukæ at*: lukke til, fylde til.
28. *gienst*: straks.
29. *mien*, jydsk Form for *men*: Hindring.
29. *hindær* = *hindrær*; frems. Nut. Et. uden Endelse og med indskudt [ə].

Side 74.

4. *han*, den gl. Gf.; jy. Lov vilde have *ham*.
4. *eghit hus*; opr. vilde her have staaet Hf.
5. *fælagh*, Ik.: Fællig, Formuefællesskab.
6. *orbitæ mal*, Ik.: Orbodemaal; Sag, som ikke kan sones med Bøder.
7. *far oc fylghæ*: Færd og Følge.
7. *mæt* = *mæth*.
8. *tha* optager Tanken fra *allæ the*; oversættes ikke.
8. *garthgang*: Brud paa Husfreden.
10. *od oc æg*: (Spyds)od og (Sværds)æg.
10. *rathæ*, 1. sv.: raade, forvolde, bevirke.
10. *od . . . dræpnæ*: angreb den dræbte med Od og Æg.
12. *nokræ the*: nogle saadanne.
13. *hin*, Hensynsled; opr. Hf. *hinum*.
- 13—14. *alt that . . . wald*: alt det, som tilhører Drabsmanden, undtagen Jord, skal tilfalde Kongen.
15. *fly < flýja*; efter trykstærk Vokal bortfalder ([j] +) tryklos Vokal (S. 87).
15. *sielf*, ældre *sialf* (S. 85).
16. *dræpæs*; S. 75,3 det opr *dræps*. Ved Side-virkning fra de svage Udsagnsord trænger [øs] ind i frems. Nut. og Fort. Et. af de stærke Udsagnsord.
18. *that*: det som; *that* er her paa Overgangen til at blive henførende Stedord; kun i Jydsk er Overgangen fuldført: *te* = *som* (jvf. eng. *that*, ty. *das*).
18. *oucen*: foruden.
19. *anti* = *antigh*: enten.
20. *draghæ*: trække.

Side 75.

1. *næstæ*: nærmeste Arvinger.
2. *fyrtuighæ*, unojagtigt for *fyrtiughæ* (L. 1): 40.
3. *bøtæ*, Fort. Tillægsf. Ft. af *bøtæ*, 1. sv.
3. *a bøter bøtæ*: paa bødede Bøder, efter at have modtaget Bøder.
- 6—7. *warthær . . . for latær*: ogsaa i det Tilfælde, at han (som først har lidt Uret) tilgiver.
9. *hanum*: den, der først har forbrudt sig.
9. *han*: den som har tilgivet.
- 9—10. *thær ofnæ*: derefter.
10. *oem . . . ware* (forest. Fort.): da er det lige saa fuldt, som der var bødet, d. v. s.: da skal han, der har tilgivet, straffes lige saa fuldt, som hvis han havde modtaget Bøder.
13. *gømæ*: gemme, vogte, vare.
13. *then man*, nl. af hvem han har modtaget Bøder.
14. *tho at*: selv om; *at gentages*.
15. *thot hwaræn*: alligevel; opr. *jō at hwāru*: dog i hvert Tilfælde; *hwāru*, Hf. Ik. af *hwārr*: hver af to.
16. *søkiæ -sotæ -sotær*: søger, sagsøge.
17. *swa* viser frem til *at* i L. 18.
17. *til*, Biord: dertil.
18. *thrængæ*: trænge, nøde, drive.
- 17—18. *en . . . han*: men gaar det saaledes, at den, som har taget Bøder, bliver i den Grad drevet dertil, at han.
19. *af . . . bøttæ*: ved dens Skyld, som bødede; *hin* for *hins* paa Grund af det følgende s.
19. *sighæ atær*: indvende.
20. *a*: paa Grund af.

22. *sæctær*, Fort. Tillægsf. Hak. med *-ær* bevaret: sigtet.
23. *sciutæ af*: udskyde.
23. *thoræ*: at turde.
24. *at . . . til*: at han (den dræbte) nødte ham (Drabsmanden) dertil.
25. *um*: med Hensyn til.
26. *botæ mal*: Bødesag.
27. *gitæ*: faa; oldn. *geta*; [e] > [i] efter [g] (S. 85).
28. *af gangæt*: sluttet.
30. *wæríæ*, 2. sv., nu 4. sv.: værge; her frems. Nut. Et. uden Endelse.
30. *sic wær mæth loghum*: værger sig med Bevismidler (Ed), d. v. s. frikendes for Retten.
33. *for the samæ sac*: i Anledning af samme Sag (som han før blev frikendt for).
34. *frithløs(ae)*: Fredløshed.
- 33—34. *tha . . . sum*: da skal Drabsmanden blive fredløs, paa samme Maade som hvis.
35. *skil man um*; alm. *skil mæn um*: skiller det Mænd om; er man uenig om.
35. *hwat hældær*: hvad enten, hvorvidt.

Side 76.

- 1—2. *tha . . . mælt*: da gælder de samme Lovbestemmelser derom, som der før er talt om.
4. *hivar* af oldn. *hwærr* (S. 85); nu den opr. Form med [æ]: *hver*.
4. *heem hus*: Hjemhus, Hjem.
5. *hvilken man sum*: hvis nogen Mand.
6. *sum*: som hvis.
7. *hanum til frithløs*: til Fredløshed for Drabsmanden.
8. *with bøter kumæ*: afgøre Sagen med Bøder.

9. *rætæ yui*: holde Ret over, dømme.
10. *oc han særær*: og som saarer ham; *særær* Et., skønt *the* (de, som) og *sla* er Ft.
11. *oc . . . han*: og enhver som tilfører ham nogen Overlast.
- 11—12. *tha bötæ hans frændær*: (da skal de, d. v. s.) de skal bøde til hans Frænder; *frændær* Hensynsled.
17. *eghin = eghn*, Huk.: Ejendom; som Forklaring til *eghin* staar *læ garth* osv.
17. *læ garth*: Lægaard, overdækket, indhegnet Plads.
18. *fægarth*: Fægaard, Indhegning til Kreaturerne.
18. *mylnæ*, ældre Form end sk. Lov *mylla* (S. 60,s).
19. *arwngæ = arfungæ*; *w* utdtalt [vu].
20. *hins næstæ*: Drabsmandens nærmeste Arvinger.
22. *frændær*, Ef. ubetegnet.
22. *sal*, Hak.: Part af Bøden (beslægtet med *sæliae*: overdrage). Af Bøden skulde Drabsmanden selv kun udrede $\frac{1}{3}$, de fædrene Frænder $\frac{1}{3}$ og de mødrene Frænder $\frac{1}{3}$. Svarende dertil modtoges Bøderne af den dræbtes Slægt saaledes, at den dræbtes nærmeste Arving fik $\frac{1}{3}$, de fædrene og mødrene Frænder hver $\frac{1}{3}$.
23. *wal = wæl*.
23. *kyn*: Slægten.
24. *flythær*, Fort. Tillægsf. Hak. af *fly*. 1. sv.: flyget.
25. *botæ fæstning* el. *fæstæ*: Løfte om Bøder.
28. *full aldræ*, svagt Tillægsord: fuldvoksen, myndig.
34. *gruth* el. *grith*: Sikkerhedsloft; den foreløbige Fred, som den dræbtes Slægt lovede Drabsmanden og hans Slægt, naar disse fæstede (lovede) Bøder.

Side 77.

1. *i*: iblandt.
3. *orwile*: afsindig, fra Forstanden.
- 3—4. *hwerkæn ey — oc ey*: ingen af Delene, ikke — og ikke; her ses det, at *hwerkæn* opr. er et Stedord (Ik. af oldn. *hwārgi*: ingen af to); senere *hwerkæn* — (*oc*) *ey* (S. 80,10).
- 4—5. *star withær*: staar ved Siden af.
5. *ware*, forest. Fort.: vilde være.
8. *man huggæ*; som ubestemt Stedord kan *man* forbindes med Ft. og omvendt *mæn* med Et.
- 10—11. *hoggæ nithær*: fælder.
11. oldn. *upp ā > uppæ* el. [øpå] > *på*.
14. *skilæs at*: skilles ad, kan ikke enes.
14. *botæ* findes ved Siden af *bötæ*.
15. *the genoptages i annær theræ*.
16. *sysæl*: Syssel, Forretning.
- 16—17. *standæ æftær*: bliver staaende tilbage.
- 17—18. *bötæ han atær*: bøde som Erstatning for hans Død.
20. *atæ*, forest. Fort. af *eghæ*: havde.
20. *warthæ*: vogte paa, være ansvarlig for.
21. *hwart*: hvorhen.
21. *fyullæ*, forest. Fort. af *fallæ*.
21. *fallær thet oc*: ogsaa hvis det falder.
22. *uppæ*: oppe, ovenfor; oldn. *uppi* (jvf. L. 11).
23. *oc hwat hældær — œllær*: (og) hvad enten (det er) — eller.
26. *sætte*; alm. i æ. Da. som Fort. af *sæt(i)æ* er *sattæ*; Vestnord. har *setta*.
- 30—31. *gær, stær* med *i*-Omlyden bevaret (S. 86).
32. *lyuti = liutæ*: Lyde, Legemsbeskadigelse.

Side 78.

2. *at las*: som Læs.
3. *sliungæ til*: slynge imod.
3. *bac*, Ik.: Ryg; *bac* og *a bac* (L. 6) bruges som Forholdsord: i Ryggen paa, bag ved; her Biord: bag ved (ham).
4. *warthæ*, se S. 77,²⁰: være ansvarlig.
5. *halder tømæ til*: kører imod.

4—6. Meningen er, at kun hvis man kører lige imod en Mand, har man det fulde Ansvar for den Skade, som tilføjes ham, og skal, hvis han dræbes, bøde fulde Mandebøder; dræbes Manden ved, at Læsset svinger bagud imod ham, slipper den kørende med 3 Marks Bøde.

7. *rænnæ*: løbe.
11. *hin*, nl. som han støder imod.
13. *sithæn . . . um*: efter at den er kommen forbi.
15. *wan*: vant til.
15. *a bac*: bagud.
- 16—17. *ællær tho at*: eller dog saaledes at.
17. *lænd*: Lænd.
17. *at*: for at.
18. *hwat sum hældær ær*: hvad der snarere er, d. v. s. baade i det ene og det andet Tilfælde.
20. *wit*: Vidende.
21. *tyltæ*, Ef. Ft., nl. eth.
27. *tyghlæthær*: Tøjle.
- 25—27. *at . . . tyghlæthær*: at den der kører, at for ham brister Tømmen, eller den der rider, at for ham (brister) Tøjlen; d. v. s.: at Tømmen brister for den kørende eller Tøjlen for den ridende.
29. *hinum*, men L. 30 *hin*.
- 29—30. *hinum . . . foræ sat*: lige saa meget Uheld

for den, der sad paa (Vognen eller Hesten) som for den, der (sad for, d. v. s.) blev utsat derfor.

32. *lot* og *löt*, Fort. af *latæ*.
33. *gen*: imod; kan oversættes ,med', da den dobbelte Nægtelse nu ikke kan anvendes.
34. *warthæ*, frems. Fort. Ft., opr. *urðu*: blev.

Side 79.

4. *annær*, nl. hæst.
4. *til helice*, oldn. *til heljar*, Ef. af *hel*, Huk.: Hel, Underverdenen; nu: *ihjel* med Udviklingen [e] > [je], som især er almindelig i Jydsk; i Rigssproget ogsaa *hem* > *hjem*.
7. *huræ . . . warthær*: hvor godt det end bliver; hvor stor Værdi det end har.
9. *sicetæ*, opr. *siatae* (S. 85).
12. *ortugh* = $\frac{1}{8}$ Øre.
12. *dylæc* for *dylæ* (*dyli*) ved Sammenblanding mellem Navnef. og forest. Form.
14. *gallin*, *galæn*: gal, egl. Fort. Tillægsf. af *galæ*: synge, fortrylle (jf. *Galder*: Tryllesang, Trolddom).
17. *warther . . . a*: bliver Hundens Ejer opmærksom derpaa.
18. *waræ* = *warthæ* (L. 20): advare.
19. *(at) minstæ*: i det mindste.
19. *bithær han dræpæ*: beder dræbe ham.
22. *um uten*: alligevel.
23. *sæliæ*, se L. 12 *dylæc*.
23. *fuldæ*, 2. sv., opr. *fylgða*, 1. sv., Fort. af *fylgja*.
25. *um fæ*: for at hans Hund bed Kreaturer.
26. *mykil*, opr. *myklu*, Hf. Ik. for at betegne Forskel.

25—27. *tha . . . til*: da giver han Ed med et saa meget mindre Antal Mededsmænd, som svarer til de mindre Bøder.

30. *tapæ*: tabe, miste.

30. *sit*: noget ham tilhørende.

30. *far letændæ at*: begiver sig ud for at søge efter det.

32. *sinæ*, Hf. Ik., oldn. *sinu*.

33. *nokor* = *nokær* (jvf. S. 59,26 *akar*).

34. *ransakæn* = *ransak*: Ransagning.

Side 80.

2. *fælugh* = *fælægh*, *fælagh*. Undertiden var en Gaardejer i Fællesskab med Bryden (Forvalteren) om Indtægterne og Løsøret; Bryden kaldtes da Fælligsbryde.

2. *laugh*, L. 7 *lagh* uden Ik. -*t*; *laugh* viser Overgang [g] > medlydende [u] (jvf. S. 68,26 *aughæ*).

3. *syniæ*: nægte.

4. *mæth hanum*, nl. den der ønsker at ransage.

6. *hiemæ* < *hemæ* (L. 10) < *hæima* (jvf. S. 79,4 *helicæ*).

6. *the*, Gf. Huk.; jy. Lov har *thæn*.

6. *deyæ* < *deghæ* < *dæigja*: Husholderske; *deyæ* viser Overgang [g] > medlydende [i] (S. 88).

7. *mæth grannæ witnæ* hører til *hittæ*: med Naboers Vidnesbyrd, d. v. s. Naboer som Vidner.

9. *han*: den der ønsker at ransage.

9. *bedæs*, frems. Fort. af *bethæs*.

10. *laghlikæ*: paa lovlig Vis.

10. *hæcerkin* — *oc ey*, se S. 77,3.

11. *hyon*, Ik.: Tyende, Tjenestefolk; her Ft.

12. *thiufnæth*: Tyveri, Tyvekost, det som er fra-stjalet en.

13. *siæx* < *siax* < *sex*; jy. Lov har *sæx*.

13. *biuthæ* til: tilbyde.

16. *gømæ*: Bevogtning. Varetægt.

16. *hærbærgh*: Herberg, Kammer.

19. *luct*, af *lykiæ*, 2. sv., nu lukke ved Sidevirkning fra *luktæ*, Fort. af *lykiæ*.

20. *tha ma thet* optager de foregaaende Grundled: hverken det Kammer . . . eller . . . maa opbrydes.

20—21. *latæ til ransakæ*: overlade til Ransagning.

22. *lykil*, af samme Rod som *lykiæ*; nu *Nøgle* med [l] > [n] ved Fjærnelse fra det andet [l] (Dissimilation).

24. *særløst*: særskilt, særlig.

25—26. *tha . . . alt*: da gør den sin fulde Pligt, som tilbyder det alt sammen; *thet* er Genstandsled til *biuthær*, hvis Grundled (*ær*) mangler.

28. *øll fyllæ*: Drikkegilde.

29. *both* er den alm. Form i jy. Lov; sj. Lov har i Regelen *buth* (S. 85).

30. *with cummæ*: komme til Stede.

31. *aefti* < *aftir* ved Bortkastelse af [r] ligesom i de bøjede Ord.

33. *hors*, se S. 70, 4.

34. *fælæth*: Fælled, Græsgang.

35. *wrækæ*: drive (se S. 70, 24).

Side 81.

1—2. *thær a*: paa det.

2. *hæfdh*: Hævd, Besiddelsesret.

3. *thær mæth*: dermed; sammen med den første By.

3. *afræth*, *afræt*: Mark, hvorpaas efter Sædens Indhøstning Kvæget græsser, Efteraarsgræsning; jvf. *Ævred-Smør*; at opgive *Ævred*, egl. at tage Hegnene bort efter Høsten og lade Kreaturerne komme ind over Stubmarken.

5. *spyri*, forest. Form, sidestillet med *scal rithæ*.
 11. *mæth thy — at*: med det at, naar.
 12. *at annærns (hem)*: hos en anden.
 14. *callær — letær*: paastaar han, som søger efter det, at det er hans.
 15—16. *scal ... callær*: den, som gør Fordring paa det, skal forlange det udleveret.
 16. *gangæ i tak*: gaa i Borgen, stille Sikkerhed, staa inde (enten personlig eller ved at overlade den omstridte Genstand til andre; jvf. S. 55, 18: *tak*).
 18. *fæstæ logh*: love, forpligte sig til Ed.
 21. *twiggi = twiggiae*; jvf. L. 24 *leggi(ae)* (S. 87).
 23—24. *tha scal han*, nl. Sagsøgeren.
 24. *fymt*: Frist af 5 Dage.
 25. *mötær hin*, gentaget i L. 26 *mötær han ey*.
 26. *tha ... mötæ*: da skal hans Forfald møde; da skal han melde Forfald.
 27. *scal han bithæ*: skal man vente paa ham.
 29. *æn*: endnu.
 30—31. *ær ... hemælsæ*: som han har anført, sig til Hjemmel, d. v. s. beraabt sig paa.
 31—32. *ællær tho ... scal*: (eller ogsaa at den skal, d. v. s.) eller ogsaa skal den, som har ladet Dyret sætte i Forvaring, d. v. s. Sagsøgeren; *takføræ* bruges om Sagsøgeren, der lader sig give Sikkerhed, lader Dyret sætte i Forvaring; *gangæ i tak*: 1) om den sagsøgte, hos hvem Dyret findes, og som stiller Sikkerhed; eller 2) om Naboerne, som gaar i Borgen, idet Dyret overlades til dem (jvf. S. 51, 12, 55, 18, 81, 16).
 33. *til*: hen til Dyret.
 35. *swa*: saa sandt.

Side 82.

1. *holl*: huld, naadig.
2. *aftær*: derefter.

- 2—3. *ær han halder*: som holder ham.
 3. *handlaugh*, ældre *handlagh* (S. 88): „Haandlag“, det at holde en i Haanden.
 4. *rætæn*, Gf. Hak. Et. bevaret.
 4. *oc thær er ey men i*: og som der ikke er Svig i.
 5. *sin*, Ef. af *sik*.
 6. *malstæfnæ*, Huk.: Forhandlingsmøde, Møde.
 7. *ringstathæ*, Ef. Ft.; oldn. *Hringstaðir*, Hak.
 Ft.: Ringsted.
 7—8. *siallænz far*: Sjællandsfar, Sjællænder.
 8. *af*: (alt) for.
 10. *wigh*, ældre *wighth*, Fort. Tillægsf. af *wighiæ*: vie.
 10. *kyrki ... wighæ*: hvis en Kirke bliver indviet, maa man ikke indvie den anden Gang.
 11. *num*: med mindre.
 11. *hyrnæ*: Hjørne.
 12. *num thys at*: undtagen i det Tilfælde at; *thys* Sideform til *thæs*, Ef. styret af *num*.
 12. *myklikæ*, Biord: i høj Grad.
 12. *spicellæ*, ældre *spiallæ* (S. 85): ødelægge.
 13. *wethæ = wetæ*, oldn. *wæita*: yde.
 13. *at ... wethæ*: at man ikke kan holde Guds-tjeneste i den.
 14. *wighæn = wighæ thæn*; jvf. nu [vi dn] og [vi Æn] eller [vi n].
 14. *kirky men*: Sognefolkene.
 15. *cost*: Bekostning.
 15. *caplan*: Kapellan. Huspræst.
 16. *burswen*: Kammertjener.
 16. *hælæghdom*: Relikvie.
 16—17. *til latæ*: give, yde.

Side 83.

1. *lös*: præsteløs.
- 1—2. *til tækce*: antage.
2. *brytæ with*: forse sig imod.
3. *bruth = brut*, Ik.: Forseelse.
4. *wæræ with*: blive ved, beholde.
4. *aghæ*: har Ret til.
5. *wrækæ*: afsætte.
7. *brot*, Fort. Tillægsf. af *brytæ*.
8. *skeæræ*: rense.
9. *ær tho*: eller ogsaa.
10. *brytær*, nl. Freden.
11. *thyt = thy at*: saa meget desto.
12. *utæn*: udenfor.
13. *til hændæ*, Sidevirkning fra *i*, *af hændæ*, Hf.; opr. *til handæ*, Ef.
14. *hald*: Opbevaring.
14. *lauh*, opr. *laght*; Ik. ubetegnet, og [g] > medlydende [u] (S. 88).
15. *rætæ ut*: udlevere.
18. *houeth lot*, se S. 50, 9.
19. *œftær han døthæn*: efter ham død, efter hans Død.
23. *wildæ*, Ef. af *wild*, Huk.: Gunst (S. 61, 20); *wildæ næfnd*: partiske Nævninger.
23. *heel*: sund, rask.
26. *frænkunæ*: kvindelig Slægtning, Frænke.
26. *fræghnæ*: spørge, erfare.
27. *thær a*: derimod.
28. *a*: imod, trods.
28. *delæ*: afgøre.
29. *banføræ*: sætte i Band.
- 29—30. *til loghe*: til retslig Afgørelse.
31. *wagh = wægh*: Vej, Side.

32. *tælieæ*, 2. sv.: tælle, regne.
32. *ær . . . samæn*: hvor deres Byrd regnes sammen; hvor de siges at være beslægtede.
33. *syndær*: sønder, adskilte.
34. *sin frænde konæ*: sin Frændes Kone; en Kvinde, som før har været gift med ens Frænde.
35. *lond*, oldn. *loynd*, Huk.: Hemmelighed; Hf. Ft. bevaret i *Løndom*; *Løn* (i *Løn*) er oldn. *låun*.
35. *æn tho at*: selv om.

Side 84.

3. *iat*, Fort. Tillægsf. af *iatæ*, 1. sv. (her) og 4. sv.: sige ja til, love.
- 3—4. *thrithings tindæ*: Tredjedelstiende; $\frac{1}{3}$ af Tienden i det hele taget.
4. *sæth*: Sæd.
- 4—5. *oc . . . socn*: og (lovet) at føre den (Sæden) et Sted hen (d. v. s. til et Sted) i Sognet.
5. *witæ*: (her) beskyldte.
6. *tindæ*: at tiende.
6. *ræt*: rigtigt.
7. *ræd*, Fort. Tillægsf. af (*ut*) *ræthæ*: udrede.
8. *latæ ut*: skal han udlevere (det manglende).
9. *skill bispoc with*: skiller det Bispen ved; er Bispen uenig med.
11. *liust*: kundgjort.
12. *othæns dagh*: Odins Dag, Onsdag.
13. *iacobs dagh*: 25. Juli.
15. *iamlangæ*: Tidsrum af et Aar.
17. *skrin*, lat.: Helgenskrin.
19. *wnnæt [unnæt]*, senere *vundet* med [v] fra Nut. *vinde*.
25. *manæt = manæth*: Maaned.
25. *fæm . . . minnæ*: undtagen 5 Maaneder.

Side 105.

1. *ad ydropicos*, lat.: til de vattersottige.
2. *watn sot*: Valtersot.
3. *watn orm*: Vandorm, Vandslange.
4. *nethær < nithær*; kort [i] bliver i Gammeldansk regelmæssig aabnet til [e] (S. 158).
4. *om*: igennem, i.
5. *tel < til* (jvf. L. 4 *nethær*); nu skrives *i*, men udtales [e]; *til* styrer opr. Ef.
5. *anaten*: et Forholdsord skrives ofte sammen med Styrelsen.
6. *sigh . . . orth*: sig saaledes med disse Ord; sig følgende Ord.
7. *iæk < iak*; Overgangen [ja] > [jæ], som begynder at vise sig i æ. Da., gennemføres i gl. Da. (S. 159).
7. *skabeth*, 4. sv., nu *skabt*, 1. sv.; *skapa > skabe* med Overgang [p] > [b] i Efterlyd, d. v. s. efter Stavelsens Vokal (S. 108 og 159).
7. *skabeth war*: som var skabt.
7. *thek < thik* (S. 158).
8. *swær*, frems. Nut. Et. uden Endelse (S. 95 og 171).
8. *gijf*, Bydeform, skønt der staar *at* og man følgeelig skulde vente *gijfer*; oldn. [gëva] > [grvə] (S. 85) > [grvə], skrevet *gijfæ*, idet i gl. Da. en Vokal i trykstærk Stavelse forlænges foran enkelt Konsonant (S. 162).
8. *mek*, se L. 7 *thek*.
9. *skalt*; [t] bevares i frems. Nut. 2. Pers. Et. af Udsagnsordene med Fortidsbøjning i Nut. (de præteritopræsentsiske Verber) saa vel som i frems. Fort. 2. Pers. Et. af de stærke Udsagnsord (S. 171).
10. *sinæ*: Gange.
12. *af sek*: fra sig.
15. *thyrcæ*: tørre.

Side 106.

2. *hauæ*, forest. Nut.: skal han have den.
2. *prøuæ*: prøve, overbevise sig om; fra lat. *probare*: bevise.
2. *sæt*, Ik. af *sæn*, Sideform til *san*: sand.
4. *thiur*: tør.
6. *item ad caducos*: endvidere til dem, der har faldende Syge.
7. *haræ*: Hare.
8. *støtæ*: støde.
9. *œnskyns = ængiskyns*: af ingen Slags, intet.
9. *stuhæ*: syde, koge.
10. *grydæ < grytæ* med Overgang [t] > [d] (> [ð]) efter Vokal (S. 108 og 159).
10. *aller*; Nf. -r bevaret.
10. *forwællæ*: udkoge.
11. *brothfalling = caducus* (L. 6): en som har faldende Syge; her Ft. uden Endelse.
11. *thrøswær*: tre Gange.
12. *han*, skønt der i L. 11 staar *them*.
12. *the sot*, den ældre Form for Huk.; alm. *thæn sot*.
13. *thu*, d. v. s. man.
13. *øest*, gl. 2. Pers. Et. frems. Nut. af *wæræ*, der opr. i Nut. har Fortidsbøjning ligesom *skulle*, *ville*, *kunne* o. s. v. (jvf. S. 105, ^a *skalt*).
13. *ræddær*, oldn. *hræddr*: ræd.
13. *yrt*, nu *Urt*; Dobbeltformen er fremkommen ved, at Ordet som *i*-Stamme oprindeligt havde Omlyd i visse Former, ikke i andre; jvf. *Stad* og *Sted*.
14. *han*; man venter *thu*.
15. *commæ*, opr. *koma*; *mm* betyder, at Konsonanten er lang og den foregaaende Vokal kort; saaledes ofte ved [m]; ellers er Regelen, at Vokalen forlænges foran opr. enkelt Konsonant (S. 162).

15. *aldræ* udgaaet fra *aldri*, *aldrig* fra *aldrigi*.
 17. *han*, skønt *yrt* opr. er Huk.; Bevidstheden om Forskellen mellem Hak. og Huk. er i Færd med at svækkes, idet den formelle Forskel mellem Hak. og Huk. svinder bort (S. 167).

17. *stiernæ* < *stiarnæ* (S. 159).
 18. *dygth*: Dyd, Kraft.
 19. *hænnæ*, Hf. som Gf.
 20. *upa* < oldn. *upp ā* (S. 77,11).
 20—21. *tha forwinder han*: han overvinder.
 21. *wathæ*: Vaade, Skade, Ulykke.
 22. *item ad cancrum sanandum*: endvidere, til at helbrede Kræft.

22. lat. *cancer*: Krebs; ,Krebs' hed i æ. og gl. Da. dels *krebs*, dels *kreft*, begge nty. Laaneord; da lat. *cancer* foruden ,Krebs' ogsaa betød ,Kræft', blev den sidste Betydning ogsaa overført paa da. *krebs* og *kreft*; nu er der dog indtraadt Deling, saa at *Krebs* kun bruges om Dyret, *Kræft* kun om Sygdommen.

23. *orpæn*, Fort. Tillægsf. Ik. Ft. af *waerpæ*, 3. st.: kaste, lægge (Æg).

24. *boræ*: bore; her Bydef., som i Udsagnsord efter 4. sv. opr. endte paa -a.

25. *quær*: rolig; (her) tilbage.
 25. *pipær*: Peber; fra lat. *piper*.
 26. *os*: Saft, Afkog.
 26. *clof lōch*: Hvidløg.
 26. *lat i*: kom i.
 28. *tilg steen*: Teglsten.
 28. *thæccæ*, 2. sv., nu 4. sv.: dække.
 30. *oc æy tho*: men dog ikke.
 30. *allelund*: aldeles, helt, (her) lige.
 31. *warlæ*: varsomt, forsigtigt.
 35. *alt tel thæs*: lige indtil.

Side 107.

1. *ad ossa fracta*: for brækkede (*fracta*) Ben (*ossa*).
 2. *bruden*, Fort. Tillægsf. Ik. Ft. af *brytæ*, 2. st., opr. *brutin*; [t] > [d] (S. 108).
 3. *blandæ*, opr. stærkt, her 4. sv., Bydeform (jvf. S. 106, 24 *boræ*).
 5. *ad spinam extrahendam*: til at trække en Torn ud (*spina*: Torn; *extraho*: jeg udtrækker).
 6. *thorn*: Torn.
 6. *swort* < *swart*; [wa] ofte > [vå, vo], og [v] bortfalder (S. 159).
 7. *scarabeus* = *thorthifil*: Skarnbasse.
 8. *sma*: lille; nu kun Ft. *smaa* (dog: den *smaa*; *smaat*).
 7—8. *giør sma*: stød den smaat.
 8. *writhæ*: vride, gnide, smøre.
 8—9. *up a thær*: op paa det Sted, hvor.
 9. *komber*: Indskud af [b] mellem [m] og [r] (S. 87) bliver sjældnere i gl. Da.
 10. *ad wlnera et iram et memoriam*: for Saar og Vrede og Hukommelse.
 11. *helæ*: helbrede.
 12. *gømæ*: bevare.
 12. *minnæ*: Hukommelse.
 13. *vt capilli bene crescant*: for at Haaret skal vokse (*crescant*) godt (*bene*).
 14. *woxæ* < *waxæ* (jvf. L. 6 *swort*). L. 20 findes *waxer*.
 15. *bijr*: Bier; opr. var *bi* Ik. og hed i Ft. *bi* (S. 57, 15).
 16. *oleo*, lat. Laaaneord i selve den lat. Form (Ablativ af *oleum*, Ik.); alm. i gl. Da. er *olie*.
 17. *gøm*: pas paa.

18. *anletæ* fortrænges af *Ansigt* fra nty.
19. *houæthet*, Genstandsled for *tac*, som underforstaas fra den foregaende Sætning.
21. *thiœc* < *thioc*; [jo] i gl. Da. > [jø] undtagen foran [ld, rð, rt] (S. 159); fra en Sideform *thiuk* stammer *tyk*.
22. *contra pulices*: imod Lopper..
23. *lopæ*, Huk.: Loppe.
25. *sothæn*, Fort. Tillægsf. af *siuthæ*, 2. st.: koge.
25. *hiærnæ* < *hjarni*, Hak.: Hjerne.
26. *børnæ*, Mellemform mellem det opr. *burnæ* og det senere *børns*.
26. *udæn* < *utæn* (S. 108).
26. *ærwæthæ*, Ik.: Møje, Besvær.
27. *fæ døth*: Kreaturdød.
28. *mekæl* hører til *døth*: oldn. *mikill*; megen er opr. Gf. Hak. Et., oldn. *mikinn*.
28. *of*: (alt) for.
28. *om . . . mekæt* gentager kun *for . . . døth*.
29. *ewangeliste*, Ef. Ft.
29. *nafn*, gl. Ik. Ft. uden Endelse.
30. *permæn*, Ik.: Pergament. af Byen Pergamos i Lilleasien, hvor Skind først bruges som Skrive-materiale.
30. *boræ*: Hul.
31. *konnæ*, gl. bestemt Ef. Huk., opr. paa *-innar*, nu *Koens*.
32. *breef*, L. 35 *breff*, Ik., uttalt som nu: Seddel, Brev; fra lat. *breve*, Ik. af *brevis*: kort: en kort Meddelelse.
32. *mirra*: Myrra.
- 32–33. *lyc—ater geen*: stop til igen.
33. *wit*, Fort. Tillægsf. af *wighæ*: vie, indvi.
33. *pater noster*, lat.: Fader vor.
33. *alt*, lat.: lige.

34. *panem nostrum*, lat.: vort Brød, d. v. s. Bønnen: giv os i Dag vort daglige Brød.
35. *swa thaet alt̄wt*: videre det hele (Fadervor) ud.

Side 108.

1. *dyrnæ træ*: Dørtræ, Overliggeren i Dørkarmen.
1. *thær sum*: der hvor, d. v. s. den Dør, gennem hvilken.
1. *fæt*: Kreaturet.
1. *førnere*, ældre *fyrmer* (S. 72,s): første, først-nævnte; af *før* + *mere* (jvf. *nærmere*).
2. *nithræ*: nede.
3. *annen lotæn*: den anden Del (jvf. „hele Dagen“).
4. *sigh*: fremsig.
6. *ræth = ræt*; th her som ofte = t (S. 104).
6. *Righens*, opr. *rikisins* med Bøjning af baade No. og Ko.; nu *Rigets* med simpel Tilføjelse af [s] til Nf.
7. *høra*; ogsaa andre Steder i dette Diplom findes a bevaret i Endelsen, f. Eks. S. 109, 16—18: *fornempda*, *hwondzlunda*, *therra*, *weghna*; muligvis er Diplomet skrevet af en Skaaning.
8. *kongorum*; i staaende retslige Formler (Kancellistil) kan 1. Pers. Ft. paa *-um* bevares i Skrift, længe efter at den ellers er tabt.
8. *allæ*, Hensynsled: for alle.

Side 109.

1. *lææn*, Ik.: Len.
1. *vnt*, Fort. Tillægsf. af *vnnæ*: unde.
- 2–3. *swosom ør*: nemlig.
3. *aggathorp*, nu *Agdrup*, *wrangæthorp*, nu *Vrangdrup*, begge i V. Brønderslev Sogn; *mwde-*

stæth, nu *Musted* i Jerslev Sogn; *riis* og *snypægarth*, maaske *Hejris* og *Siegaard* i Jerslev Sogn.

4. *skobohær*: det nu ikke længer eksisterende Skovboherred i Vendsyssel.

4. *thesse*, gl. Ef. Ik., oldn. *pessa*, senere *thættæs* ud fra Nf. Ik. *thættæ*.

4—5. *thesse . . . tilliggelse*: dette ovennævnte Godses Tilliggende.

6. *fægangh*: Græsgang, Græsning.

6. *skow* < *skogh* med [g] efter Vokal > medlydende [u] (S. 160).

6. *møllestæth*: Mølleplads.

7. *wot*: vaadt.

8. *al the breff*, Ik. Ft.; L. 14 den senere Ik. Ft. *alle* (S. 168).

9—10. *tha gewe wi* optager Traaden fra L. 1: *thet løæn og gotz*: og (af) det Len og Gods . . . (da) giver vi.

10. *beraad*, Fort. Tillægsf. af *beraadæ*: bestemme, overlägge.

10. *forthænkæ*: betænke, overveje.

11—12. *i — hether*: til — Ære.

12. *koors*: Kors, fra lat. *crux* med Lydomstilling.

13. *ewerdelich*: evig.

13. *nunne*: Nonne.

14. *hwondzlund*, nu Herregaarden Dronninglund i Vendsyssel.

16. *antworthe*, nty.: overdrage.

16. *priorisse*: Priorinde, Forstanderinde.

16. *conuent*: Forsamling (nl. af Nonnerne).

17. *therra* og straks efter den yngre Form *therras*.

18. *thok*, nty., fortrænger det nord. *tho*.

18. *ther fore*: til Gengæld derfor.

19. *j swo made*: paa saadan Maade.

20—21. *som . . . scule*: som de, der skal gøre dette til Gengæld, vil være ansvarlige for overfor Gud.

23. *genest*: straks.

24—25. *thet . . . til*: til det hellige Kors.

24. *wiæ* < *wighæ* ved Bortfald af [g] (S. 160).

25. *haldæs . . . aff*: synges en Messe for.

29. *loff*: Lov, Pris, Lovsang.

29—30. *Salue Regina marie*: hil dig, Dronning Marie.

31. *siel* < *sial* (S. 159).

31. *bestandelse*, nty. = *gagn*: Gavn, Støtte; Gentagelse af den samme Tanke ved Anvendelse af et da. og et nty. Ord bliver i gl. Da. almindelig.

33. *artiid*: aarlig Sjælemesse; *artiid* er Grundled til *scal göræs*.

33—34. *hælghe koors dagh exaltacionis*: det hellige Korses Generobringsdag, 14. Septbr.

35. *plæghæ*, nty.: pleje.

Side 110.

1. *forwarelse*: Bevaring, Sikkerhed (for).

3—4. *hwo . . . guth*: og at den, som handler herimod, han handler imod Gud.

5. *secret*, lat.: (lille) Segl.

6. *jncigle*: Segl, Signet, her om det større Segl i Modsætning til *secret*.

7. *til witnesbyrd*: til Vidnesbyrd (om).

10. *agarth*: Aagaard.

15. *sti* = *sancti*, lat. Ef. af *sanctus*: hellig.

15—16. *ottænde . . . apostele*: den 6. Juli.

Side 111.

1. *mænæskæ*, nty., opr. Huk., senere Ik.; her Ef.

2. *element*, lat. Laaneord.

2. *forti* < *foræ thy*; *th* betegner her som i andre Stedords Forlyd [ð] og gaar i gl. Da. over til [d] (men *th* = [p] > [t] i Forlyd); saaledes *fordi*; dog *thi* < oldn. *þwī*, og dertil svarer *forti* (S. 159).

2. *køth* og *kiøth* < *kiot*, idet [io] > [iø] (S. 159) og [t] efter Vokal > [ð] (S. 159).

3. *blodæt*; *d* betegner her som ofte [ð]; L. 22 *bloth*.

3. *andæ*: Aande.

3. *væthær*, Ik.: Vejr, Luft; [w] i Forlyd bliver i gl. Da. [v] (S. 159).

4. *hedæ* < oldn. *hiti*; [i] > [e] (S. 158); [t] > [ð] (S. 159).

6. *œntæ* < *œnktæ*; nu *intet* med nyt Ik. -t tilføjet.

6. *stundh*, opr. *stund*; da [nd] og [nn] falder sammen (S. 161), kommer der Usikkerhed i Skrivemaaden (S. 104).

9. *veth* < *vet*: har Bevidsthed.

9. *nogæt* < *nokæt* (S. 159).

11. *naturæ*, fra lat. *natura*.

11. *clock*, nty.: klog.

12. *so* < *swo* < *swa* (S. 159).

12. *før*: rask, voksen.

13. *krant*, Ik. af *krank*, nty.: svagelig, skrøbelig.

13. *nyttæ*: benytte, udøve.

13. *konst*, nty.: Kunst, Dygtighed, Evne.

14. *gærningz man*: Haandværker.

15. *anbuth*: Redskab.

16. *huarleth* (*leth*: Vej): hvorledes.

16. *skæpæ*. Sideform til *skapæ*.

17. *lign*: Lighed, Billedede.

18. *søn*, ældre *son*; *i*-Omlyden trænger fra Ft. ind i Et.

18. *so som*: ligesom.

18. *hæliandh* i eet Ord: Helligaand.

19. *aminnælsæ*: Hukommelse; Afledningsendelsen -else er nty.

19. *vndærstandelsæ*: Forstand.

21. *manzæns*, gl. Ef.; *man* er her = *mænæska*.

22. *sicelsæns* med-s i Ef., skønt *siel* opr. er Huk.

24. *mwæ* < *mughæ* (S. 160): kunne.

25. *halnæ*: berøre.

26. *the*: vise, te; oldn. *tæa*; idet [p] i gl. Da. i Forlyd > [t], sammenblandes i Skriften *th* og *t*.

27. *foræ*: paa Grund af.

27. *henne*: Menneskets.

28. *mædæn* = *mæthaen*: eftersom, naar.

29. *iek* < *iak*; [ja] > [jæ]; *k* er her bevaret i Skriften; Udtalen har haft [g] (S. 159).

29. *vndær* = *undrær*; opr. upersonligt med Personen i Gf.

29. *skop*, stærk Fort. til *skapæ*.

30. *matrīcē*, lat.: Stof.

31. *diceffuæl*, opr. græsk *diabolos*: Bagvadskeren.

33. *høglegh*: højlig, høj.

33. *æræ*, nty., men *Hæder* nordisk.

33. *motæ*, udtalt som nu i *maatte*; opr. *mātæ*; [ā] i gl. Da. > [ā] (S. 158).

33—34. *oc . . . aldræ*: men nu aldrig kan.

34. *eyæn* < *eghæn*; [g] > medlydende [i] (S. 160).

34. *skil*: Skyld; S. 112, s *skild*; [ld] i gl. Da. > [l] (S. 161).

Side 112.

1. *gud*; S. 111, s1 rigtigere *gudh*.

1. *for vindæ*: overvinde; ligesom de fleste Ord med Forstavelsen *for-* optaget fra nty.; *nd* staar unøjagtigt for *nn*; da [nn] og [nd] falder sammen (S. 161), bliver Lydbetegnelsen usikker; L. 6 *for vinnæs*.

2. *parædiis*, opr. persisk Ord, der betyder 'Indhengning', 'Park'.
3. *myscund*: Naade, Barmhjærtighed; *y* = [i].
4. *sydæn*, utalt som nu: *siden*.
5. *dawlegæ* < *daghleghæ* med Overgang [g] > [u] (S. 160).
6. *mædæn*: naar.
6. *manigæ* < *manghæ* med indskudt Hjælpelyd.
7. *fongæ* < *fangæ* med Forlængelse af [a] og Overgang [ā] > [å] foran [ng] (S. 158).
7. *nodæ*, L. 4 *nadæ*; Udtalen har været som nu [nāðə] med Overgang [ā] > [å]; gammel og ny Skrive-maade veksler.
9. *syghær* [sigør]: Sejr.
9. *stridaes*: strides, kæmpe.
9. *so*: saaledes.
9. *oc*: heller.
10. *krunæ*, lat.: Krone, Herlighed.
10. *for . . . giør*: for det, han gør godt; for det gode, han gør.
11. *a moth*, L. 27 *aa mot*, Udtalen sikkert [å mōð], oldn. ā mōt: imod.
11. *ond* < *vond* < oldn. *wāndr*, idet [wā] > [(v)o] S. 159).
13. *gaffn* [gaun] < *gagn* (S. 109, 31) ved Overgang [ag] > [au] (S. 160).
13. *tho*, den nord. Form; S. 109, 18 det nty. *thok*.
15. *bodæ* [båðə] < *bathæ* ved Overgang [ā] > [å] (S. 158).
16. *creatür(æ)*, lat.: Skabning, her Ft.
16. *voræ* < *waræ*.
16. *hørsommæ*: Lydighed.
17. *tammæ*; lk. Ft. opr. uden Endelse: *tam*.
17. *vdæn*: men.
18. *vordæ*, Fort. Ft., opr. *urðu*.

19. *mæstæ*: største.
19. *vhørsomælegh*: ulydig.
20. *miræ*: Myre.
20. *teligh*: saadan; oldn. *þwilíkr*.
20. *smo* < *sma*; [ā] > [å].
21. *vro*: Uro.
21. *at*: for at.
21. *ydmywgæ* af *mywg* [mjūg], oldn. *mjūkr*: myg.
22. *lith* = *lit*, egl. Biord, som har fortrængt lk. *litæt*: lidt.
22. *maa*; *aa* betegner opr. [ā], senere det af [ā] opstaaede [å].
22. *huar . . . selff*: hvor lidt han formaar af sig selv.
24. *t(h)øm*, *t(h)om*, Sideform til *them* (jvf. S. 119, 2).
27. *ræstlæ* = *ræzlæ*: Rædsel.
27. *awæ* < *aghæ* (S. 160): Ave.
28. *plecht*, nty.: Pligt, Bod, Straf.
29. *huar*: hvorledes.
30. *om krin*, nty.: omkring.
31. *falk* = *folk*; da [a] i mange Tilfælde > [å.o] skrives ofte *a* for opr. [å.o].
31. *veynæ* < *weghnæ*.
32. *sydæ*, utalt som nu: Side.
34. *om mot* = *aa mot* (L. 27).
34. *aff*: om.
35. *røræs*: bevæge sig.

Side 118.

2. *vold* < *wald*; [wa] > [vå] (S. 158).
2. *flødæ* = *flydæ* (L. 8) = *flydhe* (L. 17).
3. *gor* [går] < *gar*; [ā] > [å] (S. 158).
3. *møghet* = *meghet*; Formerne med [ø] er egl. udgaaede fra Hf. Hak. og lk. *miklu(m)* > *myklu(m)*, hvorfra ([y] >) [ø] er trængt ind i de andre Former.

4. *hoo* < *hvo* < *hwā* (S. 159).
4. *væræ*, forest. Nut.
4. *høeth* [høt] < *høght*: højt.
5. *totæ*, forest. Fort. af *tykkæ*, oldn. *þykkja*; [p] i Forlyd > [t] (S. 159).
6. *loue*, forest. Fort. af *liggæ*; opr. *lāghæ*; [ā] > [å], og [āg] > [āu] (S. 160).
6. *begæræ*, nty., nu *Bæger* med bortkastet Slutnings [ə] ligesom mange Ord paa [ərə], f. Eks. *Dommer(e)*.
6. *so er moghæt*: saa stort er.
7. *gemæn* = *genæm*.
7. *dyuplæ*: Huller, Aarer, Gange.
8. *tracones*, lat. Ft.: underjordiske Gange.
10. *syer*, Bydef. af *sye* [siə], oldn. *seggja*; [æ] > [i] foran [gj] (S. 85), og [gj] bortfalder (S. 160); nu er Udtalen som i gl. Da., men Skriften bevarer *g*; i *tie*, hvis Udvikling af *þægja* er foregaaet paa samme Maade, er *g* bortkastet i Skriften.
10. *mek* = *megh*; *k* stammer sikkert fra Originalhaandskriftet.
10. *mestaræ*, jvf. L. 6 *begæræ*; fra lat. *magister*.
10. *hwar*: hvorledes.
11. *bygher*, ældre *byghdher* (L. 12), Fort. Tillægsf. af *byggæ*; at Nf. Hak. Endelsen -er bevares, skønt deel opr. er Huk., viser, at Bevidstheden om Endelsens Betydning er svækket.
11. *verdhen*, bestemt Form af *verdh*, ældre *wæræld*; da Ordet næsten altid brugtes bestemt, kom man til at opfatte *verdhen* som Grundformen med Ft. *Verdener*; dog altid *hele Verden*, ikke *Verdenen*.
13. *skiptas*, udt. [skiftøs].
13. *trenæ*, opr.: ,tre til hver', senere ,tre'.
16. *byriæ*: begynde.

18. *keldhæ*, nu *Kilde*, med [e] > [i] undertiden oran [ld], især efter [g] el. [k].
21. *landhskapp*, Ik. Ft. uden Endelse.
23. *ilth* = *ilt*: vanskeligt.
23. *flwthet*, den gl. Fort. Tillægsform af *flythæ*, 2. st., nu *flydt*.
- 23—25. *annen wegnæ* — *annen wegnæ*: paa den ene Side — paa den anden Side.
24. *weldet haff*, egl. *wendel haff*: Vandalerhav, Middelhavet.
25. *wadhen* < *watn*: [t] > [ð] efter Vokal (jvf. S. 116, ³⁵ *wanth*).
27. *allæ landh*, opr. *all landh*.
28. *thit*: did.
28. *seyle* < *seghlæ* < oldn. *sigla*; [i] > [e] (S. 158); [eg] > [ei] (S. 160).
28. *stekkræ*: kortere, mere stakket.
29. *hallefæ* med [ə] udviklet mellem Konsonanterne.
29. *aar*, udt. som nu; oldn. *är*.
32. *mynnæ*, nu *mindre* ved Sidevirkning fra andre To. med højere Grad paa [rə].
32. *vynther* [vinter]; den gl. Ft. af Konsonantstammer Hak. uden -e (S. 90).
33. *righæ* < *riki*, Ik.; den gl. Ik. Ft. uden Endelse.
34. *genesten* = *genest*: straks, egl. højeste Grad Gf. Hak., underforstaet *wegh*, af *gen*: lige, kort: den korteste Vej (jvf. *Genvej*); Ordet er nu tabt i Da.; Sv. har *genast*: straks.

Side 114.

1. *jødrighæ*; Overgangen [jo] > [jø] sejrer ikke i dette Ord (S. 159).
2. *jordmon*: Jordstykke, Grund.

3. *alla*, opr. *al*, da *sky* er Ik. Ft. uden Endelse, nu Fk. med [ər] i Ft.

5. *byærigh*, æ. Da. *biargh*; [ja] > [jæ]; her Ik. Ft. uden Endelse, med indskudt Hjælpelyd.

6. *ond*: (her) vanskelig at overskride.

6. *mosæ*; Ft. af de svage No. Hak. og Huk. (*an*-og *ön*-Stammerne), opr. paa -ar og -ur, har i æ Da. i Regelen ingen Endelse (S. 90); i gl. Da. begynder [r] at trænge ind: *Moser* (jvf. L. 22 *qwyner*).

10. *serlestes*: særskilt, særlig.

10. *landh om fluthen*, gl. Ik. Ft. uden Endelse.

11. *Crisæ*: Guldlandet; *argera*: Sølvlandet, græske Ord.

11—12. *ther . . . bierigh*: (deri d. v. s.) i dem er Sølvbjærgene.

13. *grywæ*, Ft. af *gryff*: Grif, et Fabeldyr.

15. *fan*, den gamle Fort. af *finnæ*, 3. st., nu *sandt* ved Sidevirkning fra *binde* o. a.

15—16. *eth handhæ*: et Slags; *handhæ* er egl. Ef. Ft.; jvf. *allehaande*.

16. *thet*: som.

17. *fæxæ* = *fiskæ*; Ombytning af Konsonanterne.

18. *hœuæ* < *hoghæ*; [øg] i gl. Sj. og senere i Rigs-sproget > [øi], i gl. Jy. > [øu]; L. 20 *høyrae* (S. 160).

20. *nouestæ*, nty.: nøjeste, knappeste.

22. *qwith*: Kvide, Sorg.

22. *teris* med nyt [s] i Ef.; L. 21 den alm. Form *theræ*.

22. *qwyner*: Kvinder (jvf. L. 6 *mosæ*).

23. *lewe*, ældre *livæ*; [i] > [e] (S. 158).

24. *otæ*, oldn. *ätta*; [a] > [å], skrevet o.

24. *pypær*, lat.: Peber.

26. *ondhæ ormæ*: slemme Slanger.

26. *then stedh*; nu Ik., dog i Steden for, nogen-steds (jvf. S. 116, 25).

27. *ormæn*, Ft. uden Endelse.

27—28. *ther aff*, nl. af Ilden.

28. *skurpen*: indskrumpet, tør.

29. *machrobii*, græsk: de længelevende.

30. *frem*: fortil.

30. *leye*, jvf. svensk *lejon*, fortrænges af nty. *løve*, begge opr. fra lat. *leo*.

32. *bragmanes*: Bramaner.

33. *hædhæ*: Hede.

33. *thaā* svarer til oldn. *þā*, jvf. sv. *då*; nu *da*, idet [ā] forkortedes, da Ordet oftest bruges trykløst.

35. *nar*, nu *naar*; opr. samme Ord som *nær*, uden i-Omlyd.

35. *blynth*: blindt; her Ik. ligesom *sywght* og *thet*, skønt der staar *nogher*, ikke *noghet* menniskæ.

Side 115.

1. *sywgh* [sjug]: syg.

1. *dræbæ* < *dræpæ* (L. 3); S. 116, 10 *dræwæ* (S. 108).

1. *i steth*: straks.

1. *æn thet* (opr. *thy*) *meræ*: endnu (saa meget) større.

2. *vndher*: Under.

2. *ath*: at naar.

3. *vør*: svag, kraftesløs.

4. *sylt(h)æ*: sylte (Uo.) og Sylte (No.).

4. *bwdhæ*: indbyde, forskelligt fra *biuthæ*.

4. *til them*: til sig.

5. *slech*, nty., fortrænger nord. *æt*.

6. *math* < *mat*.

7. *ædhæ* < *eta*.

8. *wer(t)skap*: Gilde, Gæstebud.

11. *æn synnæ*: een Gang.

11. *øwæ* < *øghæ*; jvf. S. 114,₁₈ *houæ*.
12. *ænne*, lk.: Pande.
13. *willbrath*: Vildtkød.
14. *reyghen* < *reghn*; [eg] > [ei]; *gh* bevares i Skriften ved Siden af *y* [i].
15. *foræ (thy at)*: for.
16. *andræ hwss*; i *andræ* er den gamle lk. Ft. uden Endelse opgivet; i *hwss* er den bevaret.
17. *huell*: hul.
18. *trw* < *trwgh*; [g] bortfalder efter [i] og [u] (S. 160); nu *Trug* med *g* bevaret i Skriften og i Færd med at genoptages i Talen.
19. *flue, flughæ = flyghæ* < oldn. *fjūga*: flyve.
20. *øwen* < *øghæn*; den gl. Ft. paa [n] bevaret i dette Ord og i *øræ*; nu *Øjne* med nyt [ə] tilføjet.
21. *axel* og *axlæ*: Skulder.
22. *mwend*, udt. [mun], oldn. *munnr*; idet i gl. Da. [nd] og [nn] faldt sammen til een Lyd (S. 161), kunde man skrive *nd* for opr. [nn] og omvendt.
23. *henghe*, se S. 122, ₁₁.
24. *berryæs*, oldn. *bærjask*: slaas.
25. *rywes*: rives.
26. *spann(ae)*: Spand, Fingerspand.
27. *vthen*: udenfor.
28. *eplæ*, lk.: Æble; Ft. uden Endelse.
29. *tæwe*: smage.
30. *tyrffæ weth*: behøve.
31. *i hvarth*: hvorhen end.
32. *i methen*: saa længe som.
33. *møstæ* < *mestæ* med Læberunding af [e] til [ø] paa Grund af Læbelyden [m].
34. *æplen*, den gl. bestemte lk. Ft.

- Side 116.
3. *enhyrnid*: Enhjørning, et Fabeldyr.
 5. *skyn*: Skin.
 6. *jomfruæ*, nty., fortrænger nord. *mø*.
 7. *vthen smyththæ*: ubesmittet.
 7. *sydhæ* [siðə] < *sitæ* < oldn. *sitja*.
 9. *wordher*: kommer til.
 10. *dræwæ*, S. 115,₁ *dræbæ*, S. 115,₃ *dræpæ* (S. 108).
 12. *fylll* [fil]: Elefant.
 14. *kunnæ* Ft., skønt man er Et.
 15. *oppræsæ* < oldn. *ræisa*; nu *rejse* fra Nty.
 17. *thee*, men L. 16 *thet*, Et.
 18. *awyndh*: Avind, Begærighed.
 20. *wluæ*, udt. som nu: Ulve.
 23. *romæ rigæ*: Italien.
 23. *walland*: Vælskland, Frankrig.
 24. *alwesterth*: allervestligst.
 25. *stadh*, L. 27 *stedh*; opr. Hak. i- St. med Veksel mellem omlydt og ikke omlydt Vokal; nu under Indflydelse fra Nty. spaltet i to Ord: ,en Stad' og ,et Sted' (jvf. S. 114,₂₆).
 25. *dawæ* < *daghæ* (S. 160); nu skrives *g*, men udtales ikke.
 27. *hanzestedholm*: Hanstholm i Ty, før en Ø, nu landfast.
 28. *swellie*: Brænding.
 31. *hollæ* < *haldæ*; [a] forlænges og > [å] foran [ld] (S. 158), og [ld] og [ll] falder sammen, hvorfor *ll* kan skrives for opr. [ld].
 32. *twctælig*, nty.: tugtig; det nord. Ord er *dydhæligh*.
 32. *sedh*: Sæd, Skik.
 33. *norwæ* < *norghæ*.

33. *kold* < *kald* (jvf. L. 31 *hollæ*); her Ik. Ft. med nyt -oe.

34. *øø landh*: Øland, Ø; her tænkes paa Island, hvis varme Kilder Forf. har hørt om, men ikke opfattet rigtigt.

34. *ær . . . i*: som der er en Kilde i.

35. *styngæ* [stiŋə], forest. Nut.: hvis man stikker.

35. *wanth*, S. 113,₂₅ ældre *wadhen* og S. 113,₂ den opr. Form *vatn*; [tn] > [ðn], som dernæst falder sammen med opr. [nn] og [nd] til een *n*-Lyd (S. 161); *th* i *wanth* har ikke været udtalt.

Side 117.

2. *lancht*: for langt.

2. *aff ath siæ*: at fortælle om.

3. *sawth*, L. 27 *saut*, < *saght*; [ag] > [au] (S. 160).

4. *fauer* < *faghær*.

4. *hemmelteghen*: Himmeltegnene.

7. *owermeræ*: højere oppe.

8. *nedermeræ*: længere nede.

10. *monynd*, L. 12 *manyn*: Maanen, oldn. *māninn*, Hak.; i Reglen er det bestemte Kendeord i Hak. [-inn] og Huk. [-in] faldet sammen i Skriften til -æn; undertiden finder man dog i opr. Hak. ord -in (-yn), -ind (-ynd), mens opr. Huk. ord har -æn; denne Forskel i Skriften svarer til en Forskel i Udtalen, idet opr. [nn] har en mere *i*-agtig Lyd end opr. [n] (S. 161).

12. *moxen*, nty.: næsten.

12. *om* = *œm*: lige saa.

13. *stiernæ* < *stiarnæ*.

17. *toether* < *withær*: imod; [i] > [e] (S. 158).

18. *syuthæ*: koge.

18. *bothn*: Bund.

19. *røræ*: oprøre.

19—20. *then vrenæ tingh*, kollektivt: de urene Ting.

20. *thæt*, skønt der staar *then tingh*.

21. *best* = *beskt*.

21. *anzæ* = *œnsæ*: som.

22. *voræ* < *wāræ*, forest. Fort.

22. *vrensłæ*: Urenhed.

23. *søth*: fersk.

23—25. *tes* — *thes*: jo — desto.

24. *sighæ*, nu *si* med [g] tabt efter [i] (S. 160).

26. *vællæ keldæ*: vældende Kilde.

27. *mæthæn*: eftersom.

29. *athi*: at I.

31. *skyliæ*: skille; [j] efter Konsonant i trykløs Stavelse bortkastes regelmæssig i gl. Da. (S. 160).

32. *værthugh*: værdig.

32. *bryghgommæ*, opr. svagt, nu stærkt: *Brudgom*.

33. *høtith*: Højtid.

Side 118.

1. *gømæræ*: Vogter.

3. *skyars eeld*, *skiærers eeld*: Skærild, Renselsesild (*skær*: ren).

5. *hemerigs*, ældre *hemerighæs* (< *riki*).

7. *valdæ*: nu *valgte* med *g* indkommet fra Nut. *vælge*.

7. *martires*, lat. Ft.: Martyrer, opr. græsk *martyys*: Vidne.

10. *værældh*, den fulde Form (jvf. S. 113,₁₁).

11. *tolæ* < oldn. *þola*.

12. *huart*: hvorhen.

13. *thætæn*: derfra.

15. *heluedæ*, af *hel* + *uedæ*, oldn. *wīti*: Straf.

18. *hordh* < *hardh*; [a] > [ā] > [ā̄] foran [rø]
(S. 158).
 18. *soth* = *sot*: Sygdom.
 18. *bordawæ*, oldn. *bardagi*: Slag, Straf.
 20—21. *theræ . . . goz*: Tab af deres nærmeste og Venner og Gods.
 22. *træyælsæ*, nty.: Sorg; -else som Afledningsendelse er optaget fra Nty.
 26. *lignæs vedær*: ligner.
 27. *vthæn*: men.
 28. *hælicen*: Helgen; opr. lk. og derfor med Ft. = Et., nu Fk.
 29. *hw swolæ*: husvale.
 30. *vad* < *wat*: vaad.
 30. *knub*: Trækloks.
 31. *stikkær*: Stykker; opr. Ft. *stykkæ*, da Ordet er lk.
 32. *hør*: Hør.
 32. *blusmæ*: blusse.
 33. *tikkæs* = *tykkæs*.
 34. *hyelt* = *helt*; jvf. *hem* > hjem; [e] > [je] er særlig almindelig i Jydsk.
 34. *eth hyelt aar* er Grundled til *maa væræ*.

Side 119.

2. *t(h)øm* < *them*, idet Læbelyden [m] bevirket, at [e] ved Læberunding bliver [ø].
 2. *drawæ* < *draghæ*.
 3. *iæmmærlegh*, nty., nu *jammerlig* uden Overgangen [ja] > [jæ].
 3. *ve graat*: Klagegraad.
 7. *sarlegh* = *særlegh*.
 10. *thræwæ*: famle.
 14. *bag*: bagtil.

15. *døen*: Lugt.
 15. *gidæ*, oldn. *geta*: formaa; *gidær* — *told*: faar taalt, kan taale.
 21. *thes meræ* — *ath*: saa meget større fordi.
 21. *møstæ* < *mestæ* med Runding [e] > [ø] paa Grund af [m]; oldn. *missa*; [t] overført fra Fort. til Nut.; *møst* viser den opr. Bøjning efter 2. sv., nu 4. sv.
 25. *tegnæ*: betegne; *thæt ath tegnæ*: til Tegn paa det.
 27. *drøuæ*, nty.: bedrøve.
 27. *dyghært*: digert, stærkt.
 30. *e meræ at*: saa meget mere fordi.
 31. *forthi*: derfor.
 31. *thothuerman*, Forvanskning af *thothuaræn*, oldn. *jō at hwāru*: alligevel, skønt.
 32. *husfrue*, nty., fortrænger nord. *husfrø*.
 34. *naghæt* = *noghæt*.

Side 120.

3. *hver annæn*, nu *hinanden* og *hverandre*.
 7. *bediæ*, L. 1 den yngre Form *bedæ*.
 10. *gømæ fran*: vogte for.
 14. *vøllæ* < *velæ*, oldn. *wilja*; Læbelyden [w] runder [e] til [ø].
 17. *vos for os* med [v] overført fra Nf. *vi*.
 17. *tith* [tit], lk. af *tith*: hvad der sker, gaar for sig.
 21. *gut* = *guth*.
 24—25. *saa mæghæn* — *so som*: desto — jo.
 25—26. *so . . . at*: saaledes skiller det deres Pinsler ad, d. v. s.: den samme Forskel er der mellem deres Pinsler.
 27. *gydær* = *gidær*.
 27. *ful talt*: helt opregnnet.
 29. *eyæn* < *eghæn* < *œiginn*.

31. *louæ*: lovprise.
 32. *œnlædæ* fortrænges af nty. *Ansigt*.
 33. *vdæn*: foruden.

Side 121.

6. *fold*: Fold, Gange.
 8. *cleyn*, nty.: fin, lille.
 9. *sænz*: paa een Gang.
 12. *mak*, nty.: Besvær.
 13. *vodæ* [våðə] < *wathæ*: Vaade, Skade.
 14. *louæ* < *laghæ*, forest. Fort. af *liggæ*.
 15. *hælændæ*: Helbred.
 18. *lythæ*: lyde, høre; *siælæn til lythær*: som hører til Sjælen.
 20. *klogskap*, nty.; Afledningsendelsen -skab findes i nogle opr. nord. Ord, men bliver først alm. udbredt under nty. Indflydelse.
 21. *ælskhw*: Kærlighed.
 21. *sæmsæt*: Enighed.
 22. *tryghet*; *trygg* er nord., Afledningsendelsen *hed* nty.
 24. *qui . . . seculorum*: som er velsignet i Aarhundreders Aarhundreder.

Side 122.

1. *huore*: hvorledes.
 1. *vort(h)* < *warth*: blev.
 2. *vorss hærræ*, gl. Ef.
 3. *foræ*: fremfor.
 3. *archangel*: Årkeengel.
 4. *glædis*; foran [s] bliver [ø] ofte [i].
 4. *spørie*, oldn. *spyrja*; [y] regelmæssig > [ø]
 (S. 158).

5. *scriptf*, lat. *scriptum*: det skrevne.
 5. *huoa* [hwā] < *hwā*.
 5. *willæ* [ulla], gl. Fort. af *valdæ*: volde.
 6. *sancte*, lat.: hellig, Helgen.
 7. *apostell*, græsk *apostolos*: Sendebud.
 7. *komme*, Fort. Ft.
 9. *soghe*, forest. Fort. af *se*.
 9. *soa* [sā] < *sā*, Fort. af *se*.
 9. *port(h)*, lat. *porta*.
 10. *træ*, gl. Ik. Ft. uden Endelse.
 11. *hængde*; opr. 1) *hanga*, stærkt bøjet, uvirkende, 2) *hængja*, 1. sv., virkende; senere bliver Navnef. for begge *hængæ*, og Fort. sammenblandes.
 12. *haar* [hār] < *hār*.
 12. *ørne* < *øræn* med tilføjet [ø]; jvf. *øiæn* > *øjne*.
 13. *sowe* < *soghæ*: saa.
 14. *ouen*: Ovn.
 14. *siukins*: syv Slags; jvf. *alskens*.
 14. *loghæ*: Lue, her Ft.
 14. *lyt* > *lod*: Farve.
 14—15. *och . . . haffde*: og alle (Luer) havde forskellig Farve.
 15. *hannum*, nl. Ovnen.
 16. *pyner*, ny Ft., ældre *pynæ* (jvf. S. 114, 6 *mosæ*).
 18. *hugorme*: Slanger.
 18. *liufneseld*: Lynild.
 19. *thom alle — innen*: i dem alle.
 22. *græde*, Fort. Ft.
 22. *tudæ*, Fort. Ft. af *t(h)iudæ*, oldn. *þiūta*. 2. st.: tude.
 23. *sucket*, Fort. Ft. med Endevokalen bortkastet og [ð] > [t]; saaledes især i Jydsk.
 25. *gerne*: af Hjærtet.
 25. *rædiss* < oldn. *hræðask*: frygte.

25. *huilk*, den gl. Form.
25. *ryggæls*: Sorg, Bedrøvelse.

Side 123.

1. *hiarte sukkels*: Hjærtesuk.
2. *vthollic*: utaalelig.
2. *til guarns*: i Overflod.
3. *ekæ*: Ege.
3. *vændis*: drejedes rundt.
4. *deffuel*: Dævel. Sideform til *dieffuel* (L. 13): Djævel.
6. *ræt(h)eligh*: ræddelig, frygtelig.
7. *fisk*, Hak.; her brugt som Samlingsnavn i Et.; derfra den ny Ft. *Fisk*, ældre *Fiske*; jvf. *Sten — Stene, Torsk — Torske*.
8. *swolde* < *swaldæ*, Fort. af *swæliæ*: svælge; *swoldæ in*: slugte.
9. *vlffue*, udtaalt som nu: Ulve.
9. *slidæ* < *slitæ*: slide, rive i.
9. *foor [får]* < *fär*: Faar.
10. *brogh*: Bro; *gh* falsk Skrivemaade, indkommet, hvor der aldrig har været [g], dengang [g] bortfaldt efter Vokal (S. 160); L. 18 rigtigere *broo*.
10. *ræt*: retfærdig.
11. *al(s)kyns*: nogen Slags, nogen som helst.
11. *hindhær*: Hindring.
12. *verdskild*: Fortjeneste.
13. *huar = huær* (L. 16).
14. *læsten*: Læsten, den hellige Skrift; dannet af at *læse*.
17. *wrangh*: slet.
19. *skildeth*: forskyldt.
20. *manninge = mannige* (L. 7) = *manghæ* (L. 13).
20. *flot*, L. 6 *flodh*.

24. *til . . . sath*: som var sat ned til Knæene.
26. *hwiskæ oc tuske*: hviske og tiske.
26. *bakmall*: Bagtalelse.
28. *tagæ script fore*: skrifte.
29. *sænnæ*: kives.
30. *bange*: gøre Støj.
32. *hans*, Et., viser hen til *the*, Ft.
32. *iæff'ncristen*: medkristen.
32. *far illæ*: kommer galt afsted.
33. *offtær gien*: atter igen.
34. *ther . . . boos*: hvem slig Pine skal beredes.

Side 124.

1. *atæ*, Fort. Ft.: aad.
2. *okær*, nty.: Aager.
5. *hondæ* < *handæ*; [a] > [ā] > [å] foran [nd] (S. 158).
6. *suort*, Mellemform mellem *swart* og *sort* (S. 159).
6. *clædær*; den gl. Ik. Ft. var *clædæ* uden Endelse.
7. *bek*: Beg.
7. *brennesten*: Svovl.
7. *draki*, Ft., alm. *drakæ* > *draghæ(r)*.
8. *ødlæ*: Øgle.
9. *hoffueth*, gl. Ik. Ft. uden Endelse.
10. *horne*, nu den opr. Ft. *Horn*.
11. *ether* styres af *foræ*.
14. *dræpæ*, 1. sv., opr. 5. st.
14. *thom* er Genstandsled.
15. *kaste*, Fort. efter 1. sv., nu 4. sv.
15. *forderffuæ*, nty. som mange andre Ord med Forstavelsen *for-*.
17. *karl oc quinne*, Ft.
18. *fruct*, gennem nty. fra lat. *fructus*.
19. *e som*: stadig naar, hvergang.

20. *om* = *æm*: lige.
 21. *gømæ*: overholde.
 21. *løsdæ* = *læsdæ*: læste, holdt Bøn.
 21. *i timæ*: til rette Tid.
 22. *lade illee* (S. 125,₁₆ *illeæ*): te sig ilde, skrige, hyle.
 27. *nøgh*: lumsk.
 28. *hoffmodigh*, nty., egl.: med højt Sind; jvf. S. 126,₂₃ *høgmodug*.
 30. *sosth*; 2. Pers. Et. stærk Fort. (og Nut. af de fortidsbøjede Uo.) endte opr. paa [t] (S. 96); senere tabes [t] eller bliver [st], der opr. hører hjemme i Uo., hvis Stamme ender paa Tandlyd, men under tysk Indflydelse breder sig til andre stærke Uo.
 31. *pyt*, nty.: Pøl.
 33. *mat*: kan; jvf. L. 30 *sosth*.
 35. *pyner*, den yngre Ft., ved Siden af *pynæ*.

Side 125.

2. *amminnels(e)*: Erindring.
 3. *spordæ* <*spurthæ*; [u] > [o] (S. 158).
 4. *thom*: Laasene.
 7. *oc ey var døpt* fortsætter *troær* i L. 5.
 10. *slidæ*, Fort Ft. af *slideæ*, 1. st.
 11. *for i stigh*: Faar i Sti.
 12. *dyp*, opr. *diup*; jvf. S. 159.
 14. *bangh*: Støj.
 14. *tordøn*: Torden, egl. *Tors Døn* (Larm).
 15. *siundug*, alm. *sindug*.
 16. *thiutænd(æ)*: tudende.
 18. *øpæ* fortrænges af nty. *raabe*.
 19. *un(æ)t*: ondt.
 19. *leddes*, Fort. af *lethæ*: føre.
 23. *tendær* uden Ef.betegnelse.

23. *niscæll*: Gnidsel.
 25. *verskildugh*: fortjent til.
 26. *gull engell*: den gyldne Engel, Mikael.
 29. *hørtu*: hør du.
 29. *sælug* og *salug*.
 30. *mathu*: kan du.
 30. *Vorhærræ*, yngre end *Vorsherræ* (L. 7).
 31. *lifftæ* = *lyftæ*: løfte.
 32. *matthæ*, Fort., man venter Nut.
 32. *løsæ*: oplæse.
 34. *sosom*: hvor.
 34. *op*: Raab; jvf. L. 18 *øpæ*.

Side 126.

1. *hugtæ*, Fort. af *huge*: tænke.
 1—2. *gange sammen*: styрte sammen.
 3. *miscundhæ*: forbarme sig over.
 4. *ælst*: elsket.
 7. *miscundeligh nadelic*: barmhjærtig (og) naadig.
 8. *lysæ* = *lisæ*: Lise, Lindring.
 9. *manufold*: mangfoldig.
 13. *soghe* = *saghtæ*: sagde.
 14. *himæn*, ældre Sideform til *himmel* (L. 12).
 15. *nadelic*: ydmyg; jvf. L. 7.
 17. *swaret*, L. 5 *suaræth*.
 19. *crysse*: korsfæste.
 23. *thiuuæ*: Tyve.
 23. *auendzful*: misundelig.
 23. *høgmodug* = *hoffmodigh* (S. 124,₂₈); nu har *højmodig* og *hovmodig* forskellig Betydning.
 25—26. *almusse gerninge*: Barmhjærtighedsgerninger.
 26. *lygner(e)*: Løgnere.
 28. *fial*: faldt.

34. *noon*, lat. *nonus*: niende; *noon time*: Kl. 3.
 35. *prime*, lat. *primus*: første.

Side 127.

1. *dørworth*: Dørvogter.
6. *loth tagæ*: Deltager.
10. *huærtere*: hver af dem.
12. *wnnee*, forest. Fort. af *vinnæ*: slaa til; staa.
14. *actæ*, nty.: agte, have Agtelse; her forest. Nut.
- 14—15. *for . . . vy*: lad os da have Agtelse for Gud, . . . og lad os se.
15. *vether*: ved, af.
15. *matte*, Fort. med Nutidsbetydning: kan.
16. *thettæ; værildh* er opr. Huk.
17. *signe*: velsigne.

Side 128.

2. *byrdh*: Fødsel.
4. *loff* (nord.) *oc gunst* (nty.): Tilladelse og Velvilje, d. v. s. velvillig Tilladelse; Sammenstilling af et nord. og et nty. Ord med omtrent samme Mening er meget almindelig.
4. *borgemestere*, nty., her Ef.
4. *radz*, nl. Byraadet i København.
4. *fulbordh*: Samtykke.
5. *tillatelsse*, nty. = *loff*, nord.
5. *oldermænnen*, Ef. ubetegnet.
5. *men*, nty.: menig, almindelig.
5. *brøderens* = *brødernes*, ny Ef. Ft. paa [s].
6. *selskappet*, nty., kun en Gentagelse af *bagere gilde*.
6. *opp taghe*: oprette.

6. *stichte*, nty., fortrænges senere af højty. *stifte*; gentager her *opp taghet*.
7. *lag*: Lav, Forening.
7. *almektugh*, nty.
- 7—8. *heder*, nord.; *ære*, nty.
8. *sancte Karine*: den hellige Birgittas Datter.
10. *hwert aar ath holde lathe* osv. staar kun i løs Forbindelse med det foregaaende; ved hvert Aar at lade afholde.
10. *twenne*, opr. ,to til hver', senere ,to'.
11. *cappel*: Kapel; egl. ,lille Kappe', brugt om den hellige Martin af Tours' Kappe, derefter om Rummet i den franske Kirke, hvor Kappen opbevaredes, senere om andre saadanne Rum.
13. *sante Kanutes daw*: Knud Lavards Dag, den 7. Januar.
15. *offre*, fra lat. *offerre*: tilbyde, bidrage.
16. *nogre for noger*, Et.
16. *fore*, forest. Fort. Et.
18. *betale*, nty.; Forstavelsen *be-* er nty.
18. *groth*, nty.: en Mønt; jvf. højty. *Groschen*.
21. *waghe* < *waka*: vaage.
23. *komme*: føre.
24. *til graffue*, gl. Ef., oldn. *gravar*, men L. 22 *til kirken*.
24. *brødere*, ældre Ft. *brøthær* (S. 90); Slægt-skabsnavnene (Stammer paa -r) tilføjer senere e i Ft.
25. *for en*: før end.
25. *begraffuen*, Fk., skønt *ligh* er Ik.
26. *holle*, oldn. *halda*; [a] > [å] > [ā] foran [ld] (S. 158); [ld] falder sammen med [ll] (S. 161).

Side 129.

1. *fremdelis* gentager kun *item*; den gl. Form er *framlethæs*, egl. „frem ad Vejen“ (*leth*, oldn. *læið*); *fremdeles* er dannet ved Tilknytning til *Del.*

1. *i hvoilken stedh*: hvor som helst end.
2. *begaa*: udøve, højtideligholde, ære.
3. *vigilie*, lat.: Nattevagt.
3. *tigerwiis*, nty.: paa samme Maade.
5. *ær thet soo*: sker det.
6. *forthiere, forthere*, nty.: fortære.
7. *broderne* = *brøderne*; det er ikke ualmindeligt i gl. da. Skrifter at finde *o* som Betegnelse for [ø].
7. *ijij þ*: 4 Skilling.
7. *lubesk* = *lybesk*: lybsk (Mønt); for [y] findes undertiden i gl. da. Skrifter *u* (jvf. L. 7 *broderne*).

8. *busse*: Bøsse, Pengebøsse.
8. *sygh*; den alm. Form i gl. Da. er endnu *siugh* (S. 159).
9. *enthe*, lk. af *engæn*: i ingen Henseende, ikke.
10. *en*: igen.
11. *til passe*, nty.
12. *forskrefne*: ovennævnte.
12. *opbaret*: oppebaaret.
13. *første* = *første* (jvf. L. 7 *broderne*).
14. *wandre*, nty.

14. *wey* < *wegh* (S. 160); *en annen wey*: andet Steds hen.

15. *burghen*: Borgen.
16. *sin* viser i æ. og gl. Da. ofte hen til det nærmeste No.
18. *giord* < *giort*; Overgangen [jo] > [jø] trænger ikke igennem foran [ld, rø, rt] (S. 159).
- 18—19. *tha . . . hedher*: da skal man nøjes med Tilfredsstillelsen ved at have handlet til Guds Ære.

20. *tiidh* = *tiit* (S. 130, 11).
21. *formede*, nty.: leje, fæste.
21. *bestede*, nty.: anvende, anbringe, give i Tjeneste.
22. *hwid* (*penning*): Sølvmønt.
- 22—23. *wore brodere liws*: vore Brødres Lys, nl. naar der vaages.
25. *landh*, gl. Ft.
26. *brøderscapp*, alm. *broderscap*.
27. *dricke stob*: Drikkekande.
28. *sendher*: sønder, itu.
29. *en mark wox*: en Mark til Vokslyś.
30. *twenne tidher*: to Gange.
32. *sante Johans dagh*: St. Hans Dag, 24. Juni.

Side 130.

1. *leighe* [leiə] < *legħaw* (S. 160) < *lekæ* < *læika*; i Regelen bevares i gl. Da. et af [ek] opstaaet [eg], og kun opr. [eg] bliver [ei]; nu skrives *lege*, og ved Indflydelse fra Skriftsproget er [g] i Færd med at trænge ind i Talen igen.
3. *gangendis*; Tilføjelse af [s] til Nut. Tillægsf., uden Passivbetydning, bliver alm. fra Middelalderens Slutning.
4. *hwerder*, æ. da. *hwær theræ*: hver af dem.
4. *til habe*, nty.: sammen.
4. *engelske*, nl. Skilling; en lille Sølvmønt.
7. *dylge*, oldn. *dylja*; saaledes ogsaa f. Eks. *sælge*, oldn. *sælja*; maaske har Udtalen virkelig været [lg]; maaske er Forholdet det, at da baade [lg] og [lj] blev [ll] (f. Eks. æ. da. [fylgø] > [føllø], [sæljø] > [sællø]), saa kunde man komme til at skrive *lg* for opr. [lj]; nu skrives *lg*, og fra Skriften begynder [g] at trænge ind i Talen: [følø, sælø] > [følgø, sælgø].
7. *sin*: siden.

8. *soo wel*: og ligesaa.
9. *doble*: spille Tærninger.
10. *i mæn = i mæthæn*; nu *imedens* og *imens* med tilføjet [s].
11. *herris*, ny Ef.
12. *soghe*: saa.
16. *leth*: Led, Disk.
- 18—19. *then annen til taler — thet*: siger det til en anden.
19. *røre paa*: angribe.
20. *rukta*, nty.: Rygte.
21. *forstaa*: forestaa.
22. *mathe*, nty.: Maade; her Ft.
22. *at*: indtil.
28. *vstyr*: Spektakel.
29. *forsma*: lade haant om.
31. *noghen* fortrænger efterhaanden *nogher* (L. 10).
31. *forsumme*, nty. = *forsymme*: forsømme.
32. *steffuen = steffnæ*: Møde.
32. *forste = første* (jvf. S. 129, 7 *broderne*): saa snart som, naar.
32. *hanum . . . saght*, upersonl., nu personl.
34. *appo = oppo* (S. 131, 7), oldn. *upp ā*.

Side 131.

1. *drawer*; L. 3 *dragher*, den ældre Form (S. 160).
1. *hare*, gl. Hf.
2. *alffwere [alverə]*: Alvor.
2. *han betaler*; L. 4 *han betale*.
5. *kære, kiere* (L. 8): klage, anklage.
6. *foged*: (her) Byfoged; gennem nty. fra lat. *vocatus*: Retshjælper (jvf. *Advocat*).
6. *with*: under Straf af; hvis en Broder anklager en anden for Byfogden (i Stedet for at lade Broder-

skabet afgøre deres Mellemværende), skal han bøde to Mark Voks.

7. *skadher noget oppo then annen*: lider Skade i nogen Henseende (overfor, d. v. s.) af en anden.

8. *skaffere*, nty.: Skaffer, en Slags Administrator, Forvalter for Gildet.

9. *soghe*, Skriveform for *soghe*: søge, fremføre.
10. *embedhe*: Erhverv, Næring.
12. *for en*: før end.
15. *spywer*: spyr, kaster op.
19. *kese, kejse*, nty.: vælge; beslægtet med *kaare*.
20. *skenk*: Mundskænk.
22. *man . . . jomfrw*: gift Mand, ugift Mand, gift Kone, Jomfru.
23. *suster* = [systør].
24. *jette <jattæ* (S. 159): love.
25. *skraa*: Plade; deraf 1) Jærnplade, Plovjærn (S. 53, 18); 2) Skindlap, Pergament, Vedtægt.
25. *retticheet*: Rettighed, Ret.
27. *stemest*, nty.: Dolk.
28. *at*: saaledes at.
29. *et groth*; alm. *en groth*.
31. *skortte seck*: Skjortesæk, grov Skjorte.
34. *boreth < oldn. borðit*.

Side 132.

1. *reth [ræt] gøre*: gøre Besked, drikke Skaal med.
3. *retsinninges*, Bio.: den rette Vej, d. v. s. fra venstre til højre.
3. *om*, nl. Bordet.
9. *tøn = tonne*.
12. *noghen Et.*, men *bliffue* Ft.
12. *fortrudhen*: genstridig, uvillig.
14. *øll skudh*: Bidrag, Tilskud til Øllet.

15. *forthorne*, nty.: fortørne, fornærme.
16. *i theris øll*: ved deres Øl; naar de drikker.
17. *bryder*: forbryder, mister.

Side 133.

- 2—3. *æn toch thet*: selv om, skønt.
4. *syn* [sin]: Sind.
4. *fornymphst*, nty.: Fornuft.
4. *helbreyth*: sund, rask.
4. *achtæ*, nty.: agte, mene.
6. *dødhsens tymæ*: Dødens Tid, d. v. s. hvornaar Døden kommer.
6. *forsee*: sørge for.
7. *forlænæ*: forlene.
8. *skicke*: ordne, istandbringe.
8. *testamænt*, lat. Laaneord.
8. *wilghe* = *wiliæ*; jvf. S. 130, 7 *dylge*.
10. *unnæ*: unde.
10. *sancti Lucii kirkæ*: Domkirken.
11. *ther som*: der hvor.
11. *læyerstæth*: Hvilested.
12. *Rynsch*: rhinsk.
12. *kobæ*: Kaabe.
13. *samyt*, nty.: svær Silke.
14. *begængelse*: Begravelse, Sjælemesse.
- 14—15. *en tiidh*: een Gang.
18. *gyldenæ stycke*: Gyldenstykke, = *gyldenæ samyt* (L. 12).
18. *uskaaret*: ikke tilskaaret til Dragter.
26. *ornament*, lat.: Prydelse.
- 30—31. *upa . . . gaa*: paa vor Dødsdag eller næstfølgende Dag.
- 32—33. *swo . . . ær*: over hele Danmark.

Side 134.

1. *kam* findes endnu i Jy.
2. *wythy* [wið]: med.

Side 135.

1. *slagets*, Fort. Tillægsf. af *slas*, *sloss* (L. 3): *slaas*, kæmpe.
1. *keyser*, opr. fra lat. *Cæsar*.
1. *foldhæ*: fulgte; oldn. *fylgja* — *fylgða*, 1. sv., senere overført til 2. sv.: *følhæ* — *fulghthæ*; *foldhæ* med Bortkastelse af [g] foran [ð] (S. 160).
1. *XXX^m*: 30000.
2. *otthæ* [åttæ] < *attæ*: ejede.
2. *engen land*, L. 3 *engen andre*; *engen* er blevet ubøjeligt.
3. *fenge*, forest. Fort.
4. *sloues* < *sloghæs* (S. 160).
4. *inburdes* = *inbyrdes*.
5. *krygh* ok *orloff*: Krig og Orlog, begge Ord fra Nty.
6. *sogh*: saa; *gh* fra Ft. *soghæ*.
6. *bæther* < oldn. *betr*, Biord; nu oftest bedre, der egl. er To., oldn. *betra*.
8. *lyger*: lig.
8. *en troll*; S. 136, 3 det opr. eth *trooll*.
9. *ledh* = *lidh*, *lydh*: Lød, Farve.
12. *hetth*, *retth*, udtalt som nu.
13. *ølluen*: Elven, Floden.
13. *Tybris*: Tiberen.
15. *iacht*, nty.
16. *lor* < *lar*.
17. *glawen*, nty.: Glavind, Spyd.
19. *bar*: løftede.

25. *wnthfonge*, nty.: modtage.
29. *myst* = *mist*: mistet.
29. *wytth*: Vid, Forstand.
32. *megh* ær *lyhdet om*: mig er lidet om; det er mig en let Sag.
33. *bytth*, Fort. Tillægsf. af *bydhæ* = *bidhæ*: bie.
35. *fonge*: Fængsel.

Side 136.

1. *magh*, nty.: Gemak, Værelse.
2. *gongende*; Overgangen [a] > [ā] > [å] foran [ng] gennemføres ikke i Dansk (S. 158); i Svensk er den mere udbredt.

4. *bast*, Ik.: Bast.
5. *mystocke*: mishage.
5. *ander*, nydannet Et. ud fra Ft. *andræ*.
6. *trohetth*, nty.; Ef. ubetegnet.
7. *jek*, L. 13 *jegh*, jeg, L. 22 *jag*.
8. *ij*: 2.
8. *kommae*, forest. Fort. Et.
9. *ether*, Ejestedord: jer Fader.
10. *loue*: tillade.
13. *kæmpe*, nty.
14. *atj* = *at i*.
14. *for se*: forsyne, sørge for.
14. *ffar*; *ff* = *f*.
15. *mek*, L. 16 *megh*.
15. *nog*, nty.
16. *sadhe* < *saghthæ*; nu [sā] med begge de aabne Konsonanter bortfaldne.

17. *morn gaffuæ*: Morgengave.
20. *næppelege*: næppe.
20. *fly . . . tegh*: vige et Skridt fra dig.
21. *logh*, oldn. *hlō*; *gh* fra Ft., oldn. *hlōgu*.

22. *rønnes*, oldn. *røynask*: prøves.
22. *for*, L. 14 *ffar*: Udtalen [fār].
23. *kast* = *kastæ*.
- 24—25. *wore gernæ til tals*: vilde gerne tale.
26. *hobe*, nty.; her lideformet (som paa Svensk) og upersonl., nu handleformet og personligt.
28. *prysæ*: prise.
29. *degleg*, nty.: dejlig.
32. *man*: Menneske.
33. *dore*, nty.: daare, bedrage, narre.
34. *men*: medens.
35. *skall* — *setth*: skal faa set.

Side 137.

1. *kampæ* = *kæmpæ*.
2. *wæry* = *wæryæ* (L. 6).
3. *dorlege*: taabeligt.
3. *snar*: rask.
4. *fwl taghe*, nty.: tapper.
7. *swa dan*: saadan; *dan* er Fort. Tillægsf. af nty. *dōn* (hejty. *thun*, eng. *do*): gøre; *saadan* fortrænger det nord. *slig*.
7. *for ordh*: Forord, Betingelse.
9. *quith*: kvit, fri for; opr. fra lat. *quietus*: rolig.
9. *togis*: tog hinanden.
10. *bliffue*, nty., opr. optaget i Betydn. ,forblive', senere ogsaa i Betydn. ,blive til'; i sidste Betydn. fortrænger det *vorde*.
11. *skyll*, Bydef.: skil.
12. *træde*: Trætte.
13. *tijdh*, To.: hvad der sker, er paa Færde; man venter Ik. *titt*.
13. *beddhes*, Fort. af *bedhes*: udbede sig.
14. *loff*: Orlov.

14. *hworth*: hvorhen.
15. *tockis*, opr. Handlef. *tockær*.
18. *hwore han mothæ*: hvordan han havde det.
23. *wisse*: bestemme.
24. *syn*: hans.
27. *dyr*: kostelig.
28. *adamas*: Diamant.
30. *hord < harth* (S. 158).
30. *sward*: Sværd.
31. *smordh*, Fort. Tillægsf. af *smøræ*.
31. *bock*: Buk.

Side 188.

1. *hetnæ*: blive varm.
1. *logæ*, forest. Fort. af *liggæ*.
3. *kolnæ*: blive kold.
5. *Mament*: Mohamed.
5. *so*: saa sandt.
7. *hærthæ*: hærde.
8. *orm*: Slange, Drage.
8. *log*: lå; *g* fra Ft. *logæ* (svensk Indflydelse).
9. *flogh drage*: flyvende Drage.
9. *glymmæ*: glimre.
10. *bedhet*, rglm. Fort. Tillægsf. af *bidhæ*, oldn. *bīta*, 1. st.: bide; nu *bidt*.
10. *pa*, oldn. *upp ā*.
11. *thet* er Genstandsled for *woldher*: at du har en kraftig Gud, volder det (er Grunden dertil).
13. *rassk*, nty.
13. *miøhwond*: Mynde; oldn. *mjör*: smal (jvf. *Mysunde*).
16. *søme*: sømme, sy.
18. *forgiffue*, nty.: forgive.
20. *wyd*: ved (at), idet.

20. *rende*, Fort. af *renne* 1. sv.: lade (Hesten) løbe, sprænge af Sted; *renne*, 3 st.: (selv at) løbe; nu svagt.
- 19—20. *tha . . . rende*: da var han at se til, idet han sprængte af Sted (for *ware* bør læses *war*).
24. *istad*: Stigbøjle.
25. *livgne eldh*: Lynild.
27. *hedherleg*: brav.
27. *skonæ*, nty., her Bydef.
30. *løffuendis*: levende.
- 34—35. *all tingh*, Ik. Ft.
35. *nædræ*: fornede; her Bydef.

Side 189.

1. *hogffærd*, nty.: Overmod, Hoffærdighed.
1. *wretth*, utdalt som nu: *Uret*.
6. *henneth*, sammentrukket af *henne thet*.
7. *mott* og L. 8 *willth*; [t] bevares i 2. Pers. Et. Nut. af de fortidsbøjede Uo. ligesom i 2. Pers. Et. Fort. af de stærke Uo.
7. *hennes*, ny Ef.
8. *fræstæ*: friste, prøve.
8. *howerk*, *hoffwerk*, nty.: krigersk Idræt, Vaa-bendygtighed.
9. *till hobæ*: sammen, mod hinanden.
9. *floget*, rglm. Fort. Tillægsf. af *flughæ*, 2. st.
11. *hoggis*, Fort. Ft.; huggedes, huggede hinanden.
11. *suarlege*: svarlig.
15. *lyghæ*: Lige.
16. *walsk*: vælisk, fransk.
16. *smal*, Fort. af *smællæ*: smælde, brage.
19. *kner*, ny Ft. af *kne*, *knae*, Ik.; opr. Ft. = Et.
20. *gyld = gild*: gyldig, dygtig.
20. *bryste*: briste, fattes, mangle.

22. *sogæ*, forest. Fort.: saa.
 23. *snar øget*: snarøjet.
 24. *fast*, Bio.: i høj Grad, stærkt.
 24. *enthet — en*: intet andet end.
 24. *hødhæ*: beskytte.
 27. *stod*: standsede.
 27. *myth*: midt.
 28. *word* < *warth* (S. 158), Fort. af *wærthæ*: blive.
 29. *sor*, S. 140, 18 *saar*: saaret.
 29. *rydder*, opr. *riddari*; Ordene paa opr. -ari
mister efterhaanden sidste Vokal.
 29. *byde* = *bide*: bie; opr. 1. st., senere svagt;
her Bydef.
 33. *skiöll*; Overgangen [jo] > [jø] gennemføres ikke
her (S. 159); jvf. S. 142, 27 *skiöll*.
 34. *sætthe(s)* ved Siden af *satte(s)* som Fort. af
sættæ.
 35. *slæght*, nty., fortrænger nord. *æt*.

Side 140.

2. *rooth*, lk. af *roo* [rā] < oldn. *hrär*: raa.
 3. *stridhe*, opr. svagt, nu stærkt böjet; oftest gaar
Udviklingen den modsatte Vej (S. 171).
 5. *kongh*: Konge(søn).
 6. *tha* i Betydn. ,naar' skyldes svensk Indflydelse.
 8. *sprongh* < *sprang* (S. 158).
 11. *for brøth*: forbrudt; [ø] i *brøth* ved Sidevirk-
ning fra frems. Fort.
 10—11. *tegh . . . brøth*: selv forbrudt dit Liv.
 11. *fortale*: tale ilde om.
 12. *ijj*: tredje.
 13. *forredhelsæ*, nty.: Forræderi.
 14. *i'm*: 1000.
 15. *ware*: vogte.

16. *ok . . . icke*: men (Burnamant) veg til Side,
saa at det ikke ramte.
 19. *thin* den gl., *store* den ny lk. Ft.
 21. *wdhen*: hvis ikke.
 23. *rage*: naa, ramme.
 24. *kloff* = *klöff*, nu svagt: *kløvede*; oldn. *kljūva*,
5. st.
 24. *næddher att*: nedad.
 27. *hans*: sin.
 30. *mødhæ*: Møje.
 32. *gyrnes pa*: attraa, begære.
 34. *ouer giffue*: give slip paa.

Side 141.

1. *priis*, nty.: Ære.
 3. *kløue*: 'kløve', d. v. s. belæsse Pakdyr, saaledes
at Byrden anbringes i to lige store Dele, hver paa sin
Side af Ryggen.
 3. *asœn*, lat. *asinus*: Æsel.
 3. *alskøns*, egl.: af al Slags.
 3. *gørsommer*: Kostbarheder.
 5. *teckis*: tækkes, behage.
 6. *orloff*: Afsked.
 6. *begaue*: give Gaver.
 10. *predike*, fra lat. *prædicare*.
 11. *mackt*, nty.
 12. *for sto*: forstaa.
 15. *lodbrogħ*: med lodden Brog (Benklæder).
 16. *locke*, nty.
 16. *lighnes*: sammenlignes med.
 16. *glar* fortrænges af det nty. *glas*.
 17. *hoo* < *hwo* < *hwa* (S. 159).
 17. *giffue gøm*: give Agt paa.
 17. *wor*: var.

Side 142.

1. *skyn*: skinner.
1. *alth som* og *aller* bruges forstærkende.
1. *clar*, opr. fra lat. *clarus*: klar, skinnende, blank (L. 25).
2. *brøsthe = bryste* (S. 139, 20): briste.
5. *boldh*, nty.: god, skøn.
11. *myndhæ*: Minde, Samtykke.
12. *wænners*, ny Ef. Ft.
12. *omwel = ømwel*: lige saa vel.
16. *skulle dræpth*: skulde (faa) dræbt; skulde dræbe.
16. *hwæriæ = hwær*.
17. *tiil bywdhe*: tilbyde.
19. *ihiel < i hel*.
20. *angher*: Sorg, Bekymring.
21. *fordh = for*; da [ð] bortfaldt efter [r], kunde man komme til at skrive *dh*, hvor det ikke opr. hørte hjemme.
21. *røn*: Prøve.
22. *skøn*, nty., fortrænger nord. *væn*.
25. *harnsk*, nty.: Harnisk.
26. *fart(h)*, nty.
27. *skioll* (jvf. S. 139, ss *skiøll*) < *skield*; [ld] og [ll] falder sammen (S. 161); nu skrives *d*.
27. *wordhe < wardhe* (S. 159), Fort. af *wærie*, 2. sv., nu 4. sv.: *værgede*.
28. *ys = is*.
28. *edhær*, oldn. *œitr*, Ik., nu Fk.: *Edderen*.
28. *fandh*: mærkede; L. 31 *wandh*; oldn. *fann*, *wann*, 3. st. (S. 42); *dh* ikke udtalt, men indkommet i Skriften, da opr. [nn], [nd], [tn] faldt sammen (S. 161); senere *fandt*, *vandt* med [t] ved Sidevirkning fra *bandt* o. a.

29. *slaweth* < oldn. *slagit*; L. 31 *fauer* < oldn. *fagr* (S. 160).
31. *fyn*: fin.
32. *drodhning*, ældre *drotning*, senere *dronning* (S. 161).
35. *clattigh*: uordentlig, sammenfiltret.

Side 143.

1. *gjordhe aff legh*: drev Spot dermed.
2. *hindh*, jvf. S. 142, 2s *fandh*.
2. *hessæth*: hist.
5. *hiogh*: Snak, Sladder.
7. *iidh*: Virksomhed, Bedrift.
8. *tøsver*: 2 Gange.
10. *hybernelandh*: Irland.
13. *smolandh*: Smaalande.
- 14—15. Der skadede de ubevæbnede Mænd mig mere end alle de bevæbnede Romere.
16. *wandh — aff*: ,fravandt': da fravandt jeg Kejseren en Strid, d. v. s. da overvandt jeg K. i en Strid.
18. *lanthosassæn = land to sassæn*: Landet Saxen; Forholdsordet *to* kan ikke gengives paa Dansk.
20. *køræ*: drive.
21. *glømæ ighen*: glemme (tilbage).
22. *palatz*, opr. fra lat. *Palatium*, den Høj i Rom, hvor Kejser Augusts Bolig laa.
22. *thagn*, af *to Agen*: Achen; jvf. L. 18 *land to sassæn*.
23. *hæcthæ*, nty.: lægge Baand paa, fange, holde, staa sig.
23. *bagn*: (maaske) Bavn, Brændestabel.
27. *fek*: gav.
27. *fore ath staa*: at styre.
28. *kriddhe*: krigede.

29. *saar(e)*: saarede.
 31. *badh*: Bad, haard Medfart.
 32. *Rytzen*: Rusland.
 33. *och . . . handh*: og overdrog til en anden af mine Sønner.
 35. *thœcthæ*, ældre *thottæ*.
 35. *meth skicell*: med god Grund, med Rette.

Side 144.

1. *annentiidh*: anden Gang.
 5. *orligh*: aarlig.
 5. *modh*: til Gengæld.
 6. Meningen er, at han selv og elleve andre skulde komme barfodede med Skatten.
 8. *forvdhen sthraff*: ustraffet, med Sandhed.
 9. *mær, mærdh*: Hav.
 11. *righe*, gl. lk. Ft. uden Endelse.
 12. *dhanes*, ældre *danæ*, yngre *Daners*.
 16. *hver — sæer*: hver for sig.
 19. *wetherhath*: Vejrhat.
 22. *paa standh*: straks.
 27. *ghræsænæ*: Grisene.
 27. *tholl*, uden Endelse (S. 171), nu: taaler.
 28. *qwoll*, nu den ældre Form *Kval* (S. 159).
 30. *myrdh*, gl. Fort. Tillægsf. af *myrdhæ*.
 32. *wordhe = wordh*: blev.
 34. *till sighæ*: give Meddelelse.

Side 145.

1. M: 1000.
 1. *sammen kom*: bragte sammen, samlede.
 2. *fordhæ*: for, æ. da. *foræ*; *dh* ikke utalt, men indkommet i Skriften, da [ð] bortfaldt efter [r].

3. *goth syn*: godt Sind, god Lyst.
 4. *vthrygh*: utryg, ubeskyttet, paa Naade og Unaade.
 5. *screffue*, opr. svagt: *skriwæthæ*.
 7. *swæltæ*: sulte ihjel, omkomme.
 8. *lodhæ — sthaa*: lod staa, sejlede.
 9. *hwuggæ*, gl. stærk Fort. Ft.
 13. *kusæn*, Fort. Tillægsf. af *kiusæ*: kyse, skræmme.
 13. *throldh*, oldn. *troll*; *th* for opr. [t] og *ldh* for opr. [ll] er unøjagtig Skrivemaade, opstaaet da [p] > [t] og [ld] og [ll] falder sammen.
 17. *syer [siør] < sigr* (S. 160): Sejr.
 18. *bestonde*: bestaa, staa sig imod.
 19. *hiæmllendh*: Himlen.
 20. *galth*: betalte, bødede for.
 21. *odhæ < æ*. da. *ätæ*: aad.
 23. *gyrdighedh*, nty.: Begærighed.
 23. *tiil werdhens woldh*: efter verdselig Magt.
 24. *manghefoldh*: paa mange Maader.
 25. *fighes tiil*: tragte efter, attraa.
 25. derfor skulde ingen tragte derefter (nl. verdselig Magt).
 26. *meth skiel*: med god Grund.
 27. *slaweth*; nu enten den ældre Form *slaget* eller, ved Sidevirkning fra Navnef., *slaaet*.
 28. *bwudhe*, gl. Fort. Ft. af *biudhe*, 2. st.
 28. *bwudhe mek theth tiil*: tilbød mig den (nl. Magten: *woldh*).
 30. *wædh*, lk.: Pant.
 34. *slaweth fraa*: berøvet.

Side 146.

2. *om syer [siør]*, nu den ældre Form *om sider* (S. 160).
 2. *hodh*: Haan, Spot, Foragt.

3. *stædhæ*: anbringe, anvende.
 3. *theth gwldh*, nl. det, som de brugte til at løs-købe Oluf for.
 4. *hwí*, Hf. af *hwadþ*; *for hwí*: for hvilket, hvorfor.
 4. *sicē goth skiel*: gøre Rede, give Besked.
 7. *thorræ*: Tørke.
 10. *bandh*: Baand, Neg.
 11. *woddhæ och fordhæ*: vadede og sejlede.
 11. *eghe*: ,Ege', udhulet Egestamme, Pram.
 11. *trw* < *trugh* (S. 160); nu skrives *g*, og i Talen
er [g] i Færd med at komme ind igen.
 12. *axæn = axæne*.
 12. *skoræ < skaræ*: [á]>[å] (S. 158).
 12. *rw*: Rug (jvf. L. 11 *trw*).
 13. *thywæræ*: tørre.
 13. *on = ofn*: Ovn.
 13. *aff*: deraf.
 14. *duæ < dughæ* (S. 160): at du.
 16. *yrth*: Urt.
 20. *ærffua*: Arv.
 22. *bingh*: Kornkiste.
 23. *jærtheghn*: Bevis.
 27. *mæn*: kun.
 27. *leffuæ*, Ft. af *leff*, oldn. *hlæivr*: Brød.
 31. *kasthæ mek hæffndh oppaa*: kaste Hævnen
paa mig.
 32. *meskundhe*: forbarme.
 33. *brath*: hurtigt.

Side 147.

1. Aar 1095.
 4. *falsk* og *fals*: Falskhed; opr. fra lat. *falsus*:
falsk.
 5. hvor langt det end gaar omkring.

9. *langhæ*, gl. Hf. Ik., oldn. *langu*.
 9. som jeg havde tiltænkt ham for længe siden.
 10. *meth theth skiel*: i den Hensigt.
 11. *waenthæ*, gl. Fort.
 14. *øy vdhen*: ikke andet end.
 15. *kordhæ*, opr. græsk: Snor, (her) til at holde
Munkekutten fast om Livet.
 17. *sørffdhe*: sørgede.
 18. *acth*: Hensigt.
 20. *adwlp*: Adolf.
 20. *holtzedhæ landh*: Holsten.
 24. *breff*, her Ft.: Fordring
 24. *oldhefadher*: Stamfader.
 25. *forhwærffue*: erhverve.
 26. *vdydelligh*: skammelig.
 27. *them viser hen til breff*.
 29. *tiil syndhe*: i Sinde.
 30. *thet*: at.
 30. *geff*: gæv.
 31. *friisen*: Frisland.
 31. *windhæ = winnæ* (jvf. S. 142, 28 *fandh*).
 32. *egdhers stadh*: Eiderstedt.
 34. *fullonth*: slemt.

Side 148.

1. *gøthæ* [gøðə], Fort. Ft. af *giuthæ*: gyde.
 2. *meenæ*, nty.: mene; her frems. Nut. Et. uden
Endelse.
 4. *for*: fordi.
 5. *fromæ*, nty.: Gavn.
 7—8. Jeg var ikke klog til at raade for Riget,
hverken i Hjærtet (d. v. s. ved naturlig Forstand) eller
i Bog (d. v. s. ved Kundskab).

9. *ildhæ*, unøjagtig Skrivemaade for *illæ* (jvf. S. 145, ¹³ *throldh*).
10. *reysæ*; oldn. *ræisa* > *resa*, virkende, som bortfaldt og erstattedes af *reysæ*, fra nty. (jvf. S. 156, ² *rijs*).
11. *fæsthæ*, nty.: Fæstning, her Ft.
12. *wandhæ*: Vanskelighed.
13. *ieip, jep*, sammentrukket af *Jakob* (Erlandsen).
17. *forsyn*: Forudseenhed, Omtanke.
19. *forbuth*: Ban.
21. *affløsæn*: Forladelse, Ophævelse af Bandet.
22. *greff*, nu *greb* (S. 160).
24. saaledes som man plejer at dø. Dette siges udtrykkelig mod Rygtet, at Kristoffer blev forgivet.

Side 149.

1. *thet*, nl. at Flores og Blanseflor skulde for Retten.
1. *stad fæstæ*, Fort.: sluttede sig til.
2. *sa*, utdalt [så].
3. *bwenden*, alm. i Jy. for Ft.
4. *saffde* [sauðə]; Overgangen [ag] > [au] er særlig alm. i Jy. (S. 160).
4. *ful*: afskyelig, styg.
4. *fool*: Daare, slet Menneske.
5. *dierff*: Dristighed.
- 6—7. *mæg . . . fra*: ringeagtet mig saaledes, at du fratog mig Blanseflor.
8. *heller*: eller.
9. *worte war ther wedh*: blev det var.
10. *troldom sidh*: Trolddomsskik, -kunst.
11. *weste ved Sidevirkning* fra andre svage Uo.; ældre *wessæ*.
11. *wode*, oldn. *wāði*: Skade, Uheld.
13. *seye* < *sæghæ* (S. 160), den alm. jy. Form (S. 85); Sj. har *sighæ* > *siæ*.
14. *swegner*: Troldmand.

Side 150.

1. *jen* < *en*; Udviklingen [ē] > [je] er særlig almindelig i Jy.; Rigssproget har *ihjel* < *i hel* og *hjemme* < *hemæ*.
1. *konigh*, af den sammentrukne Form *kong* med indskudt [i].
2. *borigh* < *borgh* (jvf. L. 1 *konigh*).
3. *last*, nty.: Skam, Skade.
4. *vnd føræ*: bortføre.
5. *styld*: Tyveri.
5. *thin*, gl. Ef. af *thu*.
8. jeg laa aldrig en Nat samme Sted som den foregaaende.
9. *man fra man*: fra den ene til den anden.
11. *rad och wed*: Kløgt og Snildhed.
14. *æræ* = *ær*.
15. *slet*, opr. glat; (her) ligefrem, fuldtud.
17. *seyer fra*: fortæller om.
22. *ther medh*: hvormed.
23. *gredeligh*: med Graad.
27. *thet*: at, naar, skønt.
27. *i*, men L. 28 *thik*.
30. *and*, Nut. af *unnæ*: elske.
32. *thet* optager Tanken fra L. 29: det, at jeg skulde tage en anden Mand.
33. *føræ*: før.
34. *skieræ* < *skeræ* (jvf. L. 1 *jen*).
35. *rade*: Raadsherrer.

Side 151.

2. *skilicær ath*, Bydef.: gör Ende paa.
4. Portneren har ladet sig overtale til at bringe Flores ind til Blanseflor, skjult i en Blomsterkurv.

5. *giensten*: straks.
 7. *rig*: Ryg.
 8. *konningen* er Grundled til *spordhe*.
 10. *tawde* < oldn. *þagða*, frems. Fort. af *þegja*; nu afslebet til *tav*.
 12. *worte ower jenne*: kom overens om.
 16. *tolligh* < oldn. *þwilíkr*: saadan.
 16. *kraffde*. Fort. af *kræffíæ*, 2. sv., nu 4. sv.: krævede.
 17. og have det, som han havde dømt, d. v. s.: have den Dom, som han selv satte.
 21. *begis thieræ*, ny og gl. Ef. Ft.
 23. *ledug*: ledig, fri.
 25. *sold* < *sald* (S. 158), Fort. Tillægsf. af *sæl(i)æ*, 2. sv.
 26. *skieddæ*, jy. Form for *skeddæ*, Fort. af *ske*, nty.
 27. 7 Gange saa meget Guld, som hun er stor, d. v. s. vejer. Saa meget Guld havde nemlig Kongen givet for Blanseflor.
 28. men hvis han taber den samme Sag.
 34. *theden*: derfra.
 35. *anten*: en af to, oldn. *annarr tveggja*; nu kun som Biord: *enten*.
 35. *thieræ*, Ef.: af dem; overflødig.

Side 152.

1. *til redhe*: parat.
 2. som da ledte deres Heste frem for dem.
 3. *helled*, nty.: Helt; her Ft. uden Endelse.
 4. *dysteride*: holde Dystridt.
 6. *brast*, Et., skønt *glawinde* er Ft.
 7. *gode sverde*; opr. Ik. Ft. uden Endelse, oldn. *gōð sverð*.
 9. *sarligh*: smærtelig, haardt.

11. ikke en Haarsbred.
 14. *thet*: saa at.
 15. *axel bien*: Skulderben.
 16. *rad*: rask, hurtig.
 16. *i gien*: imod.
 19. *thet*: at.
 19. *lam*: lemlæstet.
 20. det skadedy ham selv ikke et Haar; han tog slet ingen Skade; *sielwer* med Nf. -er, skønt det hører til *hanum*, Hf.
 21. *togh war*: iagttag.
 21. *giørlig*: nøje.
 23. *som . . . miest*: som han kunde mest; af alle Kræfter.
 26. *gribæ stad*: standse.
 27. *han*: Ridderen.
 28. *hans*: Flores's.
 28. *frammer been*: Forben.
 31. *v saar*: usaaret.
 32. *illæ wred*: frygtelig vred.
 34. *fierdielen*: Fjerdedelen.
 35. *hoor* < *har*: Haar.

Side 153.

4. *wordher*: bliver nødt til.
 5. *medhen*: eftersom.
 6. *halp*, nu *hjalp* med [j] fra Nut. *hjelpe*.
 6. *fingerne*: Fingerring.
 10. *amvor*, fra Fransk gennem nty.: Kærlighed.
 13. *hand*: han; om Skrivemaaden *nd* se S. 161.
 16. *alle sleth*: alle sammen.
 21. *them*: Blanseflor og sig selv.
 21. *met skiel*: paa gyldig Maade.

Side 154.

6. *timen*; Bestemthedsformen, skønt der staar *then* foran; svensk Indflydelse.
6. *kesære* og *keisære* findes jævnsides i gl. Da.
7. *romaræ*, Ef. Ft.
9. *fooro*; *o* i Endelsen under svensk Indflydelse.
10. *wtkomne aff*: udgaaede fra.
10. *uedherga*: vedgaa.
10. *sik waræ*: sig at være, at de var.
12. *kesarans* med *a* i Endelsen; svensk.
16. *tanum*: Klude.
18. *fægomærœ*: Kvægvogtere.
20. *skinæ*, opr. 1. st., nu svagt.
21. *ræddughe*: Rædsel.
22. *rædhens*, svensk Bydeform paa *n(s)*.
22. *jak*, svensk.
23. *wardhœ*: ske for.

Side 155.

1. *godher* med Nf.s -er, skønt *wiliœ* er Genstandsled.
2. *ij mællom them*: indbyrdes.
3. *farom*, Bydef 1. Pers. Ft. paa -om, svensk.
3. *sem thet ordhit*: lad os se det Ord(et) (det, som blev sagt os).
4. *te*: vise.
9. *gøme*: lægge Mærke til.
10. *thænke*: tænke over.
10. *met*: tillige med.
13. *æffter thy som*: i Overensstemmelse med hvad.
14. *at*: saa at.
15. *ok kallædhes*: saa kaldtes.

Side 156.

1. *seedh*: Sæd, Skik.
2. *aarligh*: aarle.
2. *rijs*, frems. Nut. Et. af *rijsoe* [risø], 1. st., uvirkende: rejse sig, staa op (jfr. S. 148, 10 *reysæ*).
2. *mangt wijss*: klog paa meget; *wijs* styrer opr. Ef.
9. *øwen < øghœn*.
9. Tanken er: Man kan ikke være forsiktig nok.
13. *maa*: kan.
13. *oc ey*: men ikke.
14. *tøsswer*: to Gange.
14. Tanken er, at man først hviler, naar man sætter sig, dernæst — paa Grund af det haarde Leje — naar man rejser sig igen.
17. Tanken er, at mange smaa Tab til sidst forårmer en.
18. Tanken er, at Barnet ikke forstaar, hvad der er godt eller skadeligt for det.
19. *ondh*: forhadt.
21. Tanken er, at en Gave bør man ikke kritisere.
22. *godh*: let.
23. *beryæ*: slaa (jfr. S. 31, Aarhusstenen *barðusk*).
24. *stijndh*: stiv, stram.
26. *haffwer goth*: har let ved.
27. *disk*: Fad, Spisebord; her Hf.
28. Ulven bryder sig ikke om, at Faarene er talte.
30. *han ther fæl*: den der fjæler, Hæleren.
32. *swongh*, oldn. *swangr* (S. 158): slunken.

Side 157.

1. *waamæl*: Vadmel.
3. *bætzell*: Bidsel.
3. *kæppe*, Hf. Et.

4. *wtijd*: Utide.
4. *tijdh*, nl. den rette Spisetid.
5. *widh*: Vid, Forstand.
6. *iorden*: Jordan.
10. *deelæ*: føre Proces.
12. *stinghæ*, nu *stikke* ved Sidevirkning fra Fortid stak.
16. *hob*: Haab.
17. *then vrenæ haandh*: den Haand, som ved Arbejdet er blevet uren.
22. *haffwæ*: faar.
27. *heedæn*: hedensk.
27. *pant*, nty, fortrænger nord *wæth*.
27. Tanken er, at Pant er bedre end Forsikringer paa Ære og Samvittighed.
30. Tanken er den samme som i: den som er ren, kaste den første Sten.

Side 158.

1. *hœw < hœgh* (S. 160).
 2. *læss* ved Sidevirkning fra *læsse*; ældre er *las*.
 2. Der falder altid noget af et kørende Læs, d. v. s.: der gaar altid noget til Spilde.
 5. *ont*: vanskeligt.
 5. *kendhe*: lære.
 6. *kwaræ*: sidde paa Bagbenene.
-

Side- og Linietallene henviser til Tekstbogen. Med Hensyn til Ordningen af Ordene bemærkes, at i Regelen er den ældre sjællandske Form lagt til Grund. *c* se *k*. *ð*, *þ*, *dh* se *th*. *j* se *i*. *qu* se *kw*. *x* se *ks*. Ofte *d* se *t*; *e* se *œ*; *f* se *w*; *i* se *e*; *ia* se *th*; *th* se *t*; *u* se *w*; *v*, *w* se *u*; *y* se *i* og *ø*; *œ* se *e*; *ø* se *y*.

Ordliste.

A.	
<i>a</i> , No., 67, 5.	<i>aghsul</i> , 57, 1.
<i>a</i> , Uo., se <i>eghæ</i> .	<i>aghæ</i> se <i>eghæ</i> .
<i>a</i> , Fo., 30 s; 51 s; 83 ss; <i>a</i> , <i>aa</i> moth, 112, 11; <i>om mot</i> , 112, 34.	<i>akarn</i> , 59, 25.
<i>aar</i> se <i>ar</i> .	<i>ax</i> , 146, 12.
<i>aarligh</i> (aarle), 156, 2.	<i>axel</i> (Skulder), 115 ₂₀ ; 152, 15.
<i>âuk</i> , 30, 13.	<i>axel</i> (Vognaksel) se <i>aghsul</i> .
<i>abethæs</i> , 62, 22.	<i>akt</i> , 147, 18.
<i>adamas</i> , 137, 28.	<i>aktæ</i> , 127, 14.
<i>adthel</i> se <i>athæl</i> .	<i>akæ</i> , <i>akar</i> , 59, 26.
<i>af</i> (hvis) se <i>of</i> .	<i>akær</i> , No., 59, 20.
<i>af</i> (alt for), 82, 8.	<i>al</i> , <i>allr</i> , 31, 5; <i>aldraæ</i> , 50, 5; <i>allelund</i> , 106, 30; <i>almektugh</i> , 128, 7.
<i>afgiftæ</i> , 71, 28. <i>afhendæ</i> , 65, 25.	<i>almusse</i> , 126, 25. <i>almænnung</i> , 58, 16; 60, 6. <i>alskøns</i> , 141, 3;
<i>affkumend</i> , 64, 2. <i>afflæsæn</i> , 148, 21.	<i>alkyns</i> , 123, 11. <i>alt</i> , 107, 38; <i>alth</i> som 142, 1. <i>alwesterth</i> , 116, 24.
<i>afræth</i> , 81, 3.	<i>aldefather</i> , 63, 31. <i>oldhefadher</i> , 147, 24.
<i>aftæn</i> , <i>aftne</i> , 60, 20.	<i>aldær</i> (Alder), 64, 20.
<i>aftær</i> , 82, 2.	<i>aldærman</i> , 72, 4; <i>olderman</i> 128, 5
<i>afund</i> , 53, 2.	

aldræ (aldrig), 106, 15.
 alffwere, 131, 2.
 alæn, 67, 11.
 aminnælæsæ, 111, 19; 125, 2.
 amur, 153, 10.
 anbuth, 111, 15.
 and (Aand), 63, 23.
 and se unnæ.
 andæ, No., 111, 3.
 andær-, se annær-.
 angher, 142, 20.
 anletæ, 69, 4; 107, 18; 120, 22.
 annæn, annær, 51, 6; 54, 24; an-
 drum, 49, 4; 51, 15; andru, 50, 24;
 ander, 136, 5; andræ, 115, 16;
 andærlundæ, 65, 26.
 anten, 151, 35; anti, 74, 19; antigh,
 antugh, 66, 19.
 antworthe, 109, 16.
 ansæ se ønsæ.
 apostell, 122, 7.
 appo se upp.
 ar (Aar), 67, 16; aar, 113, 29; or-
 ligh, 144, 5; artiid, 109, 33.
 ar (Aare), 71, 9.
 arf, 49, 5; arfæ, No., 51, 3 og 4.
 arfoþæ, 50, 13.
 arnbyrst, 68, 5.
 arr, 69, 13.
 areld, 66, 34.
 asyn, 51, 2.
 asæn, 141, 3.
 asæræseth, asuærueuth, 52, 10.
 at, Fo., 49, 2; 62, 19.
 athækunæ, 65, 2; athælwægh,
 67, 10.
 attan, 65, 27.
 atæ se ætæ.
 atæ se eghæ.
 atær, 51, 4.
 awindh, 116, 18; awendzful, 126, 28.
 awæ, 112, 27.

B.

badh, 143, 31.
 bag se bak.
 bagn, 143, 23.
 bak, 51, 33; 78, 3; bag, 119, 14.
 bakmall, 123, 26.
 band, 51, 8; bandh, 146, 10.
 bansøræ, 83, 29.
 bange, Uo., 123, 30.
 bardagh, 69, 28; bordawæ, 118, 18.
 bardusk se bæriæ.
 barlik, 62, 5.
 barn, 59, 24.
 barn, børn, 62, 9; børnæ, 107, 26.
 bassi, 73, 16.
 bast, 136, 4.
 batħæ, 58, 5; bæthe, 52, 33; bodæ,
 112, 15.
 bedhet se bitæ.
 bediæ, bedæ se bithiæ.
 begaa, 129, 2.
 begauæ, 141, 6.
 begængelse, 133, 14.
 begæræ, No., 113, 6.
 bek, 124, 7.
 benhoggæt, 69, 11.
 beraadæ, 109, 10.
 berryæ se bæriæ.
 besk, 117, 21.
 bestandelse, 109, 31. bestonde,
 145, 18.
 bestede, 129, 21.
 betale, 128, 18.
 bethæs, 55, 6; 137, 18; bedæs,
 80, 9.
 bi, 57, 15; 58, 7; 107, 15.
 biarghæ, 71, 22.
 bindæ, 51, 8.
 bingh, 146, 22.
 biskops dom, 69, 1.
 bithiæ, 51, 17; bediæ, bedæ, 120, 7;
 buð, 31, 3.

bitħæ (bie), 54, 7; 81, 27; byde,
 139, 29; bytth, 135, 33.
 bitæ, 59, 22; bedhet, 138, 10.
 biuthæ, 50, 3; bothæt, 68, 14; bu-
 dhe, 145, 28.
 blandæ, 107, 3.
 bliifue, 137, 10.
 blod, 111, 3.
 blusmæ, 118, 32.
 bodæ se bathæ.
 bok, 52, 24; 59, 26.
 bock, 137, 31.
 boldh, To., 142, 5.
 bondæ, 50, 30.
 bordawæ se bardagh.
 borg, borigh, 150, 2.
 borgemestere, 128, 4.
 bort, 52, 8.
 borth, 71, 9; boreth, 131, 34.
 boræ, No., 107, 30.
 borse, Uo., 106, 24.
 bot, 30, 33; 50, 28; botæfæstning,
 76, 26; botæ mal, 75, 26.
 both, No., 80, 29.
 bothn, 117, 18.
 bothæt se biuthæ.
 botæ se bøtæ.
 brath, 146, 33.
 bref, 107, 22; 147, 24.
 brennesten, 124, 7.
 bristæ, 52, 9; brystæ, 139, 20; brø-
 sthe, 142, 2.
 bro, brogh, 123, 10.
 brot se brytæ.
 brothfalling, 106, 11.
 brothær, 66, 15; 128, 5; 128, 24.
 bruden se brytæ.
 bruth, 83, 3.
 bryghgomæ, 117, 32.
 bryste se bristæ.
 bryti, 30, 26; 56, 7; 65, 22.
 brytæ, 57, 1; 71, 19; 83, 2; 132, 17;

C se K.**D.**

dagh, dawe, 116, 25. dawlegæ,
 112, 5.
 dam, 60, 6.
 deffuel, se diæffuel.
 degleg, 136, 28.
 deyæ, 80, 6.
 delæ, 68, 21; 83, 28; 157, 10.
 diakon, 65, 21.
 dighær, 119, 27.
 dierff, 149, 5.
 disk, 156, 27.
 dyuplæ, 113, 7.
 diur, 59, 10.
 diæffuel, 111, 31; deffuel, 123, 4-
 doble, 130, 9.

dom, 62, 7.
dore, 136, 33; dorleg, 137, 3.
draghæ, dragi, 30, 18; drawæ, 119, 27.
draki, 124, 7.
drotning, 142, 32; drottinn, 30, 15.
drængr, 31, 9.
dræpæ, 50, 26; 124, 14; dræbæ, 115, 1; dræwæ, 116, 10.
drøvæ, 119, 27.
dughæ, 50, 32; 54, 15; duæ, 146, 14.
dulæ, se dyliæ.
dygth, 106, 18.
dyliæ, 55, 23; dylge, 130, 7; dulæ, 69, 24.
dyp, To., 125, 12.
dyr, To., 137, 27.
dyrnætræ, 108, 1; dørworth, 127, 1.
dysteride, 152, 4.
dø, 58, 33; døth, To., 50, 11; dødr, 31, 9; døthe, No., 58, 3.
døn, 119, 15.
døpæ, 63, 24.
dør- se dyr.

E.

e, 63, 9; 119, 30; ie, 72, 10; e methæn, 63, 32; e som, 124, 19; i methen, 115, 32; i hwarth, 115, 30.
eghe, No., 146, 11.
eghn, No., 50, 5; eghin, 76, 17. eghæ, a, 50, 20; ægho, 54, 26; aghe, 50, 19; agho, 58, 4; aughæ, 68, 26; atæ, 57, 19; 77, 20; otthæ, 135, 2; eghæn, eyæn, 111, 34; 120, 29; eghær, 67, 12.
ek se iak.
ekæ, No., 123, 3.
element, 111, 2.
embedhe, 131, 10.
en (men), 30, 14.

en (igen), 129, 10.
engelsk, 130, 4.
enhyrning, 116, 3.
epin, 73, 14.
eplæ se æplæ.
er, es, 30, 7; 31, 18.
eth, 50, 31.
ethær, No., 142, 28.
ewerdelich, 109, 13.

F.

fa, 49, 2; far, 49, 4; 51, 7; for, 136, 22; fingu, 58, 7; feny, 135, 3; fangit, 51, 23.
faghær, fauer, 117, 4.
fal, 53, 35.
fallæ, falder, 54, 2; fal, 126, 28; syullæ, 77, 21.
fals, falsk, 147, 4.
fanga, 67, 31; fongæ, 112, 7.
far, No. (Færd), 74, 7.
far, foor (Faar), 123, 9.
farm, 71, 8.
fart, 142, 26.
faræ, far, 51, 7; fordh, 142, 21; fore, 128, 16; fordhe, 145, 10.
far wit næfning, 68, 25.
fast 139, 24.
fasta, 54, 15.
fathær, fadur, 30, 13. fathærnæ, fathærnæ, 64, 29.
fatækær, 50, 1.
fauer se faghær.
felagi, 31, 9.
femtan, 64, 20.
fenge se fa.
fial se fallæ.
fialæ, fial, 156, 30.
flat, 53, 31.
fiighes, 145, 28.
full, 116, 12.
fimt, 81, 24.

fingerne, 153, 6.
flnæ, fan, 114, 15; sandh, 142, 28.
fisk, 123, 7.
flughærlan, 67, 10; flurtiugh, 62, 31; fyrtuighæ, 75, 2; fluræ, fyrræ (4), 66, 33.
fta, 57, 5.
ftat- se ftat-.
ftiughæ, flyghæ, 57, 31; floget, 139, 9; stogh drage, 138, 9.
ftot, flodh, 123, 20; floth, 60, 14.
fty, 74, 15; 136, 20; flythær, 76, 24.
ftyta, 69, 14; flædæ, 113, 2; ftuthet, 113, 23.
ftætföring, ftætföring, 50, 29; ftat- færæ, 50, 17.
ftøghæ las, 56, 13.
foged, 131, 6.
fold, 121, 6.
foldhæ se fylghæ.
folk, Falk, 112, 31.
folæ, 61, 9; fool, 149, 4.
fonge, No., 135, 33.
fongæ se fangæ.
for se far.
for se fa.
forbryta, 140, 11; forbuth, 148, 10; forðrissue, 124, 15; forfal, 52, 13; forfangæ, 61, 18; forgiſſue, 138, 18; forhwærſſuæ, 147, 25; forkop, 68, 15; forlæggæ, 68, 17; forlænæ, 133, 7; formede, 129, 21; formenæ, 67, 24; formympst, 133, 4; forredhelsæ, 140, 13; forse, 133, 6; 136, 14; forskrefne, 129, 12; forsma, 130, 29; forstaa, 130, 21; 141, 12; forstrand, 70, 26; forsumme, 130, 31; forsyn, 148, 17; fortalæ, 140, 11; forte, 67, 11; forthiere, 129, 9; forthorne, 132, 15; forthænkæ, 109, 10; forti, fingerne, 111, 2; fortithæ, 71, 22; fortrudhen, 132, 12; forwarelse, 110, 1; forwindæ, 106, 20; 112, 1; forwælle, 106, 10; foræ, 111, 27; 115, 16; framær, 60, 11; 152, 28; fran, 54, 1; frels, 67, 29; frem, 114, 30; fremdelis, 129, 1; frith, 62, 19; frithløsa, 51, 32; 75, 34; fromæ, 148, 5; frukt, 124, 18; fruæ, frughæ, 72, 3; fræghnæ, 83, 26; frælsæ, No., 62, 24; 72, 8; frændæ, 50, 26; frenkunæ, 83, 26; fræstæ, 139, 8; ful, 149, 4; ful, fulz, 53, 35; fullaldræ, 76, 28; fullbordh, 128, 4; fulkummæ, 61, 19; fultaghe, 137, 4; fullæ, 52, 13; 58, 31; fylghæ, Uo., 61, 4; 57, 12; 69, 20; 135, 1; fylghæ, No., 74, 7; fyrmer, 72, 8; færmere, 108, 1; færræ, 51, 4; fyrræ (4) se fluræ.
fyrstæ, No., 72, 18; fæ, 51, 6; 55, 17; fædøth, 107, 27; fægangh, 109, 6; fægarth, 76, 18; fægomæræ, 154, 18; fælagh, 65, 33; 74, 5; 80, 2; fælæth, 80, 34; fællæ, fælder, 53, 33; fæstæ, Uo., 56, 21; 60, 6; 81, 18; fæsthæ, No., 148, 11; fæthærnæ, se fathærnæ; fær, 67, 2; 111, 12; fær- se fyr-; færæ, 51, 8; fæthæ, 49, 1; fæsel, 65, 29.

G.

gagn, 109, 31; *gaffn*, 112, 13.
galth se *gialdæ*.
gangæ, *gar*, 50, 2; *gær*, 62, 10;
gor, 113, 3; *gangendis*, 130, 3;
gongende, 136, 2.
garth, 54, 26; 60, 11; 73, 5; *garth-*
fæstæ, 60, 12; *gartgang*, 74, 8.
gatustæfnae, 52, 28.
gemæn, *genæm*, 113, 7; *genæm*,
59, 21; *gomæn*, 69, 11.
gen, 78, 33; 55, 33.
genest, *genesten*, 73, 28; 109, 23;
113, 34; 151, 5.
gerne, 122, 25.
gialdæ, *galth*, 145, 20.
gifæ, 51, 3; 105, 6.
gild, 139, 20.
gildri, 59, 10.
girnes, 140, 32.
gitæ, 75, 27; *gidæ*, 119, 15.
giuthæ, 148, 1.
giord se *gøræ*.
glar, 141, 16.
glawen, 135, 17.
glimmæ, 138, 9.
glomæ, 143, 21; *glomæn*, 62, 22.
goði, 30, 3.
gongende, *gor*, se *gangæ*.
goth, *gothræ*, 51, 1.
gos, 65, 25.
graf, 58, 29; *gravæ*, 58, 25.
grannæ, 55, 8.
gredeligh, 150, 23.
gripæ, 61, 7.
groth, 128, 18.
gruth, 76, 34.
grydæ, 106, 10.
gryff, 114, 18.
gud, 112, 1.
gyld se *gild*.
gylden, 133, 18.

gyrdighedh, 145, 23.
gærring, 111, 14.
gæsleman, 62, 13.
gøm, 141, 17. *gømæ*, *Uo*, 62, 7;
75, 13; 107, 12; 107, 17; 120, 10;
124, 21. *gømæ*, *No*, 80, 16. *gø-*
mæræ, 118, 1.
gømæn se *genæm*.
gøræ, *gørðu*, 30, 18; *giord*, 129, 18;
gørth, 61, 10.
gørlig, 152, 21.
gørsom, 141, 3.

H.

hafnæ, 67, 16. *hafnæ bondæ*, 68, 7.
hafnæ lagh, 67, 21.
haghæ, 59, 6.
hald, 83, 14. *haldæ*, 67, 8; 68, 1;
70, 1; *hollæ*, 116, 31; 128, 26.
half, *halt*, 57, 18. *halvæ*, 66, 19.
halnæ, 53, 28; 111, 25.
hand, *hændæ*, 83, 18; *handæ*,
114, 16; 124, 5. *handlaugh*, 82, 3.
handløs, 59, 12. *handtæk*, 52, 24.
hanzki, 59, 28.
hangi, 54, 22.
har, *haar*, 122, 12; *hoor*, 152, 35.
hargrip, 69, 30.
harth, *hordh*, 118, 18; 137, 30.
harda, 31, 10.
harnsk, 142, 25.
harvæ, 106, 7.
hat, 59, 28.
havæ, 49, 1; 61, 6; *hævær*, 66, 17.
hed— se *heth*—.
heedæn, 157, 21.
hel, *No*, *helice*, 79, 4. *helwedæ*,
118, 15.
hel, *To*, *heel*, 83, 23; *hyel*, 118, 31.
helbreyth, 133, 4. *helæ*, 107, 11.
helled, 152, 3.
heller se *hælder*.

hem, 55, 14. *hemæ*, 55, 6; *hiemæ*,
80, 6. *heem hus*, 76, 4. *hemþegi*,
31, 8. *hemælsæ*, 81, 31.
hemmel se *himæn*.
henghæ se *hænghæ*.
hennes, 139, 7.
hessæth, 143, 2.
hether, *No*, 109, 12; *heder*, 128, 7.
hedherleg, 138, 27.
hetæ, *hedæ*, *No*, 111, 4; *hædhæ*,
114, 33. *hetnæ*, 138, 1.
hetæ, 58, 19.
hialpæ, *hicelpæ*, 31, 23; 71, 28;
153, 6.
hiarnæ, *hiærnæ*, 107, 25.
hibernælandh, 143, 10.
himæn, 126, 14; *hiæmllendh*, 145, 19.
hemmelteghen, 117, 4. *hemerig*,
118, 5.
hin, *hindh*, 143, 2; *hini*, 60, 21;
hint, 58, 10.
hindhær, 123, 11.
hiogh, 143, 5.
hion, 64, 9; 80, 11.
hittæ, 52, 27.
hlewagastiR, 25.
hob (Hob), 130, 4; 139, 9.
hob, (*Haab*), 157, 16. *hobe*, 136, 26.
hodh, 146, 2.
hoffmodigh, 124, 28.
hofoth se *houeth*.
hoggiæ, *hoggæ*, 56, 18; *hoc*, 70, 10;
hugghæ, 145, 9; *hiuggæ*, 70, 14;
hoggæt, 58, 22; *hoggis*, 139, 11.
holl, 82, 1.
holle se *haldæ*.
holsar, 69, 18.
holtingaR, 25.
hondæ se *hand*.
hoo se *hwæ*.
hooss, 115, 26.
hord se *harth*.

horna, 25.
hors, 70, 4.
houæthlot, *hofothlot*, 50, 9; 83, 18.
howerk, 139, 8.
hugorm, 122, 18.
hugæ, 126, 1.
hull, 115, 17.
hund, 58, 29.
hur, 65, 25; *huræ*, 64, 7; 79, 7.
husfrø, 65, 33; *husfrue*, 119, 32.
huswolre, 118, 29.
huth, 54, 24. *hustrykæ*, 55, 22.
hwa, *hwæoa*, 122, 5; *hoo*, 113, 4;
141, 17; *hwæcas*, 58, 29.
hwar, *Sto*, se *hæwer*.
hwar (*hvor*), 50, 10; *hwaræ*, 61, 4;
hwore, 137, 18.
hwerken se *hæwerki*.
hwi, 146, 4.
hwid, 129, 22.
hwilk, 122, 25; *hwilkt*, 61, 5; *hwilt*,
63, 6.
hwore (*hvorledes*), 122, 1.
hæwer, 61, 1; 120, 5; *hwar*, 76, 4;
hwærice, 142, 16. *hwærtere*,
127, 10.
hæwerki, 71, 21; *hæwerkæn*, 77, 3;
hwærghæn, 51, 14; 55, 11; *hwær-*
teghæn, 56, 20.
hylæ, 69, 5.
hyrnæ, 82, 11.
hædhæ, *No*. se *hetæ*.
hæfth, 51, 11; 70, 15; 81, 2.
hægnæth, 56, 18.
hæidwerdr, 30, 12.
hækthæ, 143, 23.
hælder, 54, 10; *heller*, 149, 8.
hælgh, 54, 15. *hæliandh*, 111, 18.

hæliæn, 118, 28. hælægh, 62, 14.
 hælæghdom, 82, 16.
 hælændæ, 121, 15.
 hær, hære, 62, 38.
 hæriændæ, 65, 18. hærriceræ, 64, 29.
 hærschap, 72, 15.
 hærstræta, 67, 4.
 hærthæ, 138, 7.
 hæræth, 51, 22. hærcæsthing, 51, 16.
 hændæ se hand.
 hængæ, 115, 28; 122, 11.
 hæstæleghæ, 67, 30.
 hætæ, Uo., 52, 22.
 hædhæ, 139, 24.
 hæfthing, 61, 18; 62, 20.
 hægh, No., 49, 7.
 hægh, To., 118, 4; hæw, 114, 18;
 158, 1; hæghær, 70, 8. hæglegh,
 111, 33. hægffærd, 139, 1. hæg-
 modug, 126, 28. hætith, 117, 33.
 hæggæt se hoggæ.
 hæk, 58, 18.
 hær, No., 118, 32.
 hærsom, 62, 17. hærsommæ, 112, 16.

I. J.

i se e.
 ia, Uo., 66, 21. iattæ, 50, 20; 84, 3;
 131, 24.
 iafn, 64, 12. iafnæth, 61, 2.
 iak, ek, iæk, 25; 105, 7; 111, 29.
 iacht, 135, 15.
 iamlangæ, 59, 31; 84, 15.
 jen, 150, 1.
 jettæ se ia.
 igien, 152, 16.
 ihiel, 142, 19.
 iidh, 143, 7.
 illæ, 148, 9. ilwærki, 62, 10.
 innam, 59, 17.
 insigle, 54, 5; 110, 6.
 intækæ, 59, 16.

jomfruæ, 116, 6.
 jorth, iord, ior, 57, 28; 65, 28;
 66, 5. iordmon, 114, 2. jørdrighæ,
 114, 1. iorth skuf, 69, 30.
 istad, 138, 24.
 iæffncristen, 123, 32.
 iæk se iak.
 jæmmarlegh, 119, 3.
 jærthehn, 146, 23.

K.

kald, kold, 116, 33.
 kalle, 81, 14.
 kam se komæ.
 kamber, 73, 21.
 kappel, 128, 11.
 kaplan, 82, 15.
 kaste, 124, 15.
 keisæræ, kesæræ, 135, 1; 154, 6.
 keldhæ, 113, 18.
 kese, 131, 19.
 ketelhod, 68, 8.
 kieræ se kæræ.
 kilta, 59, 24.
 kirkiaæ, 49, 2; 82, 10; kirkins,
 62, 24. kirkymen, 82, 14. kirkia-
 brytaræ, 54, 32. kirkustæfnæ,
 52, 28.
 kistæ, 70, 30.
 kiusæ, 145, 13.
 kiøth, køth, 111, 2.
 klar, 142, 1.
 klattigh, 142, 35.
 klein, 121, 8.
 kloch, 111, 11. klogskap, 121, 20.
 kloftech, 106, 26.
 klostær man, 65, 20.
 klæthæ, 53, 29; 124, 6.
 kløue, 141, 3.
 kne, 139, 19.
 knub, 118, 30.
 ko, 107, 31.

kobæ, 133, 12.
 kold se kald.
 koll, 64, 33.
 kolnæ, 138, 3.
 komæ, kommæ, 106, 15; 145, 1;
 kume, 49, 4; komber, 107, 9;
 kumbær, 51, 18; kummær, 52, 26;
 kymær, 64, 24; kam, 134, 1.
 konst, 111, 18.
 konung, 30, 32; konigh, 150, 1.
 konvent, 109, 16.
 kona, 30, 14; kunæ, 49, 5.
 kordhæ, 147, 15.
 kors, 109, 12.
 kost, 51, 6; 70, 1; 82, 15.
 krake, 58, 14.
 krank, 111, 18.
 kreatur, 112, 16.
 krigh, 135, 5.
 kristinn, 31, 5. kristnæ, 49, 6.
 krok, 58, 14.
 krunæ, 112, 10.
 kryssæ, 126, 19.
 kræffæ, 151, 16.
 kumbl, 30, 18.
 kumæ se komæ.
 kunæ se kona.
 kuræ, 158, 6.
 kwal, kwoll, 144, 28.
 kwinnaæ, 67, 18; 114, 22.
 kwith, 114, 22; 137, 9.
 kwæmlik, 61, 17.
 kwær, 57, 15; 106, 25.
 kyn, 63, 12. kyns eth, 69, 24.
 kæmpe, No., 136, 18.
 kænnæ, 51, 2; 158, 5.
 kæræ, No., 66, 19.
 kæræ, kieræ, 50, 29; 131, 5;
 131, 8.
 køping, 67, 9.
 køræ, 143, 20.
 køth se kiøth.

L.

lag, 128, 7.
 laghbiuthæ, 50, 21. laghfast, 71, 16.
 laghlikæ, 80, 10. laghstaðfna,
 60, 22.
 lam, 152, 19.
 landhskapp, 113, 21. lansthing,
 51, 25.
 lar, 69, 16; lor, 135, 16.
 last, 150, 3.
 latæ, 82, 17; 106, 26; lade, 124, 22;
 lot, löt, 62, 31; 78, 32.
 lauh se læggive.
 le, logh, 136, 21.
 ledh se lit.
 ledug, 151, 23.
 leff, 146, 27.
 legh, 143, 1.
 leghæ, 71, 25. leghædrenge, 67, 24.
 leghæman, 71, 23.
 leye (Love), 114, 30.
 leka, No., 30, 26.
 lekman, 65, 21.
 lekæ, leighe, 130, 1.
 leth (Vej), 51, 27.
 leth (Led), 130, 16.
 lething, 67, 14.
 lethæ, 125, 19.
 letæ, 61, 5.
 lewe, 114, 23.
 liftæ se lyftæ.
 ligerwiis, 129, 3. lighæ, 189, 15.
 lign, 111, 17. lignæ, 118, 26;
 141, 18.
 liggiæ, 60, 7; log, 18, 8; logæ,
 louæ, 113, 6; 121, 14; 138, 1.
 lighthu træ, 60, 1.
 lim (Gren), 66, 27.
 lim (Lem), 54, 25.
 lisæ, 126, 30.
 lit, lith, Bio., 112, 22.
 lit, lyt (Farve), 122, 14; ledh, 135, 9.

lith (Lem), 69, 17.
litæ, 51, 1.
liufneseld, 122, 18; *liugne eldh*, 138, 25.
lius, 129, 23. *liusæ*, 50, 6; 69, 20; 84, 11.
liutæ, No., 69, 7. *liutæ*, Uo., 70, 17.
livæ, 30, 29; 62, 11.
lodbrogh, 141, 15.
lof, 57, 17; 109, 29; 128, 4; 137, 14.
louce, 120, 31; 136, 10.
log se liggiæ.
logh, 51, 1; 61, 1; 81, 18; 83, 30;
lox, 62, 13.
loghæ (Lue), 122, 14.
lokke, 61, 12.
lopæ, 107, 29.
lot, 64, 5; 108, 8; 127, 6.
lowæ se liggiæ.
lowæ se lof.
lukt se lykiæ.
lukæ, 73, 28.
lund, 52, 21.
lutæ, 66, 27.
lyft, 71, 2.
lyftæ, 53, 30; 125, 31.
lygner, 126, 26.
lykil, 80, 22. *lykiæ*, 80, 19; 107, 32.
lysæ se lisæ.
lythæ, 121, 18. *lythæn*, 62, 17.
lægarth, 76, 17.
leggæ, 50, 16; *laugh*, 80, 2; 83, 14.
læyerstæth, 133, 11.
læki gaf, 70, 2; *læki giald*, 73, 18.
læn, 68, 2; 109, 1.
lænd, 78, 17.
længær, 59, 31.
lærh, 65, 20.
less, 158, 2.
lesæ, *lösæ*, 125, 32. *lest*, 123, 14.
løghordagh, 54, 5.
lønd, 83, 35.

løpstigh, 56, 1.
lös, 83, 1. *lösæ*, 54, 17.

M.

ma se mughæ.
magh, 136, 1.
mak, 121, 12.
mackt, 141, 11.
mal, 51, 20. *malstæfnæ*, 82, 6.
man, 54, 17; *mansæns*, 111, 21;
mænsz, 61, 20. *manbot*, 50, 26.
manghæ, *manigæ*, 112, 6; 123, 20.
manghefold, 126, 9; 145, 24.
mance, *monynd*, 117, 10. *manæt*, 84, 25.
mark, 50, 11; 58, 26.
martir, 118, 7.
mat (Mad), 115, 6. *matban*, 51, 22.
math (Eng), 60, 14.
mathe, 130, 22; *made*, 109, 19.
matiræ, 111, 30.
mek se mik.
men, No., 64, 24; 82, 4; *mien*, 73, 29.
mene, 67, 1; 71, 25.
men, Bindeo., 136, 34.
men, To., 128, 5.
menæ, Uo., 148, 2.
meskundhe se miskundhæ.
mestæ se missæ.
mik, *mek*, 105, 8; 113, 10.
mikil, 50, 27; *mekæl*, 107, 28; *møghet*, 113, 3. *myklikæ*, 82, 12.
minnæ, To., 54, 23; 84, 25; 113, 32.
minskaæ, 62, 25.
minnæ, No., 107, 12.
mjok, 30, 29.
mirra, 107, 32.
miræ, 112, 20.
miskund, 112, 3. *miskundhæ*, 126, 3;
146, 32. miskundeligh, 126, 7.
missæ, No., 67, 33.
mistæ, *møstæ*, 68, 2; 115, 33; 119, 21,

mistæcke, 136, 5.
mithstrøm, 60, 11.
miøhund, 138, 13.
moxæn, 117, 12.
monynd se manæ.
mørngaffuæ, 136, 17.
mortharæ, 54, 32.
mosæ, 114, 6.
moðir, 31, 4.
mott se mughæ.
mughæ, *mughu*, 54, 24; 54, 34;
muæ, 111, 24; *ma*, 49, 8; *mat*, 124, 33; *mott*, 139, 7; *matæ*, 61, 6;
motæ, 111, 33.
mun (Værdi), 54, 23.
mund, 115, 20.
mykil se mikil.
mylnæ, *myllæ*, 76, 18; 60, 8; 60, 10.
møllestæth, 109, 6.
mynnæ se minnæ.
myrdæ, 144, 30.
muscund se miskund.
mællin, 50, 5.
mæla i gen, 51, 19.
mæn (kun), 146, 27.
mænæskæ, 111, 1.
mær (Hav), 144, 9.
mærkiæ, Uo., 58, 17.
mærkee, No., 58, 21.
mæst, 112, 19.
mæthaen, 117, 27; *mædæn*, 111, 28;
112, 6.
møbarn, 65, 28.
mødhæ, 140, 30.
møghæt se mikil.
mølle se mylnæ.
møstæ se mistæ.
møthærn, 64, 18.

N.

nafn, 107, 29.
nar, 114, 35.

nat, 52, 19.
nathæ, *nadæ*, *nodæ*, 112, 7. *na-*
delik, 126, 7; 126, 15.
naturæ, 111, 11.
nethær se nithær.
netæ, 56, 20.
niscell, 125, 28.
nithær, 60, 19; *nether*, 105, 4.
nithræ, 108, 2. *nedermeræ*, 117, 8.
nædræ, 138, 35.
nivi, 65, 12.
nodæ se nathæ.
nokær, 52, 4; *nokor*, 79, 33; *noghen*,
130, 31; *nogæt*, 111, 9; *naghæt*,
119, 34.
noon, 126, 34.
noue, 114, 20.
num, 82, 11; 82, 12.
nunne, 109, 13.
nut, 59, 22.
nyttæ, 111, 13.
nytæ, 58, 31; 61, 2; 61, 8.
næfnæ, 51, 19. *næfnd*, 52, 2.
næppelege, 136, 20.
nærmær, 63, 10.
nøgh, 124, 27.
nøt (Hornkvæg), 70, 5.
nøthæ, 66, 30.

O.

od, 74, 10.
of (hvis), 61, 14; *af*, 63, 7; 73, 16.
of (altfor), 107, 28.
offræ, 128, 15.
ofna, 51, 27.
ok, 31, 4; *ok æy*, 106, 30.
older- se *aldær-*.
oleo, 107, 16.
om se æm.
omkrin, 112, 30.
om mot se a.
om sier, 146, 2.

ond, 112, 11; 114, 26; unæt, 125, 19.
unskop, 61, 10.
op, No., 125, 35.
opp se upp.
opænbar, 61, 17.
orbotæmal, 74, 6.
orligh se ar.
orløf (Afsked), 71, 11; 141, 6.
orløf (Krig), 135, 5.
orm, 114, 26.
ornament, 133, 28.
orpæn se wærpæ.
orsakæ, 72, 18.
orth, No., 105, 6.
orwæs, 61, 2.
orwitæ, 77, 3.
os, No., 106, 26.
os, vos, 120, 17.
otæ se eghæ.
othæns dagh, 84, 12.
owen, 122, 14.
ower giffue, 140, 34. owermeræ,
117, 7.

P.

pa se upp.
palatz, 143, 22.
pant, 157, 27.
parædiis, 112, 2.
passe, 129, 11.
pawæ, 62, 14.
permæn, 107, 30.
pil, 68, 5.
pingisdag, 60, 19.
pinæ, Uo., 61, 14; No., 122, 18.
pipær, pypær, 106, 25; 114, 24.
plecht, 112, 28.
plæghæ, 109, 35.
port, 122, 9.
predike, 141, 10.
prest, 49, 2.
priorisse, 109, 16.

priis, 141, 1. prisæ, 136, 28.
prœwæ, 106, 2.
pyt, 124, 81.
pænning, 51, 3.

R.

rad, Bio., 152, 16.
rage, 140, 23.
ranzak, 55, 6. ransakæn, 79, 34.
rantakæ, 54, 18.
rask, 138, 15.
rath, 58, 5; rad, 128, 4; 150, 11;
150, 35. rathæ, 74, 10.
reghn, reyghen, 115, 16.
reise, 148, 10.
rennæ, 138, 20.
resa, 30, 26.
rethæ, No., 68, 10.
riddare, 139, 29.
riki, 63, 4; righæ, 113, 33; 108, 6.
rinnæ, 66, 28.
rista, 30, 14.
risæ, 156, 2.
riwæ, 115, 24.
ro, To., 140, 2.
rot, 66, 27.
rugh, 67, 32; ru, 146, 12.
ruk, 130, 20.
run, 30, 14.
ryftæ, 55, 21.
ryfæ, 52, 36.
ryggæls, 122, 25.
rænnæ, 78, 7.
rænæ, 56, 32.
ræt, To., 69, 11; 84, 6. retsinninges,
132, 3. ræt, No., 50, 24. retticheet,
131, 25. rætæ, retta, Uo., 30, 17;
62, 2; 62, 11; 83, 15. rætæræ,
62, 16.
ræthæs, 61, 9; 122, 25. ræthæligh,
123, 6. ræddugh, 154, 21. ræddær,

106, 18. ræsslæ, 61, 12; ræstlæ,| siallænz far, 82, 7.
112, 27.
ræthæ (udrede), 84, 6.
røn, 142, 21; rønne, 136, 22.
røræ, 112, 35; 117, 19; 130, 19.
røvæ, 71, 27.

S.

sa se thæn.
sadhe se sighæ.
saghæ, 55, 21.
sakløs, 52, 8; 61, 8. saksoktaræ,
52, 21.
sal, 76, 22.
sam se sum.
samyt, 133, 13.
samæn, 83, 32.
san, sandær, 53, 1; sat, 55, 2;
sæt, 106, 2; sant, 71, 26. san-
nænd, 61, 4. sannændman,
69, 18.
sankte, 122, 6.
sankæ, 59, 22.
sar, No., 69, 4. sor, To., 139, 29.
sarligh, 152, 9.
sasi se thænnæ.
sat, 68, 15.
sawth se sighæ.
se, soa, 122, 9; sosth, 124, 30; sogh,
135, 6; soghe, 122, 9; 130, 12;
souce, 122, 18.
se se wæræ.
seghlæ, seylæ, 113, 28.
secret, 110, 5.
selskap, 128, 6.
sendher, Bio., se syndær.
seth se sæth.
siaghs, siætæ se sæx.
sial, siæl, 109, 31; 111, 22. sialæ-
gift, 66, 18.
sialfær, 50, 2; siælf, 74, 15.
siall, 70, 84.

sighæ, 51, 16; seghæ, 61, 18; seye,
149, 13; sie, 113, 10; sighæ atær,
52, 18; 75, 19; 8. til, 71, 5; safde,
149, 4; saghæ, 63, 21; sadhæ,
136, 16; soghe, 126, 18; saghat,
59, 17; sawth, 117, 8.
sighæ (at si), 117, 24.
sighær, syghær, 112, 9; syer,
145, 17.
signe, 127, 17.
sik, sin, 50, 5; 82, 5.
silf, 65, 31.
sinnæ, 105, 10; 115, 11.
sitja, 31, 9; sydhar, 116, 7.
sithe, syðwe, No., 112, 32.
sithen, syðen, 112, 4; sin, 70, 2;
130, 7.
siu, 66, 12.
siukær, 49, 3; siugh, 115, 1; sygh,
129, 8.
stuthæ, 106, 9; 117, 18; sothæn,
107, 25.
sice- se sia.
skaffer, 131, 8.
skal se skulæ.
skapæ, skæpæ, 111, 16; skabæth,
105, 7.
skathæløs, 57, 16.
ske, 151, 26.
skenk, 131, 20.
skeræ, skieræ, 150, 34; skoræ,
146, 12.
skialnæth, 63, 8.
skiars eld, 118, 8.
skiel, 145, 26; 147, 10; 143, 35.
skiftæ, 50, 5; 113, 18; skiftis, 50, 11.
skikkæ, 133, 8.
skil se skyld.
skilice, 84, 9; 117, 21.
skin, 116, 5. skinæ, 154, 20.
skioll, 142, 27; skiøll, 139, 33.

skipbrot, 71, 18. skips næfning, 68, 23. skipæn, 68, 11. skipær, 68, 12.
 skippæ, 67, 22.
 skiutæ, 75, 23.
 skogh, skow, 109, 6. skoghhog, 57, 6. skogha flot, 57, 10.
 skonæ, 138, 27.
 skra, 72, 1; 131, 25.
 skrifæ, 61, 10; 145, 5. skrift, 122, 5.
 skrin, 84, 17.
 skula, skalt, 105, 9.
 skurpæn, 114, 28.
 skurthes mæn, 68, 22.
 skutsiar, 53, 31; 51, 28.
 skyld, skil, 111, 34. skyldw, 123, 10. skyldugh, 62, 16.
 skyriæ, 59, 29.
 skæpæ se skapæ.
 skær, 51, 30. skæræ, 51, 28; 83, 8.
 skærskytæ, 56, 29.
 skøn, 142, 22.
 skøtæ, 64, 33.
 sla, 135, 1; sloues, 135, 4; slaweth, 142, 20; 145, 27.
 slekt, 115, 5; 139, 35.
 slet, 150, 15; 153, 16.
 slik, 51, 4.
 slite, slidæ, 123, 9; 125, 10.
 sliungæ, 78, 3.
 slækæfrith, 64, 31.
 sma, smo, 107, 8; 112, 20.
 smithæ, 116, 7.
 smællæ, 139, 16.
 smøræ, 137, 31.
 snar, 137, 3. snaroget, 139, 23.
 snæra, 59, 10.
 so se swa.
 soa, sogh, sosth, souce se se.
 soghæ se sighæ.
 sokn, 84, 5.

son, 111, 18; sunr, 30, 3; synir, 30, 8; synær, 62, 34.
 sor se sar.
 sot, 118, 18.
 sot se sœkiæ.
 sothæn se siuthæ.
 spak, 61, 8.
 spannæ, 115, 25.
 sparreæ, 73, 21.
 spial, 60, 24. spicellæ, 82, 12. spillæ, 60, 18.
 springæ, 140, 8.
 spy, 131, 15.
 spyriæ, 81, 5; sporræ, 122, 4; spordæ, 125, 3.
 spekth, 61, 8.
 stafs hog, 69, 29.
 standh, 144, 22. standæ, 30, 7; s. arf, 49, 5; 63, 7; star, 49, 6; stær, 62, 33.
 stath, 52, 6; 116, 25; steth, 114, 26; 115, 1. stadfæstæ, 149, 1. stathæ-ligh, 72, 7.
 stavr, 30, 28.
 stemest, 131, 27.
 sten, 30, 26; stætnn, 30, 3.
 steth se stath.
 stialæ, stial, 54, 23; stolæt, 51, 6.
 stiarnæ, stiærnæ, 106, 17; 117, 13.
 stigh, 125, 11. stighæ, 53, 31. sti-borth, 60, 18.
 stichte, 128, 6.
 stind, 156, 24.
 stingæ, 116, 35; 157, 12; stungæt, 69, 19.
 stiupsun, 64, 11.
 stob, 129, 27.
 stolæt se stialæ.
 stridhe, 140, 3.
 stufn, 56, 20.
 stundh, 111, 6.
 styld, 150, 5.

styrimandr, 31, 10. styræsman, 67, 19. styræshafn, 68, 27.
 styriæ (Stør), 70, 29.
 stædhæ, 146, 8.
 stæfnæ, Uo, 51, 17.
 stetæ, 106, 8.
 sukke, 122, 29.
 sum, sam, 62, 23.
 sparræ, 73, 21.
 spial, 60, 24. spicellæ, 82, 12. spillæ, 60, 18.
 swa, 49, 8; 81, 35; so, 111, 12. swosom, 109, 2; sosom, 125, 34.
 swa dan, 137, 7.
 swarlege, 139, 11.
 swart, swort, 107, 6; 124, 6.
 swaræ, 62, 24.
 swegner, 149, 14.
 swellæ, 116, 28.
 swerd, 152, 7.
 swongh, 156, 22.
 swælia, swoldæ, 123, 8.
 swæltæ, 145, 7.
 swænbarn, 65, 26.
 swæræ, 52, 7; swæræ, 69, 19; swær, 52, 8; 105, 8.
 sy- se si.
 sylte, 115, 4.
 syndær, Bio., 83, 33; sendher, 129, 28.
 synæ, sund, 56, 30.
 syskæn, 64, 3.
 syslæ, sylæ, 63, 13; sysæl, 77, 16.
 sex, 69, 17; siaghs, 56, 21; siæx, 80, 13. sictæ, 79, 10. sæxering, 71, 9.
 sækta, 52, 1; 52, 31; 75, 22.
 sæla, 31, 23. sælug, 125, 29.
 sæliæ, sælæ, 62, 20; saldaæ, 62, 21; sold, 151, 25.
 sæmæs, 59, 14. sæmsæt, 121, 21.
 senneæ, 123, 29.
 senz, 121, 9.

sær, 31, 4; sæ, 50, 2. særleg, særleg, 119, 7. særlestes, 114, 10. særlest, 80, 24.
 sæt se san.
 sæth, 84, 4; sidh, 149, 10; sedh, 116, 22; 156, 1.
 sæthæ, 59, 20.
 sætiæ, 51, 8; sætte, 77, 26; 139, 34; sattu, 30, 8.
 sœkiæ, 75, 16; sotær, sot, 51, 24; 51, 27.
 sôme, 138, 16.
 sôn se son.
 sôth, 117, 23.

T (th, þ).

tak, 55, 18; 81, 16. takføræ, 51, 12; 81, 31.
 takæ, tækæ, 50, 8; 83, 1.
 tam, 112, 17.
 tanum, 154, 16.
 tapæ, 79, 30.
 tawido, 25.
 te, the, 111, 26.
 tegnæ, 119, 25.
 tekkis, 141, 5.
 tel se til.
 teligh se tolligh.
 teris se thæn.
 tha, 31, 9; 49, 1; 52, 18; thaa, 114, 33.
 thaghær, thar se thæghær.
 tharf se thurfæ.
 the (vise) se te.
 thegn, 30, 12.
 thek se thik.
 then se thæn.
 ther se thær.
 thianestman, 62, 13. thianægh, 62, 18.
 thighat, 55, 32.

thighæ, tawde, 151, 9.
 thik, thek, 105, 7.
 thing, 50, 8. thingman, 50, 15.
 thioc, thioc, 107, 21.
 thit, 113, 28.
 thiufær, 51, 17. thiufsak, 51, 15.
 thiustolæn, 57, 20. thiufnæth, 55, 28; 80, 12.
 thiur, 106, 4. thyuræ, 146, 18.
 thiutæ, 125, 16; 122, 22.
 tho, 49, 4; 81, 21; 83, 9. tho at, 68, 21. thok, 109, 18. that hwaran, 75, 15; thothuærman, 119, 31.
 thollik, 61, 18.
 tholæ, 144, 27; tolæ, 118, 11.
 thorn, 107, 6.
 thore, 75, 28.
 thre, 50, 11; thri, 52, 16; 68, 5.
 thrithice, 51, 19. thrithung, 50, 26.
 thrithingstindæ, 84, 8. thretiugh, 62, 29. thrøswær, 106, 11.
 thræl, 54, 26. thrælbart, 69, 32.
 thrængæ, 75, 18.
 thræwæ, 119, 10.
 thulr, 30, 3.
 thurfæ, 61, 8; tyrfæ, 115, 30; tharf, 67, 6.
 thuræ, 61, 10.
 thwa, 53, 27.
 thwingæ, 62, 8.
 thy se ðæn. thylik, 73, 15.
 thykkia, 58, 4; tokkis, 137, 15;
 tote, 113, 5; ðøktæ, 143, 35.
 thyrfit, 61, 20. thyrflik, 61, 17.
 thyrkæ, Uo., 105, 15.
 thæghær, 51, 7; thaghær, 54, 4; thær, 54, 18; thar, 67, 15.
 thækkæ, 106, 28.
 ðæn, sa, 30, 7; ðæt, 49, 1; 115, 1; 114, 16; 147, 30; thy, 81, 11; 83, 11; thys, 82, 12; thæs, 50, 10. theskyns, 70, 7. ther, 30, 28; the,

50, 8; thæm, tøm, 52, 6; 119, 2; theræ, 50, 6; 65, 12; therras, teris, 109, 17; 114, 22.
 ðænke, 155, 10.
 ðænnæ, 62, 26; sasi, 30, 7; þannsi, 30, 11; ðæssæ, Huk., 62, 21; thesse, Ef. Ik., 109, 4; Jāusi, 30, 13; þosi, 30, 22; þassi, 30, 14.
 ðær, Bio., 55, 10; Sto., 61, 8; Bindeo, 54, 18; ðære, 57, 2; ðær a, 83, 27; th. fore, 109, 18. th. aeftær, 69, 9; th. sum, 108, 1.
 ðæthæn, 57, 29; 69, 33; 118, 18; 151, 35.
 ðøktæ se thykkia.
 ðørræ, No., 146, 7.
 tiddh, To., se tith.
 til, tel, 85, 5. tilbiuthæ, 142, 17.
 tillatelse, 128, 5. til liggæ, 69, 1.
 tilligelse, 109, 5. til ræthæ, 68, 9. tilsigðæ, 144, 34.
 tilgsteen, 107, 28.
 timæ, No., 54, 8. timæ, Uo., 64, 27.
 timær, 59, 34.
 tindæ, No., 84, 4. tindæ, Uo., 84, 6.
 tith, To., 120, 17; 137, 13. tithest, 62, 10.
 tiughu, 55, 18.
 tordøn, 125, 14.
 torfør, 67, 4.
 totæ se thykkia.
 trenæ, 113, 13.
 trohetth, 136, 6.
 troll, 135, 8; 145, 18.
 trugh, 53, 38; 115, 18; tru, 146, 11.
 trugsian, 53, 36.
 tryghet, 121, 22.
 træde, No., 137, 12.
 træyælse, 118, 22.
 trøstæ, 52, 17.
 tudæ se thiutæ.
 tuktælig, 116, 32.

tuske, 123, 26.
 twe, 53, 34; 81, 21; twa, 50, 26; tu, 62, 30; twæm, 52, 19; twiggia, 50, 3. tuægildi, 51, 30. twimynt, 69, 15. twenne, 128, 10.
 tyghlæthaer, 78, 27.
 tylt, 50, 31.
 tyrfæ se thurfæ.
 tækæ se takæ.
 tæliæ, 83, 32.
 tæwe, Uo., 115, 29.
 tekæ se thykkia.
 telligh, 151, 18; teligh, 112, 30.
 tøm se ðæn.
 tøsver, 143, 8; 156, 11.

U.

udydelligh, 147, 26.
 udæn se uten.
 udæthæs man, 62, 12.
 usør, 69, 34; 115, 8.
 uhorsomælegh, 112, 19.
 ullæth, 73, 10.
 ullæ se waldæ.
 um, 49, 1. umbuzman, 55, 2; 67, 34.
 undføræ, 150, 4.
 undher, No., 115, 2. undræ, 111, 29.
 unden, 52, 5.
 underdan, 62, 18.
 understandæ, 61, 18; 111, 19.
 unne se winnæ.
 unnæ, 133, 10; and, 150, 30; unt, 109, 1.
 unt se ond.
 untsonge, 135, 25.
 upp, upa, 106, 20; uppæ, 77, 11; appo, 130, 34; pa, 138, 10. uppæ, 77, 22. opbaræ, 129, 12. uplyftæ, 73, 21. oppatge, 128, 16.
 urenslæ, 117, 22.
 urthinga, 54, 8.
 uræt, 61, 9.

uskaaret, 133, 18.
 uskær, 54, 12.
 ustyr, 130, 28.
 usæl, 50, 1. usæld, 66, 1.
 uthollic, 123, 2.
 utland, 62, 9.
 utrygh, 145, 4.
 uten, 83, 12; uthen, 115, 25; udæn, 107, 36; 112, 17.
 uwinn, 52, 4.
 uwith, 64, 25.

W, V.

waamæl, 157, 1.
 wagh se wægh.
 wakæ, waghe, 128, 21.
 waxæ, woxæ, 107, 14.
 wal se wæl.
 wald, 50, 19; 71, 20; wold, 72, 6; 113, 2. woldigh, 72, 10. waldæ, ullæ, 122, 5.
 wald se wæliæ.
 walland, 116, 23. walsk, 139, 16.
 wan, To., 78, 15. wanæ, 61, 17.
 wandhae, No., 148, 12.
 wandre, 129, 14.
 wanfør, 50, 4.
 wanti, 54, 4.
 wapnætak, 51, 33.
 war, To., 149, 9; wor, 141, 17.
 war (vor), 62, 29.
 warlæ, 106, 31.
 warthæ (blive), 49, 1; werða, 30, 17; worthær, 63, 7; 106, 9; warth, 62, 29; wordh, 139, 28; vort, 122, 1; vordæ, 112, 18.
 warthæ (vogte), 50, 28; 58, 33; 77, 20. warthnæth, 56, 28; waræ, 140, 15.
 wat, 118, 30; wot, 109, 7. watn, 60, 8; wadhen, 113, 25; wanþ,

116, 35. *watn orm*, 105, s. *watn-sot*, 105, 2.
wathæ, No., 59, 12; 106, 21; *wode*, 121, 18; 149, 11.
we, 30, 12.
we graat, 119, s.
wed se wit.
weldel haff, 113, 24.
wen, 109, 21.
werða se warthæ.
verdskild, 123, 12. *verskildugh*, 125, 25.
werr, 30, 14.
werskap, 115, s.
westr, 31, 14.
weth se witæ.
wether se withær.
wetæ, 52, 10; *wethæ*, 82, 13.
widdewæ, 62, s.
wighæ, 30, 10; 82, 10; *wiæ*, 109, 24; *wit*, 107, 33.
wigilæ, 129, s.
wild, 61, 20; 83, 23. *wildigh*, 62, 23.
wilicæ, *wilghe*, No., 133, s. *wilæ*, Uo., 50, 14.
willbrath, 115, 13.
winnæ, 31, 5; *windhæ*, 147, 31; *unne*, 127, 12; *unnæt*, 84, 19.
winter, 62, 28; 113, 32.
wirthæ, 69, 9; *wird*, 70, 18. *wirthning*, 51, 21.
wis, 156, 2.
wit, No., 78, 20; *widh*, 157, 5; *wed*, 150, 11.
withær, 50, 4; 50, 28; *wether*, 117, 17; 127, 15; *with*, 61, s.; 83, 2; 131, 6. *wedherga*, 154, 10.
withærlogh, 61, 18. *withær læggá*, 68, 19.
withkast, 56, 17.
witni No., 50, 31. *witnæ*, Uo., 53, 34.

W.

ydmywgæ, 112, 21.
yrt, 106, 18; 146, 16.
ywarn, 123, 2.

A.

æft, 30, 7; *æftir*, 30, s.
æk se iak.
ækki se ængi.
ælf, 135, 13.

ælli, 50, 2; 64, 25.
æller, 49, 4; *ældær*, 62, 12.
ælskhugh, 61, 12; 121, 21.
æltæ, 30, 17; 58, 29.
æm, *om*, 117, 12. *æmgoth*, 61, s. *æmskyld*, 65, 14. *æmwæl*, 50, 24; *omwel*, 142, 12.
æmboth, 62, 6.
æn (end), 51, 26. *æn tho at*, 83, ss; *æn toch thet*, 133, 2; *æn thet*, 115, 1.
æn (men), 49, s.
ænde, 59, ss.
æng, 60, 14.
ængi, 61, 21; *ængin*, 51, s; *ækki*, 53, 28; 61, s; *ænict*, 72, 11; *æntæ*, 111, s; *ænskyns*, 106, 9.
ænkia, 65, 31.
ænne, No., 115, 12.
ænnæn, 61, 19.
ænszæ, 70, 16; *anzæ*, 117, 21.
æple, 115, 28; 115, 34.
ær (som), 50, 20.
ær (eller), 55, 12; *ær tho*, 83, s.

O.

ødlæ, 124, s.
øft, 30, 11; *øftir*, 31, 13.
øghær, *øwæ*, 115, 11; 115, 20; 156, 9.
øllfyllæ, 80, 28. *øll skudh*, 132, 14.
øpæ, 125, 18.
ortugh, 79, 12.
øræ (en Øre), 55, 20.
øræ (et Øre), 55, 1; *øræn*, 122, 12.
østr, 31, 8.
øthær, 65, ss.